Ayten Mehdıyeva

THE ACTIVITY OF THE PROMINENT RESEARCHER SCHOLAR PROFESSOR NISBET MEHDIYEVA IN THE FIELD OF DEVELOPMENT OF CULTURE IN AZERBAIJAN

2026

Arrow Science & Technology

ISBN 978-1-967596-48-5
DOI: 10.29013/APRSPNFDCA.MehdiyevaA.196.2026

Editor:
Mehdiyeva Aydan Ali – PhD in Philology

Scientific Reviewers:
Hasanov Vekil Safiyar – Doctor of Historical Sciences, Professor, Chief of the Department of Humanities at UNEC, Honored Teacher for contributions to the development of education in Azerbaijan
Mehdiyeva Aydan Ali – PhD in Philology

About the author:
Ayten Mehdiyeva – Doctor of Philosophy in History, Associate Professor, Azerbaijan State Pedagogical University

Ayten Mehdiyeva
The Activity of the Prominent Researcher Scholar Professor Nisbet Mehdiyeva in the Field of Development of Culture in Azerbaijan.
Monograph – Urbana : Arrow Science & Technology, LLC – 2026. – 196 p.

The monograph reflects a range of essential factors and issues, including the activity of the prominent historian, cultural scholar, Doctor of Historical Sciences and Professor Nisbet Mehdiyeva in the field of development of culture in the republic, the characteristic features of Azerbaijan cultural evolution during the 1960–1980s, the rapid growth of various spheres of culture during this period, the important role played by the creative intellectuals in shaping and advancing culture, professor Nisbet Mehdiyeva`s scholarly researches in the field of culture, the activity of creative unions, matters concerning art and craftsmanship, the ideological – political level and professional artistry of the works produced, the creative and organizational activity of unions, the role of the creative intelligentsia and unions in promoting artistic culture, their work in cultural relations and propaganda, the achievements and shortcomings gained during this period. It is commendable that the pressing issues concerning the actual problems of Azerbaijan culture during the 1960–1980s, along with the valuable scholarly researches conducted in this field by the prominent researcher professor Nisbet Mehdiyeva, have been published in the form of a monograph.

This monograph can be used by teachers, university students, master`s students, researchers in the field of culture, and the general audience.

Subscribe to print 09/16/2026. Format 60×84/16.
Offset Paper. Arno Pro. Pec. liter. 12. Circulation of 300 copies.
Typeset in Arrow Science & Technology, LLC, USA.
Publishing by Arrow Science & Technology, LLC
805 Silver St., Urbana, IL 61801

978-1-967596-48-5

© Plaskova N.S.
© Arrow Science & Technology, LLC, Urbana, 2026.

REVIEW
of the monograph titled "The Activity of the Prominent Researcher Scholar PROFESSOR NISBET MEHDIYEVA in the Field of Development of Culture in Azerbaijan" Authored by Ayten Mehdiyeva, PhD in History and Associate Professor

The culture is embodied in creativity, brilliant image of creative individuals, their thought – provoking questions, correct answers, precise scientific contours, defining performances and enchanting aesthetics as well as in the unified interation of all creative spheres. Although each sphere of culture follows its own distinct way of development, the progress of these spheres both individually and collectively signifies the overall development and formation of culture itself.

Every period possesses a concept of culture that forms and develops based on its own demands, objective and subjective conditions, perspectives, operational principles, indicators of progressiveness and realism, characteristic features, and etc.

In this regard, the period of the 1960–1980s is no exception. This period in Azerbaijan culture can be characterized by its specific nature and unique spheres of exploration, the characteristic features of culture of this period, the development of self – activity, the progressive refinement of professional creative fields, the formation of various creative spheres, the specific craftsmanship and principles of the creative intelligentsia, the significant role they played in propaganda and disseminating culture, as well as the creative unions in which these intellectuals operated, the various organizations active in the field of culture, and etc.

The monograph titled "The activity of the prominent researcher scholar professor Nisbet Mehdiyeva in the field of development of culture in Azerbaijan", authored by historian, PhD in History, and Associate Professor Ayten Mehdiyeva, can be considered one of the valuable research works regarding the

study of Azerbaijan culture during the 1960–1980s. This monograph is consist of four chapters, that reflect the researches conducted by the scholar.

Chapter I of the monograph is titled "The activity of the tireless fighter and prominent historian scientist professor Nisbet Mehdiyeva". The contribution of professor Nisbet Mehdiyeva, a tireless fighter and Doctor of Historical Sciences, who conducted extensive scholarly research on Azerbaijan culture during the 1960–1980s, is undeniable, particularly regarding her work in the development of culture in the republic, the advancement of various spheres of culture and the examination of problems of culture.

Chapter II of the monograph is titled "The scientific investigations of the outstanding scholar professor Nisbet Mehdiyeva in the field of culture (60–80s of the XXcentury)". Professor Nisbet Mehdiyeva dedicated a textbook, two monographs, countless scholarly articles, and other research works to the study of Azerbaijan culture during the 1960–1980s. In conducting these researches, she successfully produced fundamental scholarly works by drawing upon a wide range of essential sources, including extensive academic literature, rich referance materials, archival documents, factual data, the periodical press, the current archives of creative unions, and the records of various organizations active in the sphere of culture.

Chapter III of the monograph is titled "The role of creative intellectuals in the development of culture (1960–1980s)". During this period, the activity of the creative intellectuals in the republic encompassed all spheres of culture, shaped, developed, and enriched these spheres which develop both independently and within the cultural context entirely. The role of the creative intellectuals in the development of culture was multifaceted and notable for the diversity of its characteristic features, including creative potential and perspectives, the professional achievements of artists, the emergence and development of new creative fields.

Chapter IV of the monograph is titled "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of propaganda in the 60–80s of the XXcentury in the scientific work of professor Nisbet Mehdıyeva". The Creative Unions engaged in extensive activity regarding the development and propaganda of culture in the republic through their practical work, they played a decisive role in addressing and realizing key objectives such as ensuring effective propaganda in society, promotion of artists, creativity and works of art, utilizing appropriate forms and methods

of communication, establishing meaningful connections with audiences (readers, listeners and viewers), presenting artists and works of art to the public, and organizing mass – scale promotional initiatives. The purposeful activity along with their underlying principles and methods carried out by the Creative Unions in the sphere of propaganda during this period is brilliantly reflected in the scholarly work of professor Nisbet Mehdiyeva.

The monograph by PhD in History and Associate Professor Ayten Mehdiyeva, titled "The activity of the prominent researcher scholar professor Nisbet Mehdiyeva in the field of development of culture in Azerbaijan" can be considered rich source to the study of Azerbaijan culture during the 1960–1980s and the investigation of professor Nisbet Mehdiyeva`s significant, fundamental research works in this sphere.

It is recommended that the monograph by PhD in History and Associate Professor Ayten Mehdiyeva be published.

Hasanov Vekil Safiyar
Doctor of Historical Sciences, Professor, Chief of the Department of Humanities at UNEC, Honored Teacher for contributions to the development of education in Azerbaijan

REVIEW
of the monograph titled “The Activity of the Prominent Researcher Scholar PROFESSOR NISBET MEHDIYEVA in the Field of Development of Culture in Azerbaijan” Authored by Ayten Mehdiyeva, PhD in History and Associate Professor

The culture is an inexhaustible treasure. This treasure embodies positive qualities such as beauty, perfection, progressiveness, realism, consciousness, fighting spirit, positivity and creativity manifested across the various independent fields of art. The culture also combines the sifnificant and actual attributes: the creative individual`s worldview, the shared mindsets of diverse people, the union of the artist`s imagination with reality, the impact of the times and the period through both objective and subjective forces on the individual and society, along with the capacity to withstand these influences positive or negative, and the harmony between beauty and consciousness. The incorporating these characteristic features into art and creating corresponding works requires artists and creative intellectuals to possess special skills and abilities, a broad worldview, the capacity to comprehend life events and process them through a creative lens, among other essential elements. Taking all these nuances into consideration, the creative intellectuals produce unique works of art and shape them into forms accessible to readers, listeners and audiences.

Every country and nation takes pride in its inexhaustible cultural treasury. In this regard, Azerbaijan culture stands out particularly for its uniqueness, distinctiveness and beauty. The creative intellectuals who perceive and appreciate these characteristic features, the subtle nuances, and the true value of the culture, as well as the tireless researchers in this field, hold the most distinguished positions in this context.

Professor Nisbet Mehdiyeva, a distinguished researcher and Doctor of Historical Sciences specializing in Azerbaijan culture during the 1960–1980s, played

an active role in the development and promotion of various spheres of culture, the comprehensive scholarly investigation of undeniable role of the creative intelligensia in the formation of different spheres of culture, the activity of creative intellectuals within their respective creative unions, the rapid and progressive advancement of Azerbaijan culture during this period, the significant trends created and formed, and virtually every aspect of the cultural landscape. Professor Nisbet Mehdiyeva`s scholarly activity regarding the development of culture in Azerbaijan has been extensive and is reflected in her fundamental research publications. Through works such as the textbook "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of mass propaganda (1960–1980s)", two monographs "The cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions (1960–1980s)" and "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture (1960–1980s)", as well as numerous scholarly articles, she conducted a unique scientific analysis of the rapid, creative and progressive development of Azerbaijan culture during the 1960–1980s. Professor Nisbet Mehdiyeva, a tireless fighter, real researcher, prominent historian and culturologist and an expert deeply knowled about the significant and progressive role played by the creative intellectuals and their creative unions in the development of Azerbaijan culture during this period, can be considered one of the very few intellectuals in the country working in this sphere.

The historian and Associate Professor Ayten Mehdiyeva, who holds a PhD in History, has dedicated the valuable research work to the Azerbaijan culture during the 1960–1980s. Her monograph, titled "The activity of the prominent researcher scholar professor Nisbet Mehdiyeva in the field of development of culture in Azerbaijan", represents a significant and valuable contribution to the study of this period and draws upon fundamental scholarly inquiry, a wealth of diverse sources, precise scientific facts, and the author`s own scholarly analysis.

This monograph of Ayten Mehdiyeva, PhD in History and Associate Professor, is a valuable piece of scholarly research and is recommended for publication.

Mehdiyeva Aydan Ali
PhD in Philology

FROM THE EDITOR

The culture plays the decisive role in the formation and development of every society. As society develops, its values change and improve, increasingly taking on a civilized and progressive character. The fundamental human values underpinning society play the important role in the individual`s journey of self – discovery, personal maturation, the developing of positive qualities, and the struggle to overcome the obstacles and difficulties encountered at every step. These human values can be considered necessary elements that every member of society should possess, uphold and develop. As individuals gain an understanding of themselves and the world around them, they mature these human values. By shaping themselves in the light of these human values, people advance step by step toward the development of culture. It is impossible to imagine the development of culture without these universal values. The culture, which embodies all universal values, is of immense importance. The multifaceted activity of culture plays an important role in the comprehensive and perfect development of the individual. This multifaceted activity is reflected in the development of all spheres of culture. Combining the finest examples of human creativity and masterpieces of craftsmanship of his talent and skills, the culture directs these creative forms into specific areas, thereby giving rise to independent spheres that continue to develop. Consequently, the different fields of culture began to emerge and form that were interconnected, but at the same time independent and mature.

Each sphere of culture is distinctive in terms of its unique beauty, rare sensibility, elevated consciousness, progressive worldview, specific signature style, individuality, its creative forms and methods, modes of expression, its performance and artistic style; the unique, tireless and righteous struggle constantly waged to form beauty, perfection and flawlessness, as well as a conscious and mature attitude toward all things. The culture is beautiful in every one of its spheres. The culture signifies the magnificent works, unique performances, rare talents, different examples of artistry, and the constant pursuit of beauty and excellence. Pleasing the human aesthetic sense through its various spheres – while simultaneously

educating, maturing, and developing the individual – the culture stands as one of the most compelling spheres of the modern world, continually fostering a spirit of progressive and civilized ideals within society and humanity. As humans develop the various spheres of culture, the culture in turn continuously enriches the individual, realizes their full creative potential and ability, plays the decisive role in shaping every person. In this regard, the study of culture and the scientific investigation of its various spheres are of immense importance.

In our republic the study of culture, as well as the investigation and development of its various spheres, has always been a priority. In this regard, the activity of intellectuals engaged in the scientific research of the cultural sphere is of great importance and worthy of note.

The professor Nisbet Mehdiyeva, the prominent researcher who has made the invaluable scientific contribution to the study of culture in Azerbaijan and the important scientific investigation of its key areas, has produced the outstanding and fundamental scholarly work through her academic research in this field.

The professor Nisbet Mehdiyeva published the textbook titled "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of mass propaganda (1960–1980s)" in 1990, the monograph titled "The cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions (1960–1980s)" in 1991, and the monograph titled "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture (1960–1980s)" in 2014, the numerous scholarly articles dedicated to the activity of the creative unions and societies, cultural issues and various spheres of culture. In 1991, Professor Nisbet Mehdiyeva defended her doctoral dissertation titled "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture (1960–1980s)".

The monograph dedicated to the activity of the prominent researcher scholar professor Nisbet Mehdiyeva in the field of development of culture in Azerbaijan faithfully reflects the scope of her academic research in the sphere of culture, her hard scholarly efforts, the significance of the actual issues she addressed, and the scientific value of work of great researcher. It should be noted that the monograph approaches all issues from a highly objective perspective, while also reflecting the problems facing the cultural sphere, existing shortcomings and important aspects.

The scholars, university students, master`s students, individuals work and conduct research in the field of culture, and general readers can make use of this monograph.

Mehdiyeva Aydan Ali
PhD in Philology

FROM THE AUTHOR

The Azerbaijan people, having passed the honorable historical stage of cultural development, take pride in the material and spiritual wealth they have gained along the difficullt way of progress. It is impossible to gain any understanding of the people`s past, present or the long and honorable struggle they have waged without studying their rich cultural heritage. The people`s culture is the spiritual wealth of their heritage created, developed and enriched from the very moment of their inception and formation to the present day flowing down through the ages from the deep strata of history. The people that enriches and develops its own cultural heritage constantly gain new creative achievements, they create and perform, developing virtually all spheres of culture in tandem and enriching them with new works – paintings, sculptures, examples of craftsmanship defined by the fundamental creative lines, forms and methods, artificial samples, musical compositions, theatrical productions, and films distinguished by high artistic quality, profound ideas, and mature storylines.

The culture is inextricably connected in the society in which it originates, takes shape, developes and becomes enriched and it vividly reflects all the characteristic features of its period, the specific aspects of its sphere, the political, economic, and cultural landscape of the time, the wishes and desires of the people, the artistic and aesthetic tastes of the period, and the prevailing objective and subjective conditions, among other essential and actual elements. The characteristic components inherent in all spheres of culture manifest themselves from time to time in various forms, in people`s daily lives as well as in their intellectual and practical activity. The culture takes an exceptional part in shaping people`s lives, their convictions and moral qualities, and the development of each individual within the society. It is essential to particularly notice the role of the creative intelligentsia in this field. Thus, the contribution of the creative intelligentsia is undeniable in elevating Azerbaijan culture to a professional level, enriching the ideological and political content of creative works, and ensuring the continuous, comprehensive development of all spheres of culture. The tendency of increasing the number of professional

artists in the republic, as well as the comprehensive review and development of the performing arts, and acting skills, achievements as a result of the activity of creative inttelligentsia distinguished by their dynamism and diversity. The activity carried out by the creative intelligentsia in Azerbaijan aimed at advancing cultural achievements and investigation of the problems facing the various spheres of culture is noteworthy. It is of great importance to study these cultural spheres, each of them representing an independent field of creative activity. In this regard, the researchers worked in the various fields of culture have conducted scientific analyses of the problems facing the cultural sphere and had the effective activity to increase professional standards.

The scholarly work of professor Nisbet Mehdiyeva, the prominent researcher in the field of Azerbaijan culture, attracts the special attention. Thus, the doctor of historical sciences and professor Nisbet Mehdiyeva has engaged in academic research concerning Azerbaijan culture and gained the significant scholarly achievements in this sphere. By investigating the Azerbaijan culture during the 1960–1980s, professor Nisbet Mehdiyeva has authored the fundamental scholarly works, monographs and research articles on this sphere. The scientific investigations conducted by the prominent researcher scholar in this sphere reflect the rapid development of culture, the embodiment of high ethical and moral values, a modern and progressive worldview, rich artistic experience and mastery, and a refined aesthetic sensibility, a skilled and talented performance style, the elevation of the ideological and political content of written and staged works to a mature level, the establishment of professional artist – audience relationships; and the enhancement of the professional quality of theatrical productions and films, as well as other cultural problems and actual issues of the period. The researcher scholar has investigated and scientifically examined a range of important cultural issues in her work, including the organization, forms and methods of cultural events, the propaganda, promotion, styles and means of culture, the activity of creative unions, associations, societies and organizations in shaping people`s moral qualities, addressing questions of concern to audiences and artists, resolving problems facing our theater and cinema, and establishing cultural relations. The activity of the Azerbaijan creative unions in the field of propaganda during the 1960–1980s, as well as the

practical measures taken to expand this activity, are reflected in the scholarly work of professor Nisbet Mehdiyeva.

The writing this monograph requires huge effort. The multifaceted and extensive work of the prominent researcher scholar professor Nisbet Mehdiyeva in the field of development of culture in Azerbaijan can be considered as a significant achievement in the sphere of the lightening and investigating the activity of creative individuals and artists across all cultural spheres, the problems they face.

The monograph draws upon a variety of sources, including archival documents, various reference materials, extensive scholarly literature, articles dedicated to cultural issues, and the rich body of academic work produced by the prominent researcher scholar professor Nisbet Mehdiyeva in the field of culture.

The monograph dedicated to the work of the prominent researcher scholar professor Nisbet Mehdiyeva in the field of development of culture in Azerbaijan stands as a fitting and striking testament to the huge scientific legacy, immense labor, and hard scholarly activity of this great scholar, the well – known and skilled researcher and an expert connoisseur of the sphere of culture.

Ayten Mehdiyeva
PhD in History and Associate Professor

INTRODUCTION

Azerbaijan, which has an ancient history, has always heroically emerged from the difficulties and obstacles of history and wrote the chronicle of bravery in history. Our country, which is proud of its patriots, is also known for its outstanding personalities, scientists, persons who have spoken their word all over the world and have extraordinary scientific consciousness and insight, distinguished by their hard work, unique talent, skills and abilities, endless love and respect for education and science, desire to work and fight tirelessly.

The historical science of Azerbaijan does not stand still like other branches of science, it is constantly developing. Since the 60s of the XX century, the special features began to form in the historical science of Azerbaijan and found this embodiment in the creativity of young, talented historians. These individuals, who tried to have their say and follow their own path in the development, formation, maturation and establishment of the science of history as a science, to overcome all the obstacles and difficulties they faced in this field, who were particularly distinguished by their original creative style, talent, skills and abilities and endless hard work, who always relied only on real facts in the topics they addressed and in the fields they worked in, and who always remained faithful to the science of history during their scientific activity, can be considered the most prominent figures in the history of Azerbaijan. The works written during this period and the historical writings that have been established indicated the formation of new outstanding personalities of the future in the historical science of Azerbaijan. The historical science has always distinguished with its outstanding personalities. These people possessing unique talents, abilities, skills and scientific braveness that have passed through the time have said, say and will say their words in history. Despite all the difficulties they faced, the unique talent of these scientists, the desire to work and fight tirelessly called them to science and made them to gain new achievements and successes. The science is a great sea. The people

who work in this field are quite hardworking, brave and capable of overcoming all the obstacles that come their way, geniuses.

One of such outstanding personalities is the well – known Azerbaijan historian, professor Nisbet Mehdiyeva, who has said her word and has own way, the excellent scientist and best educator with high morality and excellent moral values, who has never distorted historical facts, constantly stood on real events and facts in her work, mobilized all her forces, skills and abilities to overcome obstacles and difficulties faced in the field of science. Thus, as one of the most prominent figures of the modern period, professor Nisbet Mehdiyeva is the invaluable historian, her creativity, activity, hard work and endless achievements in science should be the object of serious research. This prominent historian scientist, who has been working steadily in historical science for many years and achieved high results in her field, has always the huge role in the development of historical science and was distinguished by the point that she looks at historical events only through the eyes of real facts.

Since the 60s of the XX century as an intellectual who selflessly contributed to the development of historical science, professor Nisbet Mehdiyeva has worked tirelessly on the difficult path and her great scientific activity played the decisive role in her full formation as the scientist and transformation into the professional specialist. Professor Nisbet Mehdiyeva, who has always been distinguished only by her high consciousness and insight, rare talent, great hard work and love for science, can be characterized by her unique activity in the development of various branches of historical science. In this regard, professor Nisbet Mehdiyeva`s scientific researches and fundamental works in the field of highlighting the activity of creative unions, the investigation of new period of the history of the Turkic peoples and etc. are quite noteworthy.

The scientific activity combines constant hard work, great attention, serious concentration on every little thing to be done, analysis of historical events and the scientist`s worldview, broad worldview, complete formation of personality in the period before scientific activity, honest historical assessment of existing events and facts, selection of bad from good, non – distortion of facts, focusing only on real facts in writing history, formation of science as real science, etc., which are very necessary and important elements. A scientist who

does not possess these elements and does not constantly work on himself will never be able to develop the field of science in which he operates. The professor Nisbet Mehdiyeva, who has such values, skills and abilities, excellent talent, oratory art, excellent scientific insight and consciousness, great conscience, honesty and Academic Honor, is the prominent intellectual who has made the great contribution to the development of historical science of Azerbaijan for many years.

The intelligence as a class expressing its attitude to the events taking place in the life of society with its fighting position and always taking the side of the right has brought up its valuable representatives and tried to protect them from the existing threats. The intelligentsia was always at the forefront against the background of historical events, tried to reveal the true image and face of historical processes, illuminated people with the light of the intelligentsia and called them for honesty, always developed education and science and tried to protect them from shortcomings. From this point of view, the activity of prominent historian, professor Nisbet Mehdiyeva as the well – known intellectual is characterized by her uniqueness, deep scientific knowledge and based only on real facts.

A person is always distinguished, formed and differs from other individuals active in society by his talent, broad worldview, skills and abilities, great hard work, endless trust, and persistent honorable struggle he conducts. This uniqueness is such a characteristic feature that it is impossible to hide or cover it up. The individuals with such uniqueness, despite all the difficulties, injustice and lawlessness they encountered in society, have succeeded in overcoming all these difficulties and obstacles by following their own path, have always spoken their mind, voiced their thoughts, ideas and progressive positions, and have always tirelessly fought against the negative elements of society and the shortcomings caused by the various objective and subjective situations. They always differ from others with their high moral qualities and stand above everything. The individuals with such values, walking through the complex, difficult and impassable paths of science, become more mature and excellent scientists with the broader worldview, progressive thoughts and ideas. They say it rightly: “It is easy to be a scientist, but it is difficult to

be a human being". However, it is very difficult to be both a scientist and a mature person. The twists and turns of life, difficulties and shortcomings, positive and negative manifestations of everyday life, the methods and means of objective and subjective influence of the environment on society and individuals, the conscious and superficial attitude towards everything and humanity, the attitude of society and specific individuals towards the events, injustice and lawlessness in the environment, etc. elements are analyzed, studied, investigated, the problematic issues are raised and researched, their causes, the reasons that give rise to them, the unresolved and unstudied aspects facing this sphere of science are involved in research and find their scientific solution. When such uniqueness appears in science, these individuals become the outstanding researchers, great scientists, creative intellectuals with infinite abilities – progressive intelligentsia. The scientific investigations conducted by such researcher scholars always means the innovation, progress, constant development of this field of science, great scientific creativity, hard work, the creation, elaboration and publication of valuable scientific research works that are accurate and refer only to real facts. Such talented individuals who speak their own words in science and follow their own path constantly develop the science, enrich it and always work on themselves. As a result of intensive researches, true researcher scholars – professional intellectuals are formed, capable of conquering the highest peaks of science, studying and developing the specific field of science they work in with precision and responsibility. The professional researcher scholars are characterized by their own set – lines, creative styles, realistic views of life and science, forms of approach to a specific field of science, uniqueness, etc. qualities. The professional researcher scholars, who enrich the specific field of science they study with their characteristic features, progressive thoughts and ideas, and the various research methods and forms, combine all of these ones together to achieve the advancement of unified scientific concepts and develop the spheres of their research guided by them. The researcher scholar brings his progressive thoughts and ideas to that field of science, involves it in comprehensive research, seeks, investigates and finds solutions to the problem by referring to the various sources, and turns these studies into excellent

scientific works and fundamental creative products. These research works, based on the most mature, creative, progressive, and realistic thoughts and ideas of the professional researchers, emerge as the real result of the hard work, great scientific researches and beautiful scholarly pen of prominent scientists who specialize in these fields and become the professional scholars. The activity and creativity of such researchers undoubtedly deserve the great respect and love.

The researcher scholar should be distinguished, differed and matured in science not only by his talent, skills and abilities, and uniqueness, but also by his hard work, constant diligence, scientific investigations he conducts, problematic issues he raises, fundamental scientific fields he works and researches, different rich sources, etc. The researchers conduct the investigations in various fields of science, develop science, and become familiar with all the features of science through the works they write. The science of history is no exception in this regard. The prominent historians ensure the continuous development of this field of science with their valuable works. In this regard, professor Nisbet Mehdiyeva, the natural talent, the wonderful historian, the valuable researcher, always distinguished and working only with her talent, endless skills and abilities, has dedicated the extremely valuable and fundamental research works to the period of Azerbaijan culture in the 60–80s of the XXcentury. The intense scientific investigations conducted by professor Nisbet Mehdiyeva in the field of culture is a clear example of the great hard work of the scientist over many years, her tireless scientific activity, great talent, scientific sense, all the positive qualities of a true researcher, broad outlook, research experience, scientific skill, progressive thoughts and ideas. Each of these researches, being an invaluable fundamental work, a valuable scientific source, and the product of intense and great effort, is the logical result of the scholar's enormous scientific activity in the field of the development of culture and holds considerable significance.

The outstanding historian, well – known researcher, true intellectual, the scientist with extraordinary skills and abilities, the professional historian – cultural scholar, Doctor of Historical Sciences, Professor Nisbet Mehdiyeva as an excellent historian scholar can be considered the most talented scientist

who has made her original mark not only in the development of historical science, but also in the field of development, research and purely scientific study of culture. Thus, professor Nisbet Mehdiyeva, who deeply studied the period of Azerbaijan culture in the 60–80s of the XXcentury and dedicated the fundamental scientific works to the various spheres of culture, raised the different problematic issues with her scientific research works, studied them, and conducted the extensive scientific investigations. Professor Nisbet Mehdiyeva`s scientific investigations cover almost all spheres of culture and is quite remarkable in this respect.

The important factors that play the decisive role in the formation and evolution of every nation are among the important and extremely significant processes emerged in the course of historical events that humanity has always faced and thought about, on the scene of difficult and intense struggles. Thus, the process of formation, maturation, purification and development of the nation is directly connected in the formation, emergence, evolution process of its intellectuals and other actual issues. When the society develops its intellectuals, it develops itself, constantly gaining the incomparable achievements in the various fields of education and science, strengthening its scientific potential strives for innovations, development, progressive methods, realism and modern scientific achievements based only on accurate facts. Every intellectual is the bright child of his nation, its healthy and progressive thinking, scientific potential, creative person and the very valuable treasure of science. The creativity of each intellectual means his main field of activity, the extremely valuable scientific achievements he has gained as a result of his hard work, effort and many years of intense struggle, the urgent problems he has raised, the works he has found solutions to and investigated, the new paths he has opened, the new sphere of scientific research he has identified, the intense researches and searches he has conducted, the scientific results he has reached, the important scientific issues he has raised, etc. The intellectuals, working in these fields, constantly develop, improve, modernize, enrich them with the progressive ideas, seek and find the solutions to problems that meet the requirements of modern science, thereby forming themselves as true scientists and intellectuals in this way. In this regard, the activity of

creative intellectuals is the shining example of their talent and ability, skills and smartness. The scope of activity of the creative intellectuals is quite wide and covers all spheres of culture.

The development of culture is one of the main issues facing every society. The culture can be considered as one of the spheres that plays the important role in the formation, improvement, progressive development and functioning of society in civil and legal aspects. As the culture develops, so does society, the education and science take on their true and colorful feature, ensuring that people walk on the right way, in the direction of progressive and conscious formation. From this point of view, the culture should be studied, propagated, investigated, researched, and should be one of the decisive directions of relations. The study of culture is the multifaceted process and involves all its spheres in the scientific research in the equally effective and fair manner. The scientific study, analysis and investigation of culture means ensuring its development away from its artistic and entertainment character and towards more realism, the logical explanation, interpretation, study and successful resolution of events. The culture is such field that should enlighten, teach, educate, guide and form not only the scientists and intellectuals, but also other segments of society. All spheres of culture are of exceptional importance in the formation of a person as a personality. The person who is familiar with the various spheres of culture gradually forms these positive and realistic qualities in himself and begins to function in the society as the perfect and mature personality. Such people bravely face all the difficulties, tortures and injustices of the modern world and always win, becoming the real and vivid example of the image of the cultured, mature, educated, conscious and progressive person in life. The propaganda of culture is one of the most important issues. The propaganda is the most powerful and effective way of the modern world and plays the decisive role in the process of moral education and proper formation of people. Thus, the person who is familiar with the latest achievements of science and technology tries to bring these innovations into his real

life, beauty, creativity, experience and daily activity. These efforts ultimately lead to the diverse development and renewal of the various spheres of

culture, the spread of progressive ideas and trends to culture, and the progress of education and science. That is why the propaganda of culture is of great importance and it should make the positive contribution to the upbringing, life, worldview and formation of people, not on the wrong path, but on the right path. In this regard, the study of culture can help to make the propaganda more efficient, enriching it with the scientific facts, correct analyses and works. The process of studying culture requires the scientists to develop positive qualities such as great responsibility, intellectual conscience, endless hard work, broad outlook, etc., and only then can the problems facing the culture be properly studied. The culture is also one of the decisive directions of relations. Thus, the people express their identity as the representatives of different nations in their works, handicrafts, creative examples, etc. in diverse forms, and enrich them with their worldviews, talents and skills, progressive ideas, innovations and individual characteristic features. The role and activity of the creative intellectuals are of exceptional importance in this work.

The cultural problems are always actual and distinguished by their diversity, uniqueness, characteristic features, reference to real facts, and at the same time, being the product of the artist`s artificial imagination. The creative intellectual, as an artist, enriches the field he works in by working on it and makes it colorful with his creativity, as well as with his beautiful works, heroes, plots, talent, skills and abilities, as a result, the culture is enriched, with the different and unique creative colors it becomes interesting, attractive, thought provoking, perfect in terms of ideas, fluent, national in form, and realistic in content. In this regard, the role played by the creative intellectuals in the development of Azerbaijan culture is particularly noteworthy. They have been especially differed with their intense and tireless activity in the development of Azerbaijan science and have always been distinguished by their uniqueness. The prominent intellectual of historical science of Azerbaijan, Doctor of Historical Sciences, professor and outstanding researcher scholar Nisbet Mehdiyeva, has courageously stepped into very difficult fields of science and conducted major researches. In the research works dedicated to the creative work done and carried out by professor Nisbet Mehdiyeva in the field of activity and propaganda of the Azerbaijan Creative Unions, the activity

of these organizations in the development of culture in our country in the 1960–1980s, the finding of talented and creative individuals, the promotion of the scientific potential of each individual, the improvement of the general cultural level of the people and the population, the creation of a business and creative environment for talented and truly capable individuals engaged in productive activity, the involvement of the country`s prominent intellectuals in this creative process, the formation of a sound and correct policy of the state in the field of development of culture and other actual issues were extensively studied and found their worthy scientific solution as a result of the great efforts of the scientist.

One of the characteristic features of the modern period is to form the activity of people in the political, economic and cultural spheres, promote, develop and direct it, implement the necessary action plans for this purpose and search the decisive ways and methods to realize it. Thus, the development of all these spheres is directly connected in the developing and promotion of culture. From this point of view, the complex development of culture means the gradual maturation, development and formation of spheres directly or indirectly related to it. The state`s concern for the development of professional and amateur creativity, despite the difference between the professional creativity, distinguished by its uniqueness, has its own path, has mastered all its characteristic features in this field, and has become the more prepared cadre over time, and the amateur creativity, which is still opening new paths and trying to speak its mind, it is quite remarkable that both are given a place in the society, promoted and encouraged. The activity carried out by the Creative Unions in the field of propaganda of artificial works takes an important part in this sphere.

Professor Nisbet Mehdiyeva`s intense, highly creative and productive scientific activity in this field is undeniable. The investigation of activity of the Creative Unions basing on the national – moral values of Azerbaijan and the most perfect scientific and cultural examples of the world, taking the special part in the formation of general cultural level of society and engaged in the artificial activity should be considered the great creative success in the research works of professor Nisbet Mehdiyeva.

Chapter I
THE ACTIVITY OF THE TIRELESS FIGHTER AND PROMINENT HISTORIAN SCIENTIST PROFESSOR NISBET MEHDIYEVA

1.1. Scientific activity

Time puts everything in its proper place. The prominent individuals who have emerged from history` s difficult trials with honor and courage, never wavering from their righteous way, and remaining tireless fighters of their cause are truly deserving of the utmost respest and appreciation. When such individuals make their mark in the science, the result is a truly distinctive and magnificent sight. Through their inexhaustible and tireless pozition, they constantly advance, renew, transform, perfect, and shape the fields in which they operate, elevating them to a sophisticated and mature level. The science takes shape, develops, and becomes the real science through the immense labor, conviction, and talent of true scholars and distinguished researchers individuals – such fighters who embody the sincere and mature perspectives, righteous deeds, and humane attitudes of such dedicated, honest, and pure – hearted figures, people who not only comprehend and deeply understand science but also drive positive change. The scientists who achieve this triumph over the difficulties of time, emerging as true researchers and human beings regardless of the obstacles they face. The scientists – the world` s most valuable individuals – shape all their actions and labors in the light of true intellectualism, brilliantly demonstrating the worth of science and the value of the researches they conduct. Such enduring scholars, creative intellectuals, distinguished researchers, and talented individuals tread the difficult paths of science with courage and confidence, overcoming every obstacle and enriching the world with a treasure of scientific knowledge. Such individuals, who confidently go along the honest way they have opened and fear from no obstacle, uphold the honor of scholarship and consistently demonstrate

a position of fighter. The history is shaped by the perspectives on life and science held by such figures with own pozitions – by true intellectuals. The science of history becomes a true discipline, matures and overcomes every obstacle with honor and courage thanks to the intense efforts, unwavering trust, tireless activity, and profound dedication of prominent scholars and researchers too. Such distinguished figures do not act for the demand of the time, rather, the time moves in accordance with their will, as they refine their fields and direct them in the right side. The extensive researches, dedicated efforts, intense work, a genuine intellectual pozition, and demonstrating trust and fighter spirit transform such scholars and researchers into distinguished figures and professional ones. At every stage of development, they engage in increasingly determined, confident, mature, and purposeful activity. The Azerbaijan science has risen to its current level of development thanks to the right pozition, deliberate actions, and extensive scholarly work of such distinguished scientists. The immense effort and exceptional scholarly talent lie at the heart of this progress. One such prominent figure, a scholar who has made a significant mark on the development of historical science of Azerbaijan and stands out for her unique, distinctive approach, is Doctor of Historical Sciences and Professor Nisbet Mehdiyeva. Throughout her long career across the various fields of research, the scholar authored the fundamental works, consistently prioritizing innovation, progressiveness, and realism. In all her research works, she distinguished herself as a prominent scholar, an accomplished researcher, and a great educator, basing her work in real historical facts, true historical insight, and a creative scholarly atitude characterized by deep reflection, thinking, understanding, and the ability to make honest assessments. The scholarly work of professor Nisbet Mehdiyeva transcend all praise. The role of her honorable scientific and professional activity in the development of historical science of Azerbaijan is undeniable.

In 1960 young Nisbet Mehdiyeva graduated from the faculty of history of Azerbaijan State University. In 1960–1963 she worked as the researcher at the Institute of history of the Academy of Sciences of the Azerbaijan SSR. Nisbet Mehdiyeva was a full – time graduate student at Azerbaijan State University in 1964–1967. In 1967–1973 she worked as an educator

and senior lecturer at the Azerbaijan State Medical Institute. The young Nisbet Mehdiyeva defended her PhD thesis on the topic "The struggle of the Azerbaijan Trade Unions for the restoration of the oil industry under the leadership of the party (1921–1925s)" in 1968. She was an acting associate professor and associate professor at Azerbaijan State University from 1973 to 1991. In 1991, Nisbet Mehdiyeva defended her doctoral dissertation entitled "The activity of Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture (1960–1980s)". In 1991–1994 she was an acting professor at Baku State University and since 1994 she has been a professor.

Image 1. Young historian scientist Nisbet Mehdiyeva

The young historian scientist Nisbet Mehdiyeva (Image 1) investigated the fields of research such as the social organizations, creative unions and societies, cultural problems, history of Turkic peoples and etc. and wrote research works on them. In her PhD thesis defended in 1968, the scientist researched in detail, the great struggle and practical work carried out by the Trade Unions of Azerbaijan in almost all leading areas of Azerbaijan including

the oil industry. The author has investigated the important and decisive role of the Trade Unions in the labor activity of citizens of the Republic of Azerbaijan in protecting workers and labor rights, attracting people to work, organizing conscious and efficient labor and at the same time improving the livelihoods of workers in her research work based only on real facts. She carefully approached the problems of labor organization, increasing its efficiency, protecting the rights and freedoms of employees, ensuring occupational safety in the work process, protecting the health of employees as one of the most important issues, etc. The author has seriously studied the effective activity and continuous struggle of the Azerbaijan Trade Unions and written them at a fundamental level.

Image 2. Doctor of Historical Sciences, Professor Nisbet Mehdiyeva

Already in 1991, the young candidate of historical sciences Nisbet Mehdiyeva, having studied the activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture in the 1960–1980s, wrote and defended a new fundamental scientific – research work – a doctoral dissertation on

this topic (Image 2). This is the first doctoral dissertation dedicated to the history of the Creative Unions in the former USSR.

The period of activity of the Azerbaijan Creative Unions in the 1960–1980s is quite rich and shows the scale and necessity of the huge work done in this field. The Creative Unions, engaged in artistic activity, tirelessly carried out propaganda and agitation work in the field of development of culture.

The author conducted a large – scale research work on the moral and spiritual values, aesthetic worldview, knowledge and skills, spiritual world of people, growth and formation as an matured person, revealing creative and talented people, playing of culture a decisive role in the development of other fields of science, investigating the intense and necessary work of creative intellectuals in solving the problems of humanity and citizens, the difficulties and obstacles they face daily and investigating their fields of activity and involving them in scientific analysis. The unique individual work carried out by each Creative Union in the field of development of culture has become the object of research of valuable researcher and scientist Nisbet Mehdiyeva, the scientific and artistic activity played by the creative intelligentsia in the field of research of theoretical and practical problems of modern culture has been brought to attention.

The Creative Unions have regularly conducted the various practical events to determine the main development directions of the country`s culture, organized the discovery, protection, publication, dissemination, promotion, education, etc. of rare works of classical and modern times, promoted the art and creativity of prominent creative intellectuals, protected valuable personnel and intellectuals, evaluated their valuable works and samples of art, etc.

Nisbet Mehdiyeva, a scientist who defended her doctoral dissertation on the activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture in the 1960–1980s and received the degree of Doctor of Historical Sciences, is one of the first valuable and talented researchers in Azerbaijan to write such a fundamental work in this field. Thus, the valuable scientist Nisbet Mehdiyeva has written another fundamental work, conducting an accurate analysis of the significant part took by the Azerbaijan Creative Unions in the development of Azerbaijan culture, their impact on the spiritual development

of society, the achievements and shortcomings in the field of development of culture. The scientific value and novelty of this study is that for the first time in the work, the activity of the Creative Unions of Azerbaijan in the field of development of culture were investigated in such a large – scale aspect and involved in serious research.

Image 3. Professor Nisbet Mehdiyeva

Professor Nisbet Mehdiyeva (Image 3) continued to work on the topic, expanding her research in this field and in 2014 wrote a fundamental monograph entitled "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture (1960–1980s)". The monograph reflects the issues of the activity of the Writers` Union, the Composers` Union, the Artists` Union, the Theater Workers` Union and the Cinematographers` Union in the field of development of culture in Azerbaijan historiography. The ideological – political level and professional mastery of creative intellectuals, the creative and organizational work of unions, their role in the promotion of artistic culture, their activity in the field of cultural relations and other problems are investigated with great precision in the research work.

The work is of great interest as a research object. The scope of activity of the unions is quite wide, significant and unique. Along with the explanation and presentation of the achievements and successes gained in the process of development of each issue, the author did not ignore the shortcomings and mistakes made. While working on these topics, professor Nisbet Mehdiyeva was able to provide detailed explanation of the new way of understanding and issues related to the discovery of various facts in the research process.

Professor Nisbet Mehdiyeva is also the author of a wonderful research work– a textbook on the new period of the history of the Turkic peoples. Her fundamental work entitled "History of the Turkic peoples. New period (XIX – early XX centuries)" covers new period of the Turkic peoples, the socio-political processes faced by the region in this period, the administrative – management system, political situation, the various events in the life of the Turkic peoples, the difficulties and problems they face, the economic conditions, cultural problems, etc., actual spheres and topics. While the author involved the period of the Turkic peoples in the XIX and early XX centuries in her research work, she investigated the region`s system before, during and after the occupation during its integration into a unified administrative system, the gradual decline of the feudal – patriarchal administrative system in the territories inhabited by the Turkic peoples and the formation of capitalist relations, the role and importance of the Turkic peoples in the various socio-political processes during this period, the position they took in the course of events and unlike other scholars working in this field, the author succeeded in studying the events based only on real facts and sources. This fundamental work by professor Nisbet Mehdiyeva was published in 2003 and 2010. The textbook is a valuable source in the field of studying and teaching the new period of the history of the Turkic peoples (XIX – early XX centuries) and can be considered a very uniqee scientific resource.

At different times, professor Nisbet Mehdiyeva has investigated the characteristic features and unique aspects of the new period of the Turkic peoples by involving them in scientific research, including changes in the administrative – management system of the Turkic peoples in the XIX – early XX centuries, the state of the education system in Turkestan and the

problems it faces, the development of science in the peoples of the region and the socio-political situation that created conditions for it, issues of statehood of the Turkic peoples, problems of the promotion and development of enlightenment, the scientific societies and organizations operating in this region, their scientific expeditions and fundamental works they wrote, the fruitful work and areas of activity carried out by the periodical press and cultural – educational institutions here, cultural problems, actual issues and etc.

Image 4. Educator Professor Nisbet Mehdiyeva

1.2. Labor activity

Professor Nisbet Mehdiyeva has also been engaged in pedagogical activity for many years (Image 4). Thanks to her great efforts, the great pedagogical work has been done in the sphere of perfect mastery, teaching and promotion of education and science by hundreds of students, including the transformation of education into one of the leading areas. Professor Nisbet Mehdiyeva has taught undergraduate courses in the subject of “History of the Turkic peoples. New and Modern Period” and graduate courses in the problems of “The socio-political situation in Central Asia, Kazakhstan, the Volga region,

Siberia and Crimea (XIX – early XX centuries)" and "The culture of the Turkic peoples (XIX – early XX centuries)".

In connection with the pedagogical activity, Professor Nisbet Mehdiyeva has written a textbook for higher education institutions "History of the Turkic peoples. New period (XIX – early XX centuries)", 8 textbooks for secondary schools (2001, 2002, 2004, 2005 and 2007) (in the first and revised editions), a teaching aid, a methodological instruction, 11 programs and etc.

The scientific and pedagogical activity of the prominent representative of the historical science of Azerbaijan, bravely and heroically withstood all the obstacles and difficulties of science, developing the historical science in which it operates, constantly moving it forward, young and evergreen historian scientist, great personality and educator, professor Nisbet Mehdiyeva is very valuable.

Chapter II
THE SCIENTIFIC INVESTIGATIONS OF THE OUTSTANDING SCHOLAR PROFESSOR NISBET MEHDIYEVA IN THE FIELD OF CULTURE (60–80s of the XXcentury)

2.1. The works done in the field of culture

Each period has its own objective and subjective conditions. These conditions have an impact on the development and formation of society, and its gradual departure from the template positions and lifestyle for progressive, innovative, transparent and correct way, and its` taking a fair development course. The most important requirement of the period should be to raise the state and the people, including the intellectuals, who are considered the true inexhaustible value of the people, to the politically, economically and culturally conscious and mature level, and to mobilize the scientific and creative potential of the intellectuals in the most efficient and humane way for this. From this point of view, the 60–80s of the XX century should be considered one of the most productive, mature in terms of the development of ideological – political thought, the most humane in terms of humanity, and the most progressive and advanced in terms of culture in the history of Azerbaijan.

Every nation is formed and develops with its own culture, and in this process, getting rid of all shortcomings, it constantly tries to educate the most valuable qualities in itself, respect for people, great respect and care for parents, protection of true intellectuals, development of the homeland in the right direction, avoiding wrong words and actions, respecting other people and not interfering in their lives, always reading, working, fighting against injustice, making friends with science and books, removing oppression and torture from the life of society, being ideologically and politically mature, approaching the right and wrong events taking place in the world and the country only from an objective and scientific position, resisting

the unacceptable behavior of ignorant people with true intellectuals, loving the world and the country, protecting its material and spiritual wealth, taking ownership of them, fighting against and overcoming all obstacles and difficulties that always arise on the way to preserving and protecting the rich moral values of the people, building our world on correct values, etc. The leading role in all this moral, aesthetic and spiritual development belongs to culture.

The culture is perfect and beautiful in all its spheres. This beauty is manifested in the education, science, art, behavior, daily life of the people, people`s attitudes, perception of the world, understanding of the environment, the influence of the beauties of nature into human life and livelihood, etc. episodes. For the creation of this beauty and outstanding cultural achievements, the intellectuals working in the field of culture, the various organizations and institutions were constantly working, laboring and engaged in the necessary activity. In this regard, the activity of the Azerbaijan Creative Unions and the creative intellectuals represented in their ranks was especially noteworthy in the 60–80s of the XX century.

The development of culture is closely connected in the study and understanding of spheres that are considered an inexhaustible treasure of national culture – architecture, music, visual arts, decorative – applied arts, etc. The development of various types of painting, architecture, visual arts, decorative – applied arts, music, theater and cinema had a complex and multifaceted palette in the 1960 and 1970s. This period of Azerbaijan culture was characterized by the diversity of creative forms and methods, their unique features and different style trends. During this period, the intensive development of all spheres of culture led to the emergence and development of a new field in science – architecture and art history. The art historians were engaged in the collection and study of musical folklore samples, the development problems of Azerbaijan music of this period, the issues of history and modern development of theatrical art, etc. aspects. In the 60s of the XX century, a number of research works were written and published – “Monumental Sculpture of Soviet Azerbaijan” (1960), “Architectural Ornament of Azerbaijan” (1961), “Soviet Graphics of Azerbaijan” (1962), “History of Azerbaijan Architecture” (1963), “Azerbaijan

Folk Architecture and Its Progressive Traditions" (1963) and "Art Ceramics of Azerbaijan" (1964). Already in the late 60s and early 70s of the XX century, certain research works were carried out in the field of studying the history and modern trends of visual arts. As a result, the research works dedicated to this field were published – "Visual Arts of Soviet Azerbaijan" (1970), "Architecture of Soviet Azerbaijan" (1973), "Azim Azimzade`s creativity and his place in the development of Azerbaijan Soviet graphics" (1976), "Azerbaijan decorative – applied art" (1976), "Sculpture of Soviet Azerbaijan" (1979), etc.

In the field of music, the valuable research works have been created and published, dedicated to the Azerbaijan folk music and professional musical creativity, activity of outstanding composers, modern trends of this period, creative problems, collection, classification and study of national musical folklore, scientific analysis, study and publication of Azerbaijan mughams, ashug creativity, dance music, folk songs, folk musical instruments, creation of a musical – ethnographic atlas of Azerbaijan and etc., on actual issues. Among them it is possible to give an example as "Camera – instrumental creativity of Azerbaijan Soviet composers" (1961), Azerbaijan mughams "Chargah and Humayun" (1962), "Rast and Shahnaz" (1963), "Bayati – Shiraz and Shur" (1963), "Chargah" (1970), also "Establishment and development of Azerbaijan musical theater" (1968) and etc.

The researches conducted by the theater scholars in the field of studying Azerbaijan Theater were devoted to the actual problems facing the theater, the establishment of communication between the theater and the audience, the adaptation of theater repertoires to the modern period and reality, the maturation of acting, the establishment of the actor, director and audience perspective, the staging of works of art that concern and make different segments of society think, the selection and formation of a skilled acting team, the involvement of professional personnel in performances and theaters, etc. issues. The examples of these research works include "Azerbaijan Dramatic Theater" (1962), "Akhundov and Theater" (1962), "Youth Theater of Soviet Azerbaijan" (1969), "Azerbaijan Theater for 100 years" (1974), etc.

The various research works of film scholars dedicated to the modern trends of Azerbaijan cinema, have reflected the history and development

of cinema, the training of film actors, the writing of scripts for films, the formation of the audience, the writing and analysis of film literature, the preparation of film playwrights, the modern state of film works, the training of professional film actors, issues of film creativity, the formation of fields such as film studies and film criticism, the dedication of feature and documentary films to actual issues, the formation of the plot line in feature films based on the artistic imagination and real facts, the responce of the problems raised in films to the spiritual needs of all strata of society, etc. necessary aspects. The book "Azerbaijan Documentary" (1971) was dedicated to the history of the creation, formation and development of documentary films.

The literature has undergone the great and fruitful development in the 60–80s of the XX century. The literature has achieved the significant successes in understanding the multifaceted development trends of modern reality, developing traditions of artistic creativity, overcoming genre – style and idea – thematic limitations, introducing progressive thoughts and ideas into fiction, proportional and regular development of the writer`s imagination and real – life events, idea – thematic diversity, richness of genre and artistic style directions, development of unique forms and methods.

The development of Azerbaijan prose in the 60s of the XX century was directly connected in the documentary – fiction genre. The plot of the events described in the work was taken from real life, the reflection of human characters typical of the best literary works, etc. characteristic features were actual for Azerbaijan prose of this period. The role of the paces of development of modern Azerbaijan poetry, the enthusiasm for poetic creativity and etc. in the intensive creative search for the diversity of genres and styles, the discovery of new poetic forms and means, the demonstration of a civic position, the imagery of poetic thought, maturity and perfection of artistic form, etc. characteristic features were typical for this period. Along with Azerbaijan poetry and prose, it would be appropriate to specially note the real spectrum of activity of Azerbaijan dramaturgy during this period. The Azerbaijan dramaturgy during this period was quite relevant due to its ideological – thematic and genre diversity. The written plays were mostly devoted to the historical, moral – ethical, positive and negative features of

society, commentary aspects of the issue from the moral – philosophical and moral perspective.

It is necessary to note the role of the socio-political and creative – organizational works carried out by the Azerbaijan Writers` Union in the field of development of Azerbaijan literature. The Azerbaijan Writers` Union held 10 plenums between the V and VI congresses. In 1972, the plenum was held on the topic "Criticism, Literature and Modernity" dedicated to the state and tasks of modern literary criticism. In 1973, the plenum dedicated to the issue of "Song genre, its development and promotion" was held under the joint organization of the Azerbaijan Writers` Union, the Composers` Union and the Ministry of Culture. Here, it was considered appropriate to establish a special song section in the Azerbaijan Composers` Union for the development and promotion of the song genre. In 1974, the Writers` Union held the mobile plenum on the topic "The Writer and Life". In 1973, the Azerbaijan Writers` Union together with the Union of Journalists, held the plenum dedicated to the issues of publicism. Here, the important socio-political meaning of publicism in the modern period and the main issues facing it were discussed.

During this period, the Writers` Union began to realize the creative – organizational measures for the effective implementation of the work of its creative departments. The Writers` Union`s Criticism Department, Children`s Literature Department, Translation Department, Prose and Poetry Department, Drama Department and ets. structural creative departments were effectively operating in the field of development of various spheres. In 1975, the issue of improving the situation of fiction translation in the republic was raised before the press agencies, publishing houses and the literary departments of the radio and television committee. The Union has implemented the various practical measures in the press organs of the Writers` Union – the "Literature and Art" newspaper, the "Ulduz" magazine, the "Azerbaijan" and "Literary Azerbaijan" magazines related to the state of literary criticism, the publication of more critical articles, the raising of actual problems, etc. aspects. The Azerbaijan Writers' Union Bureau for the Promotion of Fiction played the decisive role in carrying out mass cultural

education work. Between 1970 and 1975, the writers held 27.563 meetings. About 200 writers participated in these meetings. The Bureau actively participated in the organization of children`s and youth book weeks every year, also reader conferences, book discussions held in cultural – educational institutions and other events. The Azerbaijan Writers` Union was engaged in important social – political and creative – organizational activity participating in the spiritual and aesthetic education of the people to form them in the spirit of progressive ideas, on the basis of mature spiritual and moral values, and in the light of democratic principles based only on real facts.

The Azerbaijan musical art is rich in its large – scale and diverse achievements. Its main target was to raise Azerbaijan music to a honorable stage of development of world musical culture, at the same time to preserve its uniqueness, to create specific examples of art that meet the requirements of the period and progressive in form and essence, and to enrich it with new innovative thoughts and ideas. In the 60s and 70s of the XXcentury, the Azerbaijan music was enriched with the best examples of modern musical culture. The musical art of this period was characterized by the diversity of artistic manifestations, the complexity of various means of expression, which brought the radical changes to the traditional musical language.

In the 60s of the XXcentury, the ballet music creativity written on different subjects began to gain wide popularity. The beautiful performance, excellent composer`s work, unique productions given to ballet performances turned the mysterious ballet music into a pearl of art. During this period, along with unique ballet music, choreographic miniatures and ballet – novella music were also written.

At the same time new operas were written. In 1963, the first children`s opera ballet was staged in the republic. Although these works enriched the theatrical life of the country, the development of the opera genre was not as intensive and effective as the ballet genre. During this period, the list of musical comedy works continued to increase. The innovative tendencies were manifested in the field of symphonic music creativity. The music was composed for chamber orchestras. The field of chamber – instrumental creativity was gradually expanding, the organ music was being written.

During this period, the importance of the cantata – oratorio genre in Azerbaijan music increased. The development of these spheres of musical art meant that new ideas were introduced into musical creativity, innovative directions gained momentum, traditional Azerbaijan music was combined with the professional creativity, and as a result, excellent examples of art were created.

The field of song creativity was also constantly developing, and the prominent composers of the country worked in this sphere. The 60–80s of the XXcentury were marked by the rapid development of opera creativity and the emergence of new works in this field. The everyday motifs, themes of ancient legends and myths, and children`s tales were used in these works. Some composers widely used the mugham elements and the folk art in writing operas. The introduction of musical folklore into the professional music could be considered a very progressive trend. During this period, the Azerbaijan composers successfully worked in all spheres of musical art.

The professional music creativity was dynamically developing in the fields of ballet, vocal – choreographic poetry, musical comedy, opera, operetta, vocal – symphonic, chamber – instrumental, etc.

In the 60–80s of the XXcentury, the field of Azerbaijan musicology was notable for the writing valuable research works dedicated to almost all prominent composers of the country, popular brochures, the scientific essays on the development directions of Azerbaijan music, and the evolution of various genres in the creativity of composers.

The IV and V congresses of the Azerbaijan Composers` Union (1973 and 1979), dedicated to the final reports and prospects of the development of musical art in the republic, discussed the current progress, achievements and successes in this field, and determined a course of action for taking practical measures, taking into account all the obstacles and difficulties that faceted.

The Azerbaijan painting, as one of the leading spheres of visual arts, is characterized by the diversity of themes and genres, the hard work and activity of talented creative individuals. Guided by the creative experience of outstanding artists, it is necessary to note the main trends of Azerbaijan painting – the emotional and figurative meaning of the subject, the search

for bright visual decorative forms, the great interest in the national artistic heritage, the introduction of innovative and progressive ideas into art, etc. The artists working in the genres of thematic paintings, portraits and landscapes created the beautiful examples of art with their fine brushes, evaluating the heroes of their works through the prism of actual issues of the period, the theme of the homeland, the depictions of people from the various fields of art who were their contemporaries, the prominent figures, the historical persons, the natural landscapes, the plots dedicated to human destiny and other remarkable events. One of the main qualities of Azerbaijan painting during this period was the diversity of personal characteristics. In the 60–80s of the XXcentury, the Azerbaijan artists worked in the leading fields of graphics, autolithography, linocut, color and black – and – white engraving, book graphics, mass forms of graphics – posters and caricatures, illustrations drawn for fiction works, etc. The examples of caricatures drawn in the field of satirical graphics stood out among other genres of modern graphics and gradually took their rightful place. During this period, the certain progress was achieved in the fields of monumental – decorative and theatrical – decoration creativity. The professional theatrical and film painters, masters of monumental – decorative art were formed in the republic. The Azerbaijan painters, their graphics, book illustrations and posters were known in various places, including European countries. The various industrial enterprises, cultural palaces, hotels and other public and catering facilities were decorated with monumental works created by talented artists. During this period, the numerous exhibitions were organized in Baku and other cities of the republic, the special attention was paid to the design of stage for theatrical performances and films, which were distinguished by their greater mass nature of creativity, the creation of decorative – applied art examples, the synthesis of architecture with the various fields of art, etc. The audience flow to the various museum expositions and art exhibitions was gradually increasing. The visual arts played a decisive role in the formation of spiritual and ideological – aesthetic level of people. The Azerbaijan art is extensively exhibited in numerous thematic, mobile, personal and international exhibitions, is written about in the press and audiences expressed their opinions.

The Azerbaijan art of painting in this period, which reflected the complicated events of the historical past, the people`s everyday concerns and problems, the images of their contemporaries, the natural landscapes of the homeland and other actual aspects, adorned the expositions of all exhibitions, galleries and museums of Baku with its beautiful examples of art.

During this period, the field of sculpture was also developing dynamically. The Azerbaijan sculptors were productive in the fields of monumental, compositional, portrait, decorative and memorial sculpture. They prepared their works in the synthesis of various arts, creating colorful sculptural compositions, reliefs and examples of art using the minting method. The main creative trends characteristic for painting and sculpture in the 60 and 70s of the XX century were connection with real events, manifestation of civic position, diversity and innovation of means of depiction, gradual restoration of the dynamics of development of some graphic genres, development of political posters and book illustrations, improvement of the quality of artistic design of printed products, artistic design and illustration of classical and modern literary examples occupied the important place in this regard. The painters who provided the artistic design for the dramatic and musical performances staged in the Academic Drama Theater and the Academic Opera and Ballet Theater played the important role in the development of Azerbaijan theatrical art. Already in the 70s of the XXcentury, the ideological – thematic level of works created in the field of painting gradually strengthened, and the professional approach came to the fore. New compositions, portraits, landscapes, graphic works, posters of various kinds, etc. began to appear. The various palaces of culture, public buildings and cultural – educational institutions were decorated with the colorful mosaics, paintings and frescoes. The innovative young painters also closely participated in this process. By this time, more than 400 painters, graphic artists, sculptors, masters of applied and theatrical – decoration arts – professional painters – were already working at the Azerbaijan Artists' Union. Baku had become a beautiful city with its own palaces of culture, art galleries, exhibition halls, museums, and unique examples of sculpture. All this was possible as a result of the great work and practical activity of the creative intellectuals working in the field of visual arts.

The Azerbaijan theater has passed the great and glorious path of development. It has actively participated in the formation and development of progressive public opinion in the republic. The theater has enriched the spiritual treasure of the people, brought the important problems to the stage and presented them to the people with realistic features, and has been closely connected in the national intelligentsia and the people of country. The theater figures, with their invaluable services to art, have not only been able to significantly develop the theater art, but have also succeeded in making their own contributions to universal culture. The Azerbaijan theater is also the real embodiment of Azerbaijan history. In the early 60s of the XXcentury, the various new works were staged. In addition to staging the original works of Azerbaijan playwrights, the certain steps were also taken in the field of staging the best examples of the translated literature. During this period, the young and talented actors who appeared on the theater stages working shoulder to shoulder with the representatives of the older and middle generation, participated in the theater performances that corresponded to high artistic – aesthetic taste. The Azerbaijan National Drama Theater, which has undergone the complex path of formation and development, has fought for realistic art throughout its whole activity. Constantly working on this path, the Azerbaijan theater has become quite artistically mature and has played the decisive role in the ideological – aesthetic education of the people. The Azerbaijan theater has trained the original national personnel, talented directors and theater figures. The performances staged by these directors have always been distinguished for their uniqueness and formed the Azerbaijan theater`s own development path. In 1971, the Actor`s House named after A. M. Sharifzadeh was opened in Baku. The events held here took the important part in the development and promotion of theatrical art. The Azerbaijan Theater Society organized the various events at the Actor`s House under the mottos of "Young Actor and Theater", "Composer and Theater", "Stage Masters on the Screen", "Playwright and Theater", International Theater Day, etc. The Actor`s House held also the events from the series of "Azerbaijan Stage Masters on Screen" and "Theater, Music and Poetry". Here, actors, directors, ballet masters, composers, poets, writers, theater and film figures

gave the reports on their creativity, the films were screened, and the scenes from their performances were shown.

The Creative Unions of Republic were constantly searching for new forms and means to increase the artistic – aesthetic and educational sifnificance of works. Such forms of events include discussions of fiction works, reader and audience conferences, establishing relations between the audience and the actor – director, creative reports and discussions, exchanges of ideas, audience opinions and other aspects. The form and scope of the reader` conferences were quite diverse. The activity of the Azerbaijan Theater Society in this field attracted attention. In 1960, the Azerbaijan Theater Society carried out the practical activity to regularly convene reader` conferences every year and hold creative debates after the performances. The target was to familiarize each viewer with the work and its performers. The audience conferences held by the Azerbaijan Theater Society also had a very wide scope of influence. In 1971, the Azerbaijan Theater Society, effectively using the lecture – propaganda method, organized during 6 years 596 lectures on the problems of theater art in various parts of the republic. The examples of these include "Realism in Theater", "Modern Reading of Classics", etc. The lectures were aimed at familiarizing the audience with the problems of theater art, repertoire, issues of craftsmanship, etc. aspects. The Azerbaijan Theater Society regularly promoted the works of art by holding the theater weeks. In 1971, the Azerbaijan Theater Society, together with the House of Folk Creativity, held the "Week of Folk Theaters". Such events played the important role in the emergence of folk talents and the development of folk theaters. As a result of about 20 views of folk theaters organized in 1963, it became clear that there were the talented collectives and creative, capable individuals among them. Therefore, the permanent commission was created in the Theater Society of the Republic to assist folk theaters. The Theater Society held the talks and lectures on creativity with the folk theaters, and published relevant literature for them. The creative – methodological council operated under the Ministry of Culture of Azerbaijan to assist the folk theaters. The artists from some theaters of the republic led the folk theaters. The certain measures were taken in the field of promotion of the theatrical art. In the field

of dramaturgy and theatrical art, relatively little space was allocated to the works that were "Literary events", global topics, actual plays and performances, and important events of different periods. The organization of festivals that meet modern requirements, the regulation of the activity of theatrical troupes, etc. can be considered among the tasks facing us during this period. In 1986, the II Republican Festival of Folk Creativity was held. Within the framework of the festival, views, competitions were organized, performances were shown in the cities and regions of the republic. This view differed from previous festivals in its scale and tasks. For the first time, the view of the plays and performances of drama collectives was held by zones according to the program of the Festival of Folk Creativity. The professional directors, actors and theater critics watched the performances of more than 100 collectives – 48 folk theaters, 35 drama clubs and 20 propaganda brigades.

In order to strengthen the enthusiasm and interest in the theatrical performances, it was extremely necessary to constantly update the repertoires of theaters, improve the acting and directing work, attract professional specialists to theaters, and consistently organize theater tours. In the 60s and 70s of the XXcentury, the performances based on the various works of foreign and domestic authors occupied the important place in the repertoire of theaters of the republic. Thus, the various operas and ballets were staged at the Azerbaijan State Academic Opera and Ballet Theater, the performances based on the works of modern and classical authors were staged at the Azerbaijan State Academic Drama Theater and the works of professional and young authors reflecting the various actual issues were performed on the stage of folk theaters. The performances in the repertoire of Azerbaijan theaters were played in the various parts of the republic by the participation of professional theaters and folk theaters. In 1966–1967, all the theaters of the republic showed 8015 performances. Of these, 100 performances were in new productions. The theater is a complex creative field. The creative organizations, theater collectives, playwrights, and theater critics worked together here. The Azerbaijan Theater Society organized the various literary – artistic events, meetings, lectures, creative evenings, photo exhibitions, photo stands, etc. connected in historical events in order to insrease the

relevance and strengthen the propaganda of the theatrical art. In the early 80s of the XXcentury, 14 state and 41 folk theaters operated in Azerbaijan. In 1980, 849 performances were shown in the republic`s theaters and the number of spectators reached 195 thousand. The Azerbaijan theater has always played the active role in the formation of high moral and spiritual qualities of the people and in the cultural education. The theater enriched the spiritual world of society and improved its aesthetic taste. In this regard, the role of theater is irreplaceable.

At a time when there was still a shortage of specialists – national personnel – in the field of cinema, the Azerbaijan Drama Theater succeeded in preparing a generation of outstanding artists. The activity of these personnel in the field of cinema led to the development of Azerbaijan cinema and the creation of unique works of art. Already in the 60–80s of the XXcentury, the Azerbaijan cinema achieved the remarkable successes in the form of beautiful movies, filming the most important and significant events of the people and the country in a very short period of time. In the 60s of the XXcentury, the colorful films were shot based on the materials reflecting the various aspects of the life of the republic. From this point of view, the films for children and youth played the important role in the enrichment of national cinema and the development of the creativity of film figures. In the early 60s, the first color films began to be produced in Azerbaijan. Later, the widescreen color films in the musical comedy genre were also shot. In 1964, the genre of the Cinema Almanac was first used. The almanacs shot on the base of short stories on the various topics were often dedicated to some types of sport. Thus, in 1966, at the First All – Union Sports Films Festival, the short story "The Force of Attraction" took the special place among Azerbaijan films, including film almanacs, for its poetic depiction of the theme of sports, and gained the sympathy of the audience. In 1966, the second film almanac consisting of 2 short stories was shot. This film almanac was also met with great interest due to its different plot, excellent directorial work and skillful acting, and has become a source of admiration for the film community and the audience. The arrival of new specialists – directors and screenwriters – to Azerbaijan cinema in the late 1960s led to the development of this field and the creation

of interesting films. The number of films shot during this period increased, the young directors along with the professional directors, also participated in them and managed to reveal their talents. In 1974, a new film almanac was shot at the "Azerbaijanfilm" studio based on several short stories. These short stories reflected the various topics, including moral – ethical problems that have always made people think. Like feature films, documentary filmmaking has also undergone a glorious development and formation in Azerbaijan. Already in the 60–80s of the XXcentury, the documentary films were shot, the diversity of the subjects and the form of factual analysis achieved the noticeable successes. The professional steps were being taken in this field, and the film figures involved in the shooting of documentary films were gradually becoming more mature, were known in the country and abroad.

The "Azerbaijanfilm" studio published the magazines "Soviet Azerbaijan" and "Young Generation", as well as the satirical magazine "Mozalan". During this period, the achievements of the republic in the various fields were reflected in documentary films on different topics made by the country`s creative intellectuals – documentary filmmakers – directors – "The Truth About My Republic", "Our Azerbaijan", etc. These films also demonstrated the interesting and real facts about the republic`s political, economic and cultural relations with foreign countries. It should be noted that the actual problems of modern life have always been in the focus of attention of Azerbaijan filmmakers. The protection of true spiritual – moral values, the complex process of formation of ethical norms, the constant struggle against the difficulties, problems and shortcomings faced by society and the people formed the main plot line of all films shot in these years. The cinematographers, correctly understanding the role and function of cinema in this work, have an irreplaceable position in the process of cultural education, primarily through their art and practical activity.

The Union of Cinematographers of Azerbaijan was engaged in the development of cinema in the republic. This creative union included film playwrights, film directors, film operators, actors, film critics, editors, composers, artists, sound operators and film workers. In 1975, the Union of Cinematographers of Azerbaijan had 137 members. The Union of Cinematographers

had the film dramaturgy department, the feature film department, the documentary film department, the film criticism department, the film lovers department, the television department and the cartoon (animation) department. In 1970, at the joint meeting of the Republic`s Creative Unions, the development of Azerbaijan cinema, the issues facing it, achievements and shortcomings were discussed. In October 1971, the plenum of the Union of Cinematographers of Azerbaijan entitled "Problems of Cinematographers of the Republic and Tasks in the Modern Period" was dedicated to the tasks of documentary filmmakers. In 1972, the Union of Cinematographers of Azerbaijan participated in the joint plenum of the republic`s creative unions. In December 1973, at the next plenum entitled "Problems of Azerbaijan Television Films", the report of the scenario – editorial board of the "Azerbaijanfilm" creative union the current state of Azerbaijan television film was analyzed, its professional and creative opportunities were revealed, and its important and actual problems were voiced. During this period, the issues facing the Union of Cinematographers of Azerbaijan included: granting creative trips, receiving foreign guests, discussing lectures and reports, establishing a new cinema – the Cinema Lecture House, the activity of the Cinema House, organizing the work of creative departments, holding film festivals, accepting talented and creative individuals to the members of the Union of Cinematographers, etc. The main creative activity of the Union of Cinematographers of Azerbaijan consisted of the holding creative meetings, discussions and round tables with film directors, creative teams, filming crews, film playwrights, film enthusiasts, creative teams of documentary films, the giving lectures dedicated to the problems of cinema and film creativity, the organizing screenings and premieres of feature films, documentaries and animated films produced by the "Azerbaijanfilm" studio, the holding conferences and theoretical conferences, the establishing relations between the film critics and newpapers editorial offices, the organizing creative conferences on film criticism, etc. At the same time, the newly released issues of the satirical film magazine "Mozalan" were being discussed and reviewed. The Union of Cinematographers of Azerbaijan, together with the Azerbaijan State Committee for Cinematography and the Film Distribution Office of the Republic, held discussions on the

issues of the information – advertising bulletin “New Films”. Most of these events were being organized and held by the relevant creative departments of the Union of Cinematographers of Azerbaijan. The Union paid attention to the writing, discussion and compliance of scripts with the requirements of the modern period. Every month, the program “Writer and Screen” was broadcast on television. The actual issues such as the screening of literary works, the multifaceted relationship between literature and cinema, etc. were discussed here. The Azerbaijan cinematographers made speeches, gave reports and lectures at events on the modern trends of our cinema, the tasks facing film dramaturgy in the production of films dedicated to current issues and themes of the modern period, etc., exchanged ideas, and participated in theoretical and creative conferences. The young and talented personnel were also being involved in this work.

The main form of activity of the Cinema House was regular informational screenings of new films. The creative departments of the Union of Cinematographers of Azerbaijan organized their activity in the Cinema House, where premieres and discussions of new films of the “Azerbaijanfilm” studio and the “Azerbaijantelefilm” creative association were being held. The lecturers who came to the Cinema House with programs of foreign films gave a series of lectures on modern trends in American, English, French and Italian cinema. The Discussion Film Club also operated here. Once a month, the Cinema House held a joint event with the Actors` House. Here, the film critics gave lectures on progressive film masters and the best achievements of world cinema. The Cinema House also hosted screenings of Azerbaijan feature and documentary films for foreign guests. The purpose of these screenings was to familiarize the guests with the state of cinematography in the republic, its development, achievements and shortcomings. The Union of Cinematographers of Azerbaijan actively participated in the development of cinematography in the republic and constantly fought for the prosperity and success of cinematography.

2.2. The scientific investigations conducted by Professor Nisbet Mehdiyeva in the field of culture and their impact on the development of culture

The culture, which is formed and operates at the intersection of various fields, has developed, enriched, and reached the perfect level of modernity, progress, innovation, and adherence to almost all positive traditions passing through all the hardships of the period, thanks to the great effort, talent, and unparalleled bravery of the most beautiful, capable, talented, hardworking, and heroic persons of each nation, its mature and conscious representatives, and its great intellectuals who have faced and overcome the most difficult and complex obstacles of the time.

A human is the person who creates, forms science, and elevates knowledge to the level of science. The culture is a delicate, precisely contoured, highly pompous, at the same time charming, rhythmic, playful, cheerful melody, colorful shades, monumental appearance, beautiful ornamentation, sharp and complex character, skillful acting and performing ability, incomparable erudite, etc., with superior and unreplaceable qualities, each of which is a separate independent field of science, and at the same time, is a perfect manifestation of independent fields of science together, a single whole. The independent fields of science that form the culture have developed both separately, independently, and in the context of general culture as inseparable components of culture. Such a multifaceted development process of culture has always been in the focus of researchers. The field of culture, each sphere of which is separately involved in research, requires from each researcher to be prepared, familiar with rare artistic pearls of world culture, as well as to be familiar with classical and modern examples of the culture of the country that is the object of investigation, to know the work done in this field, to take into consideration of the characteristic features of the field that is the object of study, the uniqueness of the research process, etc. objective and subjective conditions, to be realistic, to act from a fair position, to remain faithful to the ideas of realism, to put the name of each thing and event on oneself, great effort, talent, skills and abilities. Although different researchers have studied

this field at different times, only a few truly research scientists have succeeded in understanding the essence of this sphere, engaging it in scientific research, conducting intense scientific investigations in this field day and night, creating valuable scientific works, examining every field of culture carefully, humbly, with the precision and skill of a true scientist, and speaking their minds as scientists working in this field and researching it.

The wonderful researcher, the true scientist, the beloved teacher, the beautiful and dear mother, Doctor of Historical Sciences, Professor Nisbet Mehdiyeva can be considered one of the few scientists who has spoken her scholarly word in the field of the invstigation of culture, has studied this field for many years, carefully researched each of its spheres, and involved it in scientific research. Professor Nisbet Mehdiyeva is at the forefront of the republic as the author of the fundamental scientific works in the field of research of culture. In 1990, professor Nisbet Mehdiyeva wrote and published the textbook entitled "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of mass propaganda (1960–1980s)" (Image 1). Professor Nisbet Mehdiyeva`s monograph "The cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions (1960–1980s)" was published in 1991. The distinguished researcher defended her doctoral dissertation "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of the development of culture (1960–1980s)" in 1991. Professor Nisbet Mehdiyeva is the author of 2 monographs and 5 textbooks. The researcher scholar wrote and published her first monograph in 1991, and her second monograph in 2014. In 2014, professor Nisbet Mehdiyeva`s monograph "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of the development of culture (1960–1980s)" was published.

In 1990, 1991 and 2014, professor Nisbet Mehdiyeva wrote and published a textbook, 2 monographs and numerous scientific articles dedicated to the activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of the development of culture in the republic in the 1960–1980s. In 1991, the researcher scholar professor Nisbet Mehdiyeva defended her doctoral dissertation on the activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of the development of culture in the period 1960–1980s, and was recognized as the most prominent researcher scientist working in this field in the republic.

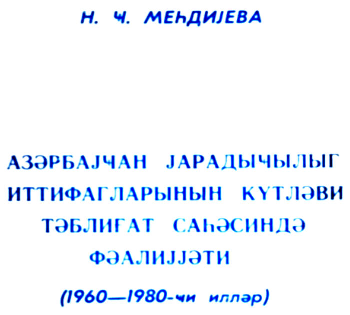

Image 1. Doctor of Historical Sciences, Professor Nisbet Mehdiyeva and her textbook "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of mass propaganda (1960–1980s)" (1990)

The researcher scientist Professor Nisbet Mehdiyeva in her textbook "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of mass propaganda (1960–1980s)" (1990) examined in detail the mass propaganda activity carried out by these organizations in the field of widespread dissemination of literary and artistic works using the various forms and methods, and the practical measures they took in the field of development of culture in the republic. The events, exhibitions, musical performances, views, competitions, festivals, fairs, the demonstration and promotion of works of theater and cinema conducted by the creative intellectuals represented in the various creative unions in the field of promotion of artistic culture and other actual issues were covered in detail. The great role of the creative unions in the cultural – educational work carried out in the republic, the practical activity that was visible in the promotion of works of art, the scope of the diverse work done by the creative intellectuals, the involvement of mass media in the

promotion of art and the work done in this field, the participation of artists and professional creative intellectuals in the various meetings, round tables, discussions, disputes and creative hours, creative reports, etc. important issues have become the object of fundamental scientific – research works as a result of the intensive investigations of the researcher scientist professor Nisbet Mehdiyeva, the scientific literature raised, the various sources, the archival materials, etc. Professor Nisbet Mehdiyeva has investigated the forms and methods of work carried out by the creative unions in the republic in the field of mass propaganda, their innovative tendencies, progressive steps, new thoughts and ideas. The researcher correctly assessed the role of musical lecture halls, discussions of literary and artistic works, reader and audience conferences, disputes, direct communication with the wide audience of listeners, viewers, and readers, meetings, creative discussions, round tables, exchanges of ideas, etc. in increasing the educational significance of literary and artistic works, and establishing the cultural – education work, and considered these areas of activity necessary in the field of development of culture.

The poetry days, literary – artistic events, reader conferences, theoretical and creative conferences, creative disputes, etc., regularly held by the Azerbaijan Creative Unions in the various organizations, libraries, cultural palaces and clubs, ensured the continuous development of different spheres of culture. The researcher scientist, professor Nisbet Mehdiyeva considers that the support and regular observance of the holding such conferences, creative debates and meetings by the creative unions were extremely necessary for the development of culture and the formation of a transparent, progressive atmosphere. The audience conferences, creative meetings, meetings with the theater and cinema figures held by the Azerbaijan Theater Society and the Union of Cinematographers of Azerbaijan, the formation of young playwrights, the creation and activity theater troupes, film crews, art clubs and the various departments under them – actors, theater critics, artistic design, etc. are reflected in the work of professor Nisbet Mehdiyeva. The researcher shows that it was necessary in this period to include in the investigation and study in detail the artistry shown by the Azerbaijan composers in connection with the development of various directions of folk,

everyday music and professional music, the achievements gained in the process of conducting a truly creative intellectual struggle, and the existing shortcomings. The creative unions also used the various forms and methods, such as lectures – propaganda, reports, speeches, mobile plenums, conferences of different kinds, propaganda bureaus, creative trips, distinguished creative events organized in clubs, cultural palaces and cultural – educational institutions. The Exhibition halls, Art galleries, Composers` House, Cinema House, Actors` House, Art clubs, etc. organizations also played the great role in the effective implementation of cultural – educational work and cultural – aesthetic education of the people in the republic. During this period, the creative unions regularly fought for the ideological – political and aesthetic education of the population by the organizing events such as children`s and teenagers` literature and poetry days, literature and art weeks, decades, artist days, theater days, culture days, visual arts week, "Open Door" days organized with art lovers in the workshops of prominent masters of brush – artists, theater weeks, folk theater weeks, cinema weeks, children and youth film weeks, music weeks, etc. Professor Nisbet Mehdiyeva showed these as the result of scientific investigations in her research work. The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of cultural work in the various parts of the republic was also in the focus of attention of professor Nisbet Mehdiyeva. The researcher rightly notes that the organization of cultural – educational institutions in the republic and the improvement of their activity are also included in the list of the main areas of activity of the creative unions. In this regard, the Poetry houses, Literary posts, Ashug houses, Art galleries, etc. institutions organized by the Azerbaijan Creative Unions together with the Ministry of Culture and the Ashugs` Union of the Republic are the clear example of how wide the scope of activity of these organizations was in the 60–80s of the XX century. The creative unions considered the solution of problems facing the sphere of culture as the priority area of their activity, and played the decisive role in the formation and maturation of a person with high taste, broad worldview, comprehensively developed, mature, educated with the progressive thoughts and ideas, and familiar with the various problems of culture.

In 1991, the monograph of the researcher scientist, professor Nisbet Mehdiyeva entitled "The cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions" was published. The relations of the Azerbaijan Writers` Union in the field of literary translation, the promotion of literature, literary – cultural events, the multifaceted connections of the Unions of Composers, Artists, Cinematographers, the Theater Society, and the "Azerbaijanfilm" studio of the Republic through the music, painting, theater and cinema works are reflected in the researcher`s monograph. The colorful spectrum and directions of these cultural relations carried out in cooperation with the relevant unions and organizations of the former Soviet republics and foreign countries have been investigated in detail here. The author`s mentioned monograph contains the certain proposals in the field of improving the forms and methods of the cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions, increasing their efficiency, and putting forward some recommendations in connection with the elimination of the shortcomings made, which are quite relevant and should be considered the great achievement in the field of studying the cultural relations of the creative unions in the 60–80s of the XX century. The increase of the role of culture in the development of society was one of the most important regularities in the 60–80s of the XX century. One of the most important elements ensuring the development of culture was the study of cultural relations and their involvement in scientific research. Under the influence of cultural relations, the development of national culture also contributed to the enrichment and progress of the people`s spiritual world. The Azerbaijan Creative Unions actively participated in the establishment, formation and development of the republic`s cultural relations. The forms and means of these relations were rich, their geographical scope was wide, and their importance was great. Professor Nisbet Mehdiyeva shows that the literary – cultural events such as the cultural relations, translation problems, discussions, conversations, etc., were widespread at the meetings held in the creative unions. The artistic intellectuals of the republic mobilized all their forces, demonstrating the position of intelligentsia in the field of developing the culture, establishing and strengthening the cultural relations, improving all areas of culture, and revealing their talent and craftsmanship. The forms

and methods of relations of the Azerbaijan Creative Unions with the institutions and organizations engaged in the publication, demonstration and promotion of literary and artistic works of the various countries were quite diverse. The acquaintance, learning, establishing contacts, developing and enriching them, etc. took the important part in the activity of the creative unions. Professor Nisbet Mehdiyeva conducted the very large and valuable research work in the field of studying the cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions.

The prominent researcher scientist professor Nısbet Mehdiyeva published her second monograph in 2014. This monograph is called "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of the development of culture (1960–1980s)". This monograph of the professor Nisbet Mehdiyeva reflects the issue of the activity of the Writers` Union, the Composers` Union, the Artists` Union, the Theatre Workers` Union and the Cinematographers` Union in the field of the development of culture in Azerbaijan historiography. The ideological – political level and professional mastery of the creative intellectuals in the republic, the creative and organizational work of the creative unions, their role in the promotion of artistic culture and their activity in the field of the cultural relations are investigated in detail in the monograph. The work of professor Nisbet Mehdiyeva is a valuable object of research.

The activities of the unions were quite extensive, significant and unique. The creative unions that united the talented creative intellectuals working in the various fields of art, created, developed and played the important role in the formation of artistic – aesthetic taste and raising the cultural level of people. Professor Nisbet Mehdiyeva, in addition to showing the achievements and successes gained in the process of explaining and developing each issue, also involved in the research the shortcomings made in detail. Such a global investigation of cultural problems requires great effort and labor from the researcher. While working on this topic, the author succeeded in writing a rather large and fundamental scientific research work in the field of applying theoretical problems to practical activity, discovering a new way of understanding and truth, and involving the cultural problems in research from the different spectrum and various points of view.

The prominent researcher, great scholar, who for many years conducted the significant researches in the field of culture, continuously worked in this sphere, relying on numerous facts and sources, focusing only on real events, scientific analysis, precise figures, true sources and scientific indicators, professor Nisbet Mehdiyeva's scientific investigations in the field of culture in the republic have been invaluable, having the very important impact on the development, formation, and enrichment of Azerbaijan culture, and the enormous scientific significance of this immense activity is undeniable.

Chapter III
THE ROLE OF CREATIVE INTELLECTUALS IN THE DEVELOPMENT OF CULTURE (1960–1980s)

3.1. The formation of creative intellectuals

Each period has its own requirements, criteria, development directions and trends. It is extremely important to keep up with the current socio-political environment and situation of the period, to have the deep understanding of it, to have the ability to analyze it, to solve it correctly, to always fight against difficulties, not to submit to injustice, not to remain silent in the face of injustice, to always listen to the voice of conscience and to form another superior and positive qualities in oneself and bring them to the creativity in completely different aspects. Thus, it is important and purposeful for the ideologically mature person to take an active position in society. A person is formed, developed, educated and become a personality in society. An artist, working conscientiously and responsibly in the various fields of culture, overcomes all the difficulties and obstacles on the way to professional craftsmanship, matures, specializes and gradually becomes the professional specialist, entering the honorable stage as the skilled connoisseur of his art. The culture, in all its spheres and directions, refers entirely to the creative process. The creativity is the direct field of the activity of creative intellectuals and is based on the development strategy such as gradual learning, preparation, specialization, gaining experience, working, putting theoretical knowledge into the practical work, growth, maturity and comprehensive formation. An artist must always improve and develop his art, regardless of the society in which he lives. The creative intellectuals can be considered the creators, carriers, developers, disseminators of culture and the main means of expanding relations.

The finding the creative individuals in society, revealing their skills and abilities, not destroying talented and special – talented individuals, but rather preserving them, further developing this talent and preparing them as artists with a broad worldview, excellent education, deep knowledge of rare examples of art of world culture, comprehensive preparation and with exquisite taste can be considered one of the most important problems facing the society and the period. The culture requires creativity. The creativity requires art and craftsmanship. The art must be created and developed by an artist. It is essential to reveal an artist as a rare talent, educate, teach, train, develop, mature and shape. The appropriate conditions should be created for the training of creative individuals, and the state`s policy and strategy should not be based on the destruction of such talented persons of the people, but on their preservation, protection, development and assistance in taking their worthy place in the modern complex world. The intellectuals engaged in the artistic creativity should strive to fulfill these tasks. The researcher scientist, Doctor of Historical Sciences, Professor Nisbet Mehdiyeva (Image 1), who has studied the formation, activity and role of creative intellectuals very well, shows that the historical process combines the wide range of cultural events, and the artistic creativity occupies the important place in it. The artistic creativity is a cultural phenomenon. The development of culture is the integral part of the general historical process.

Everyone has the right to participate in cultural life, to use the cultural institutions and cultural resources. However, the creative intellectuals participate in this cultural process not as the spectators or listeners, but as the creative one. The creative intellectuals write beautiful works, compose playful, cheerful and rich music, create unique paintings, erect charming statues, prepare the projects for beautiful architectural monuments, play interesting roles and stage beautiful performances, screen deep and thought provoking documentaries and feature films, write librettos and scripts for them, compose various colorful and solemn music for performances, animation and movies. The training and formation of professional creative personnel – creative intellectuals who skillfully operate in such a wide range of fields require the special care, attention, assistance from the state, and the special

state policy for the protection and preservation of creative individuals. From this point of view, the training of creative intellectuals in the republic in the 60–80s of the XXcentury, the finding of talented individuals, the granting of freedom of creativity and activity to them, the improvement of their qualifications from time to time, the emergence of the concept of professional intellectuals – creators, the provision of state care for them, and the protection of creative individuals with refined taste from unpleasant situations and cruelty encountered in the society should be considered among the most important and actual issues facing the state, the people, and society.

Image 1. The researcher scientist, Doctor of Historical Sciences, Professor Nisbet Mehdiyeva

During this period, the great importance was attached to aesthetic education in our country. In this regard, the promotion of self – activity and professional creativity by all means, the identification of only talented individuals completely gratuitously, their involvement in the cultural life of the country, their education in the relevant arts in order to engage in professional creativity, their study, internship, preparation, specialization and the solution of such issues were of great importance.

The various competitions, meetings, discussions, disputes, reports read by the professional artists in the different creative fields to young and talented creative individuals, creative reports, audience conferences, organization of performances by amateur and artistic amateur associations, activity of their leaders and employees, meetings with the members of drama associations and amateur collectives operating under the various military units and organizations and other such actual events play an exceptional role in the discovery and development of creative individuals.

The scope of influence of the audience conferences held by the Azerbaijan Theater Society is very wide. Such conferences were attended by heads of organizations, heads and employees of drama clubs, representatives of the Baku City Public Education Department and members of other organizations. Thus, in 1971–1972, the Young Spectator Theater held more than 50 large – scale events on a city and regional scale. Among them theoretical conferences, organization of exhibitions of children`s drawings, creative meetings of young poets and playwrights, etc. were of great importance. The young activists of the theater, united in the art club, created the sections for actors, theater critics, naturalistic design, etc. The main task of these associations and sections was to identify, educate, prepare and shape talented individuals in the existing environment. Thus, more than 15 thousand people participated in more than 20 audience conferences held in Baku in 1962 alone. The discussions of various films were held here, and important aspects such as the creation of films, the preparation of films, the writing, discussion, and filming of scripts, the organization of the work of actors and directors, the formation of actor – audience relations, the selection of a professional acting team, ensuring that the director`s imagination does not harm the main

idea of the work, artistic and design issues, etc. were in the spotlight. During this period, the newspaper "Movie updates", which began to be published in the republic in the 60s of the XXcentury, covered in detail the advertising of motion pictures, the filming, preparation and distribution of cinematographic works, the activity of the creative team, the working principles and other creative issues.

The activity of the Union of Artists aimed at the development of fine arts and aesthetic education in secondary schools played the decisive role in the education of children and youth, their formation and activity as future creative individuals. Thus, the demand for works of fine arts in libraries increased, art exhibitions and writing of essays of the various contents related to individual works of art took on intensive character, exhibitions organized from children`s handicrafts, decorating the class – rooms and corridors of schools with the best art and painting samples selected from handicrafts of talented children and youth, etc., encouraging and creative methods began to gain wide popularity. The members of the Union of Artists of the Republic gave 85 lectures in 1960 and 102 reports in 1962.

The role of folk universities in the process of emergence and formation of the creative intellectuals was of particular importance. Since 1959, the folk universities have begun to be established in Azerbaijan. The new branches of folk culture universities, which play an important role in the moral education of people, emerged and spread. Among them the university of music, the university of cinema, the university of social sciences, the film university of parents, the university of health, etc. were especially distinguished. The special attention was paid to the work and development of cultural universities. Thus, in order to properly direct the activity of folk cultural universities, the Republican Public Council was created, as well as another public council consisting of the representatives of cultural organizations, societies that disseminate the political and scientific knowledge – trade unions and creative unions. In 1959, the University of Culture was organized within the Azerbaijan Composers` Union. In 1961 alone, 84 lectures were delivered and creative meetings were held through the cultural universities.

In 1960, it was decided to create a special group of lecturers to strengthen the activity of cultural universities on the union and republican scale. Thus, the Union of Artists of the Republic has begun the practical activity to assist the work of cultural universities organized in cultural palaces and various institutions. The Union of Artists organized 67 lectures on the wide popularization of art and various issues of fine arts. The artists and art critics delivered the speeches on the various topics "Azerbaijan applied art in 40 years", "Types and genres of applied art", etc. at folk universities established in the different institutions and organizations operating in Baku and the regions of the republic.

The Union of Cinematographers organized the group of 15 lecturers in 1960–1961 to assist the cultural universities. They delivered the lectures on various topics reflecting important issues facing the art of cinema, such as "How to Create a Motion Picture", "How to Shoot a Motion Picture", "On the History of Azerbaijan Cinema", etc. The members of the Union of Cinematographers delivered more than 400 lectures at cultural universities during this period. The Union of Cinematographers organized the folk faculty, folk university of cinema art at the "Vatan" cinema, film club, etc. In 1976–1980, the film scholars, critics, directors and actors held 165 workshops across the republic. The folk film university was established at the "Azerbaijanfilm" studio. The talented and skilled young people were attracted to this university, who were trained to enter relevant institutes and make amateur films. As can be seen, the cultural universities played the exceptional role in the sphere of identifying talented and specially gifted individuals, preparing them for future professional education, and forming them as prepared creative individuals in various fields.

During presenting topics of various natures, the audience of listeners and spectators had the opportunity to get favourable conditions for the emergence of talented and capable individuals who wanted to learn the intricacies of professional art, to deeply understand it, to work through art. At the same time, the creative intellectuals represented in various creative unions, working and engaged in professional art, were striving to raise the level of the lectures and reports they gave.

Depending on the nature of each activity, the visual and colorful illustrative materials were enriched and were increasingly accompanied by the screening of documentary films with topical content, performances by artists of the Opera and Ballet Theater, exhibitions, stands, the compilation of photo albums, the organization of photo galleries, the presentation of photo stands and videos collecting handicrafts and art samples of amateur and young creative individuals, etc. In addition, the various excursions of educational and moral significance organized to the historical and architectural monuments of Baku could also be considered one of the important elements in this regard. Such cultural universities, which combine several fields of art, played the very important role in finding, revealing, training, preparing creative individuals, enriching their worldview, acquiring creative knowledge, skills and gradually forming.

In the 60s and 70s of the XXcentury, the number of folk universities operating in the republic increased. In 1968–1969, there were 237 folk universities with 26.900 listeners, in 1971–1972, there were 273 folk universities with 36.198 listeners, and in 1979–1980, there were 671 folk universities with 123.700 listeners.

It should be noted that the activity of each folk university were evaluated not only by the number of listeners and lectures given there, but also by the quality of the classes, the impact of the lectures and classes on the licteners, and the diversity of effective creative forms, methods and techniques used by the artists working there in their search for talent. In folk universities, the diverse creative forms and methods such as seminars, debates, questions and answers, discussions, film screenings, audience discussions, etc., were sometimes used rather poorly. The theaters, concert organizations, film studio and other organizations also provided some assistance for the normal functioning of folk universities. However, it should also be noted that the level of regular practical activity and assistance provided by certain organizations to the folk universities in terms of assigning lecturers and providing them with relevant textbooks, teaching aids, etc. was somewhat low.

The Azerbaijan Creative Unions have constantly fought for the formation of the people in the ideological and educational environment in the country,

purely creative atmosphere of talented individuals, and in general, people`s refined aesthetic taste and the professional art of creative intellectuals.

The self – activity creativity operating in the republic also played the unique role in the formation of creative intellectuals. In 1975, the cultural and artistic figures took care of some self – activity collectives in connection with the holding of the First Republican Festival of Artistic Self – Activity Creativity. In this work, the Creative Unions also maintained the extensive contact with libraries, clubs and other cultural – educational institutions.

The "Creative Meetings Club", established in the country in the 60s of the XXcentury, included writers, composers, artists, architects, and other creative intellectuals. The purpose of organizing this club was to strengthen creative relations between the professional and young creative intellectuals working in various fields of literature and art in the country and to ensure the growth and formation of talented individuals in a purely creative environment.

The Union of Composers of the Republic actively participated in the creation of music clubs in the cities and regions of the country. The strengthening of the activity of music schools in the 70s of the XXcentury allowed the creation of young musicians` club and folk orchestras` collectives.

The care for the development of artistic self – activity and supporting their activity were considered one of the main tasks of the creative unions. The folk theaters are the widespread type of self – activity collectives. They are one of the active types of art that connect folk creativity with professional craftsmanship and play the important role in the formation of creative intelligentsia. As society developed, the process of mutual enrichment of artistic self – activity and professional art intensified. In the performances and plays of folk creativity – artistic self – activity collectives, represented by various amateur associations and groups, sometimes such elements, plots, structures and creative lines are found that are impossible to find in the performances included in the repertoire of professional theaters. The artistic self – activity develops its creativity in all types of art and thereby improves and forms. The development of artistic folk art was encouraged by various means. The folk theaters were established in our country in 1953. In 1962, 17 such folk theaters were operating. In 1963, the Azerbaijan Theater Society decided to

regularly send directors, artists and actors to assist folk theaters, share creative advices and experience. As a result of about 20 visits to folk theaters in 1963, it became clear that among the folk theaters there were the talented collectives, individual promising amateurs and unique persons. That is why the permanent commission was created in the Theater Society to assist the folk theaters. Thus, in 1969, there were 1.427 artistic self – activity collectives in the country. Among them, 559 choirs, 928 drama groups, 290 choreographic groups, 277 folk instrumental orchestras, 148 instrumental ensembles, 345 artistic propaganda brigades, 425 children`s self – activity collectives, etc. can be mentioned. Already in 1980, 12.549 artistic self – activity collectives with 214.746 participants were operating in the republic. At the same time, the establishment of "Amateur associations", "Interest clubs", "Youth clubs", "Aesthetic education clubs", etc. clubs were also in the spotlight.

The activity of amateur film studios and film clubs was satisfactory. In 1960, the amateur films were discussed and advices were given at the meetings of the Organizing Bureau of the Union of Cinematographers of Azerbaijan and the section of the Cinema House for film enthusiasts. Thus, the amateur film studios have been established in the various organizations and institutions.

The Union of Composers of the Republic paid the special attention to the development of young musical collectives – song and dance ensembles. In order to raise their level of creativity, prominent composers, ballet masters and other professional creative intellectuals were assigned to these ensembles. The outstanding composer A.Malikov, while still a student of the Azerbaijan State Conservatory, took an active part in the public service assigned to the artistic self – activity collectives. In 1961–1963, the various professional composers gave the creative advices and instructions to youth theaters, artistic self – activity associations, pop orchestras, and choral groups operating in the republic`s enterprises and organizations. This creative assistance and cooperation led to the maturation, development, and experience of amateur artistic self – activity collectives, and their formation as increasingly professional creative intellectuals in a purely creative environment.

The Azerbaijan artists used the various forms and methods to promote the development of artistic self – activity associations and collectives. In

1960–1961, 10 members of the Union of Artists led the self – activity associations and held advices hours for amateurs. In 1960–1961, the republican exhibition of works by amateur artists was held. The target was to reveal young talents through the self – activity. For this purpose, the Union of Artists organized the seminars and advices hours for amateur artists, held discussions and reviews of their works, organized exhibitions, and took the various practical measures to direct their creative activity.

The Creative Unions of the Republic, taking the practical action to create a purely creative environment in the country, regularly worked to form the professional, highly intellectual creative persons from young and amateur talented individuals, and constantly fought in the creative and progressive way to achieve the level of professional intellectuals.

3.2. The role of creative intellectuals in the field of development of culture

The creative intellectuals – writers, composers, directors, actors, film workers, etc., playing the important role in the development of culture in the country, have always been distinguished by their creative, progressive and positive approach to the various areas of culture, search for new creative ideas and innovations, discovery and professional development of innovation, non – destruction of previous elements and samples, but rather their protection and development, preservation of the uniqueness of each nation and other characteristic features. From this point of view, the importance of artistic culture, its objective position in the correct formation and enrichment of the people`s moral worldview, close acquaintance with the most progressive and positive cultural examples of the world, correct and honest understanding and assimilation of them, right stance against the events, injustice and lawlessness encountered in life, etc. is extremely necessary in resolving issues.

The artistic culture makes the people think, explains, teaches, gives direction, shows what is right and what is wrong, reveals and exposes injustice, invites the people to refrain from bad deeds, educates them, and

constantly fight conscientiously and responsibly to bring the most honest and humane features to real life by describing the image of the perfect person. The culture should be understood and understandable by the broad masses of the people and society, express the feelings and desires of the people, combine them in their creative works, write, draw, express, show and disseminate them. Such culture has a deep ideological content, mature artistic craftsmanship, and diverse form, genre and style. The artistic creativity is a complex and multifaceted process, but it is also characterized by its diversity. The artistic creativity is the artistic embodiment and collection of the artistic imagination, the style of ideas, the forms and methods, the various images, thoughts, and ideas created and used in the works by the creative intellectuals such as writers, poets, painters, sculptors, directors, actors, etc. It is extremely important to raise the ideological and political level and professional skills of the creative intellectuals who play the role in the development of culture. Such talented creative intellectuals, represented in the creative unions, fall into a purely creative environment and had the favorable conditions to improve their professional skills, become true professionals, and participate in the development of culture. However, the freedom, independence, and personal liberty given to each artist in the creative unions to develop their individual characteristics have been the very progressive and positive development and have played the decisive role in the development of culture. The Writers` Union (1934), Composers` Union (1934), Artists` Union (1940), and Cinematography Workers Union (1958) were established in Azerbaijan.

The Theater Society (1948), the public creative organization of theater workers in the republic, later transformed into the Theater Workers` Union (1987). The role played by these creative unions in the field of development of culture, their participation in cultural construction, the principal position, the functions, the literary and artistic direction they have taken and defined, the development course they have taken, and the activity they have carried out in this regard have been strengthened and consolidated (Image 2).

Although the ways of creativity, means of expression, fields of activity, the themes they brought to art, the problems they raised, and the

levels of craftsmanship of the creative intellectuals who increase their ideological and political levels, and enhance their professional craftsmanship in the creative unions are quite different, the role they play in art – the development of Azerbaijan culture – is undeniable. These creative intellectuals, who differ from each other in their means of expression, beautify art by bringing their interesting thoughts and ideas through "words", "colors", "images" and "performances", who are characterized by their works, images and heroes they created with different but unique and realistic lines, and who are embodied with individual but at the same time progressive and positive elements, are extremely colorful, unique, courageous, realistic, entertaining, thought provoking and educational with the paintings they made, the fundamental musical works they composed, the beautiful and marvelously animated sculptures they erected, the realistic and artistic – style theater performances they staged, the interesting documentaries and feature films they made, and the diverse roles and performances they played.

Image 2. Azerbaijan Creative Unions

Along with the educational, cultural and scientific centers, the creative unions also tried to make their creative contributions to the development of Azerbaijan culture. The creative intellectuals are such a social and professional

force that they have the power to directly or indirectly influence the spiritual and moral world, the ideological and political education, the formation of a modern and realistic worldview of the people, the creation of a perfect and healthy image of a person in society, the strengthening of civic position, the cultivation of a conscious attitude to every issue, and the open expression of people`s ideas and opinions through their creativity. As characteristic features of this period – teaching people in a sense of beauty, the formation of high aesthetic taste, the cultivation of the ability to correctly assess the importance and value of historical and architectural monuments and works of art, understanding of the phenomenon of personality and other characteristics in order to form them as morally rich, harmoniously developed individuals were in the spotlight.

The creative intellectuals develop literature and art, which are the main factors of moral education, create works of art, enrich them with new and progressive ideas, and introduce our republic to other countries. The working mechanism of the Creative Unions, their organizational activity, the attitude towards talented and creative personnel, bringing the problems posed by society and making it think into fiction and culture, the search for unique solutions to important creative questions facing art and artists by the creative intellectuals in their activity and works, the search for new creativity, the taking of themes of literary works and art examples from real events encountered in life, etc. undoubtedly played the decisive role in the development of culture.

The literature and art are one of the most fighter spheres of ideological activity.

In order for creative intellectuals to create beautiful works of art, it was necessary for them to be artistically literate, to raise their ideological – political level and to develop their professional skills. In this regard, the theoretical seminars played the important role. In 1961–1962, the Union of Artists organized the lectures and seminars at the Republican Political Education House to raise the ideological – political level of artists of the republic, 67 lectures were read on various topics. Such theoretical seminars were held in almost all creative unions. Sometimes associations were also used for this

purpose. Such associations mainly represented those working in literary magazines and the newspaper "Literature and Art".

One of the spheres of activity of the Creative Unions was the improvement of the professional skills of creative intellectuals. For this purpose, advanced training, internships, creative seminars, vacations and business trips, competitions, etc. were organized. The creative vacations of young creative intellectuals meant the creation of new works of art, new creative searches, finding new themes, bringing them to works of art, the creation, demonstration, promotion of rare examples of art that meet modern requirements, etc. The result of the creative vacation of young artists meant the organization of a report exhibition of their works. The young and professional creative intellectuals of the republic were sent on creative vacations to various countries, including regions. The organization of periodic creative vacations of artists, writers, musicians, directors, film workers and other creative individuals played the exceptional role in the development of culture in our country.

One of the main directions of the activity of the Creative Unions is the organization of work with young people, the identification of talented young persons, the organization of seminars and conferences, the establishment of sections, youth studios, youth clubs, associations of young artists and art critics, and youth work commissions, holding youth days and various events, organizing exhibitions of young artists, listening to musical works of young composers, etc., meant the raising of the cultural level of young people, caring for and assisting in the development of culture. Thus, in 1963, the first republican gathering of cinema mechanics was held in Baku. In 1964, the meeting of film production and distribution workers was held and dedicated to improving film services to the population. As a result of improving the quality of service in the field of cinematography and cinema, taking specific practical measures in this sphere, by 1965 there were 1.340 cinemas and film facilities under the Cinematography Committee of the Republic. The documentaries, animated films, etc. were shown in genre film clubs operating in some cinemas of Baku. Among them, it is possible to mention the "Cinema distribution` courier", "Kaleidoscope", "Club of movie lovers" and "Heritage" repeated film hall. In 1986, the repertoire of these film clubs included

more than 200 works – feature films, documentaries, animated films, etc. However, it should be noted that although the importance of scientific – popular, historical – chronicle, chronicle – documentary, and educational films was very great, they were not given enough space in the development of cinematography and the creative process. At the same time, there was a need to apply the achievements of modern science and technology during the production of motion pictures.

The demonstration of the activity of creative intellectuals and their works can be considered a kind of creative report on the work done in the field of development of culture. In this regard, the exhibitions of works by artists, composers, playwrights, theater and cinema figures were organized, photo stands and photo albums reflecting their activity were prepared, their works were included in radio and television programs, performances were prepared, films were shown, the importance of the roles they play was studied and analyzed by art historians and literary critics. The various new works, theater performances, documentaries and feature films were presented to the audience for discussion, their objective, progressive ideas and opinions were taken into account.

In 1960, four brigades consisting of actors from the Opera and Ballet Theater, the Young Spectator Theater, and members of the Theater Society were organized to deliver reports on different topics at the various institutions and organizations of the republic.

The Azerbaijan Creative Unions were engaged in theoretical and practical activity in the field of development of culture, forming their creative and organizational work. One of the most important tasks facing the creative intellectuals represented in the creative unions, associations and societies was to constantly work and struggle for the creation of works of high artistic quality. For to raise the ideological and artistic level of works of art, the disputes, discussions, round tables, competitions and reviews of works were organized. The creative and organizational work carried out by the unions was one of the main field of their activity. The deep scientific research of the active theoretical and practical activity of the Azerbaijan Creative Unions in the republic was conducted by Doctor of Historical Sciences, Professor

Nisbet Mehdiyeva. The talented historian, the great expert in this field, the researcher of the current issues of Azerbaijan culture, the activity of creative intellectuals in the field of development of culture, and the role, place and activity of Creative Unions in the field of culture in the 1960–1980s of XXcentury, professor Nisbet Mehdiyeva played the exceptional role in the study of creative intelligentsia and creativity issues with her fundamental scientific works. Professor Nisbet Mehdiyeva`s textbook "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of mass propaganda (1960–1980s)" (1990), 2 monographs "The cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions (1960–1980s)" (1991) and "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture (1960–1980s)" (2014) are the fundamental scientific and research works dedicated to the activity of the Azerbaijan Creative Unions and the role played by creative intellectuals in the field of development of culture in the republic. The researcher notes that the struggle for the writing of works of high artistic quality occupied a central place in the activity of creative unions. Thus, the Union of Writers discussed the issue of creating a human image in works of art, the reflection of the friendship of peoples in Azerbaijan literature, the introduction of humanist ideas into fiction and other actual issues at its mobile plenums in 1970 and 1971. The role of literary and artistic criticism in raising the ideological and artistic level of literary and artistic works was also emphasized here. This was engaged by the criticism departments of the Writers` Union bodies. The Writers` Union paid the special attention to solving the creative problems, preparing and listening to creative reports.

The creative intellectuals during this period constantly worked and fought for the literary and artistic works they created to be a perfect example of creativity, artistically and morally perfect, with a solid composition, based on a correct plot line, complete human images, and colorful means of expression. They tried to ensure that theatrical performances and films not only educated the audience with their content, but also reflected the novelty of form, the richness of human character, and the characteristic features of life. At the same time, the creative intellectuals tried to avoid stereotypes, primitiveness, standard themes, to apply courageous searches, innovation,

new genres and the importance of solving creative problems in their works of art. The role of creative intellectuals in the development of Azerbaijan culture was very specific and diverse, and in the 60–80s of the XXcentury they passed the very successful and at the same time glorious way, rich in creative struggle. The role played by the creative intellectuals in the development of all spheres of culture greatly enriched, developed Azerbaijan culture and led to the creation of unique examples of art, rich in progressive – realistic features, based only on accurate facts and to some extent on the creative imagination of the artist.

Chapter IV
THE ACTIVITY OF THE AZERBAIJAN CREATIVE UNIONS IN THE FIELD OF PROPAGANDA IN THE 60–80s OF THE XXCENTURY IN THE SCIENTIFIC WORK OF PROFESSOR NISBET MEHDIYEVA

4.1. The activity of the Creative Unions in the field of propaganda

When it comes to propaganda, organizational measures, forms and methods of writing works, mass propaganda, its organization and other theoretical and practical aspects should be taken into account. The establishment of propaganda bureaus and department is envisaged as organizational measures. The activity of propaganda bureaus includes the organizing meetings of creative intellectuals with people, readers` – audience conferences, holding disputes and other mass cultural events, organizing the activity of people of various creative professions in the field of propaganda, developing a work plan with people of different age categories, building a moral bridge between creative intellectuals and readers – audiences, forming the ideological, moral and aesthetic education of society and other theoretical and practical measures. Through the propaganda bureaus, the series of important events, such as the regular meetings, events, round tables, disputes, discussions, debates and etc. have been held between the creative intellectuals and readers – viewers in the country. In this context, the creation of new works, the development of creative forms and methods, the holding of discussions of beatiful examples of art and works that are the products of the artistic imagination of creative intellectuals, the identification of creative searches and etc. can be considered as the main directions of propaganda. At the same time, the main spheres of propaganda are reading lectures, participating in the work of cultural universities, regularly holding poetry days and weeks, providing patronage for the

organization of cultural events and the activity of the creative organizations, organizing the practical work with cultural and educational institutions, caring for the development of artistic creativity, showing exhibitions, promoting music, organizing the festivals on a regular basis, promoting theater performances, cinema – propaganda, discussing and showing films, taking scenarios from real life events and basing them on real facts, making feature and documentary films, etc. In 1973 alone, the Union of Artists and the Ministry of Culture jointly organized 100 exhibitions. However, it should also be noted that, along with these literary and artistic works that reflect serious social and moral problems, real facts, important issues, and episodes arising from the real life of the country and people, it was also possible to come across works that are banal, weak, written and created to please someone. At the same time, demonstrating the principle position in the activity of the creative unions, responsibility, demandingness, care for talent, preventing their destruction and elimination by all means, both by the state, citizens and creative organizations, should be considered one of the most important and necessary tasks facing the country`s creative intellectual environment.

Image 1. Doctor of Historical Sciences,
Professor Nisbet Mehdiyeva

In this regard, the extensive research works conducted in this field by the historian, great educator, and lifelong intellectual, professor Nisbet Mehdiyeva (Image 1), as well as the current issues she raises and the beautiful research works that always resonate with reality and defend the supremacy of truth, are quite remarkable.

Professor Nisbet Mehdiyeva`s textbook "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of mass propaganda (1960–1980s)" (1990), "The cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions (1960–1980s)" (1991) and "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture (1960–1980s)" (2014) her 2 monographs and other works are quite noteworthy in this regard and should be considered the fundamental research works in studying the activity of the Azerbaijan Creative Unions.

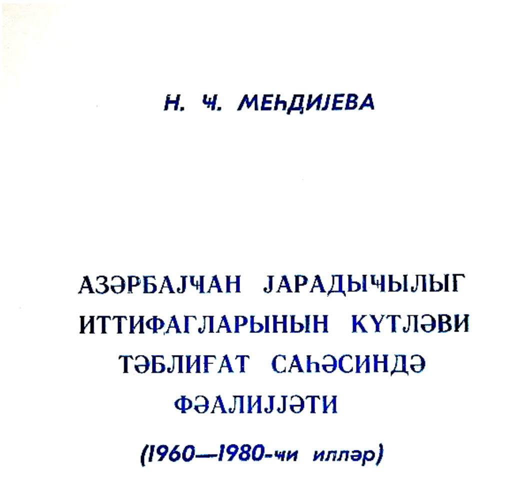

Н. Ч. МЕҺДИЈЕВА

АЗӘРБАЈЧАН ЈАРАДЫЧЫЛЫГ
ИТТИФАГЛАРЫНЫН КҮТЛӘВИ
ТӘБЛИҒАТ САҺӘСИНДӘ
ФӘАЛИЈЈӘТИ

(1960—1980-чи илләр)

Image 2. Professor Nisbet Mehdiyeva`s textbook "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of mass propaganda (1960–1980s)" (1990)

Professor Nisbet Mehdiyeva`s textbook "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of mass propaganda (1960–1980s)" (Image 2) is dedicated to the mass propaganda activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of widely distributing the works of literature and art using the various forms and methods. The events, exhibitions, festivals, screening of theater and cinema works and other important points carried out by the creative intellectuals in the field of promotion of artistic culture are covered in detail.

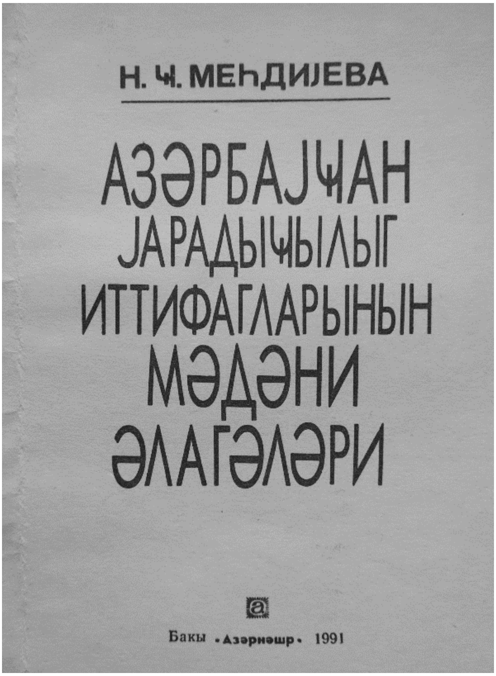

Image 3. Professor Nisbet Mehdiyeva`s monograph "The cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions (1960–1980s)" (1991)

Professor Nisbet Mehdiyeva`s monograph "The cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions (1960–1980s)" (Image 3) reflects the activity of the Azerbaijan Writers` Union in the republic in the field of literary translation, promotion of literature, relations in the field of literary and cultural events and other important creative aspects. The monograph examined and explained in detail the multidisciplinary relations between the Unions of

Composers, Artists, Cinematographers, Theater Workers and the "Azerbaijanfilm" studio through the works of music, painting, theater and cinema. The research work also highlights the aspects such as the mutual implementation of these relations with relevant unions and organizations in the republic and abroad. In addition, professor Nisbet Mehdiyeva put forward the certain proposals in the research to improve the forms and methods of cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions, increase their efficiency and made the number of recommendations to eliminate shortcomings occurred during the creative process. The valuable scientific work and extensive activity carried out by the researcher in this field can be considered the product of the great scientific researches of the prominent scholar, based only on real facts and practical activity.

Professor Nisbet Mehdiyeva`s monograph "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture (1960–1980s)" (Image 4) reflects the issue of the activity of the Writers` Union, Composers` Union, Artists` Union, Theater Workers` Union and Cinematographers` Union in the field of the development of culture in Azerbaijan historiography. The author has extensively researched the ideological and political level of creative intellectuals in the country, their professional skills, the creative and organizational works of unions, their role in the promotion of artistic culture and their activity in the field of cultural relations.

This research work of professor Nisbet Mehdiyeva is of great interest. The activity of the Creative Unions is very diverse, significant and unique, and reflects the various cultural issues. These creative organizations, engaged in purely creative and artistic activity, take an important part in raising the cultural level of the people. The researcher, professor Nisbet Mehdiyeva, in addition to dedicating space to the achievements and successes gained in the process of explaining and investigating each issue, also noted the shortcomings and mistakes made, indicating the need to develop an important practical action plan to eliminate them.

In the Republic the part of the Creative Unions in the implementation, organization and formation of cultural education work and other spheres is unique. In the effective implementation of this activity of the Creative

Unions, the role of the Propaganda Bureau and Club, Exhibition Hall, Art Gallery, Composers` House, Cinema House, Actors` House, etc. should be especially noted. Thus, the Bureau of Fiction Promotion was established for writers, the Exhibition Hall for artists, and the Bureau of Music Promotion under the Union of Composers. The Exhibition Hall, established in 1960, was transformed into the Azerbaijan State Art Gallery in 1974.

Image 4. Professor Nisbet Mehdiyeva and her monograph "The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture (1960–1980s)" (2014)

The department promoting the cinematography began operating under the Azerbaijan Cinematography Workers` Union in 1962. This department regularly held wide – ranging lectures, creative meetings and various events.

In the promotion of literary and artistic works, it is necessary to specially mention the part and activity of the organs of the Writers` Union, the newspaper "Literature and Art", the magazines "Azerbaijan", "Ulduz", "Gobustan", "Literary Azerbaijan", as well as the various press agencies of the republic.

The television and radio, which are mass media, were also widely used in the promotion of fine arts. The twenty special programs related to the

individual and general exhibitions of artists and the dozens of short films were shown on television.

The Union of Artists also actively promoted through publishing houses and periodicals. The color albums, pictures, sets of artistic postcards and etc. containing the works of Azerbaijan artists were released. The works and catalogs about the artists were also published. The artistic life of the republic, innovations in the creative environment and etc. were covered in the newspapers and magazines.

The cinema was also widely promoted through the televizion programs. Every month the television program called "Writer and screen" was organized on television. These programs discussed the current problems of screen adaptation of the literary works, the mutual relations between literature and cinema, the introduction of the best examples of literary works, the works of art that emerged as a result of the search for new plots and ideas and etc.

Professor Nisbet Mehdiyeva has shown that in the 60–80s of the XX century, the Azerbaijan Creative Unions were constantly searching for new forms in the field of increasing the educational significance of literary and artistic works. According to the researcher, one of such forms was the activity of music lectures, discussion of the works, conferences of readers and spectators, holding of the various disputes, etc. The purpose of holding these events was to establish direct contact with a wide audience of listeners, spectators and readers, to hold creative discussions and exchange of ideas.

In 1960, the members of the Union of Artists of the Republic gave 85 lectures.

These lectures were brought to the attention of readers, listeners and spectators at the events held in the various departments and organizations, military units, border regions, cultural centers, officers` houses, art museum and etc. 6.000 people attended these events. In 1962, the members of the Artists` Union gave 102 lectures. The geographical map of the lectures organized each year was quite extensive.

The Bureau of Fiction Promotion of the Writers` Union of the republic organized 27.563 meetings of writers in 1970–1975. For about 200 writers participated in these meetings. Most of these meetings were devoted to

individual reports, lectures, disputes, discussions, creative reports, discussion and analysis of new creative forms and methods, meetings and events in the form of questions and answers with readers, round tables, various interviews, evaluation of creative activity and determination of directions, etc. The researcher drew the special attention to these issues and emphasized their importance.

In the 70s of the XX century, the Azerbaijan Theater Society, guided by the theme of effective use of the lecture – propaganda tool, organized 596 lectures on the problems of theater art in the various cities of the republic in just 6 years. The topics of these lectures were "Realism in Theater", "Modern Reading of Classics", "Actor in the Puppet Theater", etc. Thus, the lectures on these topics such as the familiarizing the audience with the problems of theatrical art, theater repertoires and artistry issues, the problem of the actor and the stage in XX century theater, modern theater through the eyes of the audience, aspects of theater and realism, the formation of theatrical vision, the place of theater in modern life, the establishment of the concept of actor and audience, the reflection of real – life facts and events in theater, etc. issues were aimed at solving, analyzing and realistically staging them.

Professor Nisbet Mehdiyeva notes that the Propaganda Bureau of the Union of Cinematographers of Azerbaijan organized 440 lectures on the promotion of cinematography almost every year. According to the researcher, these lectures organized by the Creative Unions of the Republic were delivered by literary critics, theater critics, art critics, music critics and film critics. Professor Nisbet Mehdiyeva also indicated that the art critics and critics working and specializing in the relevant arts were also involved in this work.

These various forms of propaganda, each functioning in its own unique way, played the decisive role in the cultural – aesthetic education and formation of the taste of the population. The poetry days, painting days, literature and art weeks, which were regularly held by the Creative Unions, also played the important role in the promotion of works of art. The poems read at the poetry days held annually by the Writers` Union were later published in the separate books.

On the Artist`s Day, held by the Union of Artists of the Republic from April 1 to 16, 1961, 8 exhibitions were opened, 4 reports were read, 10 talks were organized, and 15 meetings were held. In this regard, 7 radio and 9 television programs were prepared and broadcast, and articles were published in the newpapers. In this series, "Artist`s Day" was also held in the cities of Baku, Sumgayit, Ganja and Neft Dashlar, where the professional artists, art historians, critics and other creative intellectuals participated.

4.2. The literary and cultural relations

The Azerbaijan Creative Unions were closely involved in the international relations. According to the researcher, the forms and means of these relations were rich, the scope was wide, the geography was boundless and the importance was great. At the meetings held in the Creative Unions, international cultural relations, translation problems, discussions, disputes, interviews, the role and place of international relations in the formation and development of the creative environment, various creative issues and problems and other aspects were given wide space.

The prominent researcher notes that the forms and methods of relations between the Azerbaijan Creative Unions and institutions, also organizations engaged in the publication, exhibition and promotion of literary and artistic works of various countries are quite diverse. The acquaintance, learning, establishing contacts, exchange, development and other forms and methods occupied the important place in the activity of these organizations.

The work done to study the International cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions, the collected materials and facts are diverse and valuable. Thus, their writing, analysis and formulation are extremely necessary. The international relations of the Creative Unions mainly covered the issues of literary – cultural relations and cooperation in the field of art.

The mutual influence and enrichment in the field of cultural relations is one of the important issues and is always highlighted by its relevance. The mutual national enrichment and cultural cooperation play the important role in establishing and strengthening international relations. The cultural

heritage of peoples and their progress in this field are also manifested through the cultural relations.

The main activity of the Azerbaijan Writers` Union in the field of international cultural relations was literary translation and promotion of literature. The researcher considers that is why the Union had the translation department. The translation and publication of a number of works into Azerbaijan language, and examples of Azerbaijan literature into the various languages of the world, as well as the publication of translations of prose, poetry and drama in literary publications, could be considered one of the most important issues facing the Writer`s Union. In the 60s and 70s of the XX century, the works of more than 100 Azerbaijan artists, a total of about 500 books, were translated into the languages of different peoples.

The literary and cultural relations of the Azerbaijan Writers` Union included the cooperation with Poland, Bulgaria, Hungary, Italy, Spain, England, France, USA, Mongolia, Vietnam, Afghanistan, Iran, Iraq and other countries of the world.

Professor Nisbet Mehdiyeva shows in her research that during this period, Azerbaijan – European literary relations were on a large scale. The relevant institutes of the Azerbaijan Academy of Sciences and departments of higher education institutions studied and disseminated these relations, and the separate collections were published.

In the 70s and 80s of the XX century, the “Ganjlik” publishing house began to publish the most valuable pearls from the treasury of world literature – unique works in 50 volumes in an elegant layout. Although most of these works were known to the Azerbaijan reader, this series was for the first time that they were published as a whole, as a system. The pearls from the treasury of World Literature were published regularly until 1990.

In the 70s of the XX century, Azerbaijan Culture Days were held in Bulgaria, Czechoslovakia, Hungary, Poland and Denmark, and Culture Days of these countries were held in Azerbaijan.

Professor Nisbet Mehdiyeva notes that in the development of cultural relations, along with the translated literature, book publishing and book promotion, the mutual exchanges in the field of holding book months and book fairs

were of great importance. In 1975, the Republic of Azerbaijan participated in the International Book Exhibition – Fair under the motto "Azerbaijan at the International Book Fair". The International Book Exhibition – Fair held in 1977 was attended by the various foreign publishing houses, book trade companies, enterprises specializing in the publishing equipment and printing, relevant organizations, etc. In the 80s of the XX century, the German Foreign Trade Association "Buxexport" held the wholesale book fair in Baku.

In 1986, at the VIII Congress of Azerbaijan Writers, the issues such as the renewal of the methods of activity of the creative unions and organizations, and cultural centers, the enrichment of the content of their activity, the meeting of the requirements of the time of all works written, translated and performed in the languages of other peoples, the organization, publication, distribution and promotion of translation work were of a major character and were examined in detail in the researcher`s works and the attitude to the issue was expressed from the prism of the socio-political analysis of the time.

4.3. The cooperation in the field of art

The inexhaustible wealth of every nation, along with its language and history, is also its music. Taking care of Azerbaijan music that has been passed down through the centuries, developing, modernizing, promoting and distributing it are the most important tasks facing the Union of Composers of Azerbaijan. For the wide dissemination and promotion of the musical works, art festivals, song and dance festivals, harvest festivals, the release of albums and discs, performances by artists, festivals and other forms and methods were used. According to the researcher, the activity of Azerbaijan composers and musicologists in the field of song promotion were aimed at a wide audience of viewers and listeners. In this regard, an example can be given of the "Arts Festival" held at the Republic Stadium in 1961. More than 60 thousand spectators attended this event.

Along with the educational, cultural and scientific centers, the creative unions also actively participate in the formation of the artistic and aesthetic taste of the population, the constant enrichment of its spiritual and moral

values, the instilling of a sense of beauty in people so that they can mature as harmoniously developed personalities, the understanding and appreciation of the unique beauty of works of art, historical – architectural monuments. The researcher notes that in the 1960s, the transcribed works of Azerbaijan composers were widely promoted and sold. In 1965, a store opened in Baku selling new musical works, where music lovers could purchase scores of composers` works. In the field of music promotion in the country, the possibilities of radio and television programs were used. One of the events that the creative unions participated in and organized in the field of promotion of works of art was festivals. In this regard, the researcher noted the music festivals, film festivals, theater and drama festivals, amateur creativity festivals, etc. events. In 1974, the Republican Song Festival was held. The 1976 art festival featured the works by composers from Western Europe, Azerbaijan and other republics. The Azerbaijan composers and musicologists actively participated in the VII International Music Congress in 1971, the III International Music Tribune of Asian and African Countries in 1973, and the International Music Symposium dedicated to the art of mugham in 1978, and performed the significant activity in the field of promotion of music.

The film festivals were very important due to their scope and influence. Professor Nisbet Mehdiyeva extensively studied this sphere in her scientific work. In 1960, the scientific and technical film festival called "Science and Technology Achievements in Production" was held in Azerbaijan. During the festival, stands, exhibitions, photo showcases were organized in cinemas, 896 lectures were given, 1632 sessions were shown, and documentary films dedicated to the achievements of science and technology were demonstrated. In 1986, 150 representatives from 70 film studios participated in the VII Festival of Television Youth Programs and Films in Baku.

The researcher considers that the certain work has been done in the field of promotion of theatrical art too. The cultural relations in the activity of the Azerbaijan theater developed systematically. In the 60–80s of the XX century, the factors such as the lack of proper regulation of the activity of actors, directors, playwrights, the development of cinema, the massification of television programs and etc. caused a certain stagnation in the development of theater.

The cultural relations of the Azerbaijan theater were carried out through the cultural events – meetings, creative relations, tours, months, decades, days, festivals, etc. The organizational measures, live contacts and various auxiliary means were used to implement such events. The various theaters, artists, writers, writer – translators, playwrights, etc. participated in the dramaturgy and theater arts festival held in Azerbaijan in 1979. At the same time, the researcher notes that the theater days, decades and festivals of other republics were held in Azerbaijan. In 1972, the theater days of various republics were held in Baku under the organization of the Theater Society of the Republic.

The creative meetings, exchanges and tours of the Azerbaijan Theater Society and the republic`s theaters were very colorful. In 1980, the "Creative Youth Theater Week" held in Baku featured the performances based on the works by the various playwrights, as well as discussions and debates.

The performance of works by authors from the different countries on the Azerbaijan stage, including the staging of various works by playwrights of the republic on the theater stages of these nations, is clear evidence of the strengthening of cultural relations between the peoples and the promotion of theater. The Azerbaijan theater groups actively participated in the Bulgarian and Hungarian drama festivals in 1968. The artists participating in the Czechoslovak Culture Decade held in Baku in 1965 performed "Tosca" and "The Legend of Love" by the Azerbaijan State Opera and Ballet Theater. These performances can be considered the main means of the cultural relations between the countries. In 1979, the artists and artistic collectives of the republic took an important part in the promotion of art in the Netherlands, the Federal Republic of Germany, Italy and Switzerland.

The republican festivals of artistic amateurism and youth also played the certain role in the promotion of works of art. The festival of artistic amateurism held in 1970 is noteworthy in this regard. In 1986, the reviews, competitions and exhibitions were held at the II Republican Festival of Folk Art. Here, for the first time, the reviews of performances of drama collectives were held at the festival of folk art. The professional directors, actors and theater critics watched the performances of more than 100 collectives – 48 folk theaters, 35 drama circles and 20 propaganda brigades. Professor Nisbet

Mehdiyeva rightly points out that the theater propaganda is a complex creative field. The creative organizations, theater groups, playwrights and theater critics take an important part here.

The works of art are mainly distributed and promoted through the exhibitions and reviews. The Union of Artists of Azerbaijan paid the special attention to the promotion of individual exhibitions – creative and report exhibitions. The art historians also closely participated in the promotion of works of fine art. On the one hand, the works of artists were promoted among the population through the exhibitions, and on the other hand, the presentation of art criticism works dedicated to their description and analysis to art lovers ensured the promotion of these works.

In 1960, the Union of Artists of Azerbaijan held 14 art days and 4 exhibitions in the cities during the art week, which were viewed by 90 thousand spectators. In 1961, more than 200 works of fine art, graphics and sculpture by 120 authors were exhibited at the art exhibition of the republic. In 1962, 272.780 spectators viewed the exhibited works of art at 97 exhibitions opened in the republic. These exhibitions were selected for their diversity. Between 1966 and 1970, nearly 200 traveling exhibitions were organized in the republic.

Professor Nisbet Mehdiyeva notes in her research that the exhibition creativity is the field that requires visuality, dynamism, modernity, relevance and meets the demands of the time. The exhibitions were considered one of the most active forms of aesthetic education of people. Along with the exhibitions of paintings organized by the Union of Artists, viewing of sculptures, drawing, designing and distributing propaganda posters could be considered the important means of promoting works of art. The Union of Artists paid the special attention to the development and promotion of the propaganda poster workshop, constantly improving its work. The diversity, versatility, plot variety, unique and effective means used in the propaganda poster exhibitions organized in the republic are particularly noteworthy.

The international relations of the Union of Artists of Azerbaijan were manifested in the forms of exhibition and thematic exchanges, establishment of personal contacts, participation of representatives of the Union of

Artists of different republics in the Union`s events, etc. In the 70s of the XX century, the works of Azerbaijan artists were repeatedly exhibited in different republics, and the exhibitions of art samples of other nations were extensively exhibited in the republic.

The Azerbaijan artists had the close creative relations and ties with the masters of brushwork from foreign countries. In 1963, the exhibition entitled "Our Contemporary" consisting of the works by Azerbaijan artists was held in Bulgaria, in 1964 the exhibitions were held in Poland and Czechoslovakia, and in 1965 two exhibitions of Azerbaijan artists were held in Prague. In 1965, 400 artists from 42 countries and 10 graphic artists from the former Soviet Union participated in the VI International Graphic Exhibition in Lyublyana. At the Lyublyana exhibition, the artist A.Rzaguliyev represented Azerbaijan with his engravings. In 1968–1970, the exhibitions were held 4 times in the German Democratic Republic, 2 times in Poland and the exhibitions in Hungary, Bulgaria and Romania. In the 70s of the XX century, the independent exhibition of Azerbaijan artists was held in Poland, the participation of the country`s artists in the Leipzig Fair in the German Democratic Republic, the exhibition of works by artists of the republic in Czechoslovakia, the personal exhibitions of 2 of our artists in Poland, and their participation in the various events and exhibitions were ensured. The participation of artists of the republic in such international exhibitions has played the major role in the dissemination, promotion and development of all forms and genres of fine art. The exhibition "Friendship Palette" prepared with the participation of Czechoslovak artists was displayed in Baku. The Azerbaijan artists went on creative missions, painted new paintings, and were engaged in the promotion of these countries, introducing the audience to those countries and their art. In 1959–1960, the artists of the republic were sent on missions to Czechoslovakia, Poland, Romania and Bulgaria. The mutual exhibition exchanges continued in the following years. The researcher scientist professor Nisbet Mehdiyeva shows that in 1971–1975, the exhibitions of works of art from Czechoslovakia, the German Democratic Republic, Poland, Romania, etc. were held in Baku.

The international relations of the creative intellectuals took an important part in the development and enrichment of culture. The importance of the scientific investigations of the prominent researcher professor Nisbet Mehdiyeva in this sphere is undeniable.

CONCLUSION

History is always proud of its heroic sons. Such individuals have always been at the forefront and have been particularly distinguished by their high moral and spiritual values, talent, skills and abilities, unimaginably great hard work, tireless work in the development of education and science, the recognition of the country with the honesty it deserves all over the world, their high personal qualities, etc. These people have already been formed as personalities over time and have demonstrated valuable characteristics such as endless enthusiasm, optimism, loyalty to their work and reliability in history and in the spheres they work and operate.

Due to her great talent, high scholarly sense and genius, consciousness and insight, skills and abilities, broad outlook, rich scientific and pedagogical experience, endless desire to learn and teach, huge love for life, people and her country, fighting spirit, enthusiasm for living and working, bravely overcoming all the difficulties and obstacles she faced, rich pedagogical and scientific heritage, etc., Doctor of Historical Sciences, Professor Nisbet Mehdiyeva is a great scientist, intellectual and enlightened person, an irreplaceable personality. The huge role played by professor Nisbet Mehdiyeva in the development of Azerbaijan historical science is undeniable.

Azerbaijan, which has gone through the great and very complex stage in its cultural development, has over time not only preserved its material and spiritual wealth, but also developed and enriched it, combined its creative directions and spectrums with the colorful and complex elements, and formed a new cultural meaning that is innovative, progressive, fighter, pure, honest and loyal to high ideals. The culture is also connected with the development of society and incorporating all the manifestations, objective and subjective conditions, characteristic features, real and actual aspects of the period to which it belongs, becomes their real and honest embodiment. Thanks to the care of the state and the great love of the people, the various spheres of culture have turned from the general collective form into the areas

of activity that operate independently, gradually develop, improve, enrich and constantly change, and at the same time remain faithful to all the laws of art.

The achievements in the field of culture in the republic during the 60–80s of the XXcentury were also directly connected in effective and creative activity of the creative unions, which were already trying to speak their own words, directed their energies to the development of culture and united in their ranks the talented creative intellectuals. All components of culture were reflected in the activity of the creative unions.

The culture is an integral part of every nation. The nation that does not develop its culture can not understand itself and can not take its rightful place among other nations. The culture means the creativity. The creativity is manifested in the activity of the creative intellectuals. The creative intellectuals are innovative, progressive worldview, mature and creative individuals who develop and enrich the culture, create and promote new and perfect examples of art, literature and works of art, are in search of new creativity, and bring new thoughts and ideas to art. The creative intellectuals, distinguished by their skills and talents, endless desire to write and create, broad worldview, progressive thoughts and ideas, intellectual position, ability to describe the events only from the honest and realistic prism, and to bring real events and facts into art despite all the artistic imagination of the creative person, etc. superior qualities, were educated and developed as the intellectuals, and as they developed, they also developed, improved and modernized the culture. The creative intellectuals, working in the various fields of culture, created the remarkable dramas, demonstrated the beautiful acting, staged the interesting works and theatrical performances, created the films with rich plots, and sought solutions to the most difficult problems facing the culture by bringing them to art. Guided by the ideas of realism, they enrich these themes with a bit of artistic imagination and, by combining them, create incomparable works, paintings, drawings, sculptures, beautiful performances, interesting films, fundamental musical works, etc. literary and artistic masterpieces. Each work is a set of specific themes, a single plot line, a unity of images, an event that the writer or artist intended and wanted to describe. This unity connects images, embodies elements together, and connects each episode

with the general essence of an event or problem. The creative intellectuals express this unity with their talent and skills, creating unique examples of art. The culture owes for its development to the great labor, boundless talent, skill and ability, and creative craftsmanship of these creative intellectuals.

In the 60–80s of the XXcentury, the creative intelligentsia of Azerbaijan did the great work with their scientific and artistic activity, participating in the solution and research of actual problems of culture. The role of the creative intelligentsia in the development of Azerbaijan culture was quite diverse and singled out in this period for its special activity and relevance. They represented in the various creative unions, created the individual, unique, specific, thought – provoking and extremely valuable works of art. The extensive activity of the creative intellectuals in this period, role of the creative unions in the development of culture and etc. were being investigated by the researcher scientists, their scientific evaluation was given, precise scientific analysis was conducted, and research works were written.

Azerbaijan culture is proud of its creative intellectuals. They have done a great deal in very short period of time and have managed to develop each sphere of culture separately. The culture is like iron, as it is worked, read, written, performed, and understood, it develops, becomes perfect, embodies the progressive thoughts and ideas, and always pleases refined tastes. In this regard, the role of creative intellectuals in the field of development of Azerbaijan culture in the 60–80s of the XXcentury is undeniable and occupies one of the most worthy places.

The prominent researcher scientist, historian, Doctor of Historical Sciences, Professor Nisbet Mehdiyeva is the valuable scholar who, due to her work and extensive activity in the field of culture problems in the republic, the activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of mass propaganda, cultural relations, their development and strengthening, and the development of culture, covering the period of the 60–80s of the XXcentury, has made the enormous contributions to investigating the actual problems facing culture, dedicating and writing the fundamental scientific works to them. This talented researcher, professor Nisbet Mehdiyeva, the skilled connoisseur and specialist in this field, who examined each sphere of culture, the obstacles

and difficulties faced by these areas, the achievements and successes gained, step by step, has conducted very precise and detailed researches and scientific investigations, and has drawn up the accurate facts by referring to a large number of sources.

The culture takes an important role in the spiritual development of society. The promotion of all spheres of culture is extremely important and can be considered the most powerfull means of influence in the formation of personality as an individual, an independent person. In this regard, the scientific investigations of professor Nisbet Mehdiyeva, dedicated to the actual problems of culture and the Azerbaijan culture in the period of 60–80s of the XXcentury, are very valuable sources and huge fundamental works. These works of professor Nisbet Mehdiyeva, who is always young and always alive, are extremely valuable research works, just like her and played the special role in the development of Azerbaijan culture. The influence, role and significance of these scientific investigations are undeniable.

LIST OF SOURCES AND REFERENCES USED

1. Abasova E. The art of music // The bloom of Azerbaijan Soviet Art. Baku: Elm, 1986, pp. 65–81.
2. Abbasova E. The high art of music // The culture of Soviet Azerbaijan. Baku: Azerneshr, 1980, pp. 44–61.
3. Aliyev A. The cinema yesterday and today // The culture of Soviet Azerbaijan. Baku: Azerneshr, 1980, pp. 96–104.
4. Aliyeva A. The art of cinema // The bloom of Azerbaijan Soviet Art. Baku: Elm, 1986, pp. 105–125.
5. Aliyeva A. The art of theater // The bloom of Azerbaijan Soviet Art. Baku: Elm, 1986, pp. 92–104.
6. Aliyeva A. The theater and its masters // The culture of Soviet Azerbaijan. Baku: Azerneshr, 1980, pp. 62–76.
7. Archive of the Ministry of Culture of Azerbaijan, f. 13, l. 1, f. 348, sh. 295–297; l. 7, f. 348, sh. 172; f. 352, sh. 28.
8. Asadullayev S. In the mainstream of socialist realism // The culture of Soviet Azerbaijan. Baku: Azerneshr, 1980, pp. 25–43.
9. Azerbaijan National State Archive of Literature and Art, f. 254, l. 2, f. 122, sh. 41; f. 132, sh. 26; f. 151, sh. 175; f. 158, sh. 65; f. 159, sh. 19–22; f. 330, l. 10, f. 58, sh. 40; f. 344, l. 3, f. 227, sh. 53; f. 261, sh. 67–69; f. 262, sh. 6, 80; f. 270, sh. 104; f. 272, sh. 17, 58, 59; f. 282, sh. 31, 159; f. 444, l. 1, f. 8, sh. 9; f. 49, sh. 14; f. 50, sh. 1, 3; f. 116, sh. 9; f. 188, sh. 66; f. 212, sh. 89; f. 486, l. 1, f. 161, sh. 92; f. 162, sh. 1, 2; f. 165, sh. 80–81, 102–103; f. 187, sh. 37, 39; f. 189, sh. 9–10; f. 213, sh. 16, 18; f. 501, l. 1, f. 101, sh. 6, 7, 8; f. 145, sh. 9, 15; f. 283, sh. 265; f. 120, sh. 47–48; l. 2, f. 288, sh. 85, 88–90; l. 4, f. 140, sh. 32; l. 6, f. 195, sh. 80; l. 7, f. 147, sh. 127; f. 262, sh. 36.
10. Gabibov G. The visual arts // The bloom of Azerbaijan Soviet Art. Baku: Elm, 1986, pp. 28–43.

11. Mehdiyeva, A. The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of propaganda in the 60–80s of the XXcentury in the scientific work of Professor Nisbet Mehdiyeva // Sciences of Europe (Praha, Czech Republic). No 180 (2025). The journal is registered and published in Czech Republic, pp. 19–26.
12. Mehdiyeva, A. The prominent scientist who played the invaluable role in the development of historical science in Azerbaijan // Sciences of Europe (Praha, Czech Republic). No 173 (2025). The journal is registered and published in Czech Republic. ISSN 3162-2364, pp. 36–41.
13. Mehdiyeva, A. The role of creative intellectuals in the development of Azerbaijan culture (1960–1980s) // NJD-iScience. Norwegian Journal of development of the International Science. № 174/2026, pp. 18–26.
14. Mehdiyeva, A. The scientific investigations of the outstanding researcher scholar Professor Nisbet Mehdiyeva in the field of culture (60–80s of the XXcentury) // Sciences of Europe (Praha, Czech Republic). No 186 (2026). The journal is registered and published in Czech Republic, pp. 32–43.
15. Mehdiyeva Nisbet // Azerbaijan writers of XX century. (2004). Encyclopedic reference book (improved third edition). Baku: "Nurlar" Publishing and Printing Center.
16. Mehdiyeva N. (1987). Many things depend on the creative intellectuals. Azerbaijan nature, № 2.
17. Mehdiyeva N. (1989). The activity of the Creative Unions in the cultural – educational sphere. The cultural – educational work in Azerbaijan SSR. Thematic collection of scientific works. Baku: Azerbaijan State University.
18. Mehdiyeva, N. (1990). The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of mass propaganda (1960–1980s), Baku: Baku University Publishing House.
19. Mehdiyeva, N. (1991). The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture (1960–1980s). Abstract of the dissertation submitted for the degree of Doctor of Historical Sciences. Baku: Typography of the Academy of Sciences of Azerbaijan SSR.

20. Mehdiyeva, N. (2014). The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of development of culture (1960–1980s), Baku: Mutarjim Publishing Printing Center.
21. Mehdiyeva, N. (1991). The cultural relations of Azerbaijan artists (1960–1980s). Cultural education, № 2.
22. Mehdiyeva, N. (1991). The cultural relations of the Azerbaijan Creative Unions (1960–1980s). Baku: Azerneshr.
23. Mehdiyeva, N. (1990). The role of the Azerbaijan Creative Unions in the development of culture. The program of specialized course. Baku: Baku State University.
24. Najafov M. From rock paintings to international exhibitions // The culture of Soviet Azerbaijan. Baku: Azerneshr, 1980, pp. 77–95.
25. Party History Institute and Party Archives, f. 1, l. 397, f. 52, sh. 23.
26. Rahimova (Mehdiyeva), N. (1968). The struggle of the Azerbaijan Trade Unions for the restoration of oil industry under the leadership of the party (1921–1925s). Abstract of the dissertation submitted for the degree of candidate of historical sciences. Baku: Golden East Publishing House.
27. Report on the creative – organizational works carried out between the V and VI congresses of the Board of Directors of the Azerbaijan Writers` Union. (1976). Baku.
28. Third Congress of Cinematographers of Azerbaijan. The materials on the work of the Azerbaijan Cinematographers` Union. (1975). Baku.
29. Union of Cinematographers of Azerbaijan. From Congress to Congress (1976–1980). (1981). Baku.
30. Union of Composers of Azerbaijan. Handbook. December 1973 – June 1979. (1979). Baku.
31. Union of Composers of Azerbaijan (1934–1994s). (2014). Baku.
32. Useynov M. Introductory article // The bloom of Azerbaijan Soviet Art. Baku: Elm, 1986, pp. 3–10.

Aytən Mehdiyeva

Görkəmli tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycanda mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti

Redaktor:
Mehdiyeva Aydan Əli qızı – Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Rəyçilər:
Hasanov Vekil Safiyar – Tarix elmləri doktoru, Professor Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin Humanitar fənlər kafedrasının müdiri, Əməkdar müəllim
Mehdiyeva Aydan Əli qızı – Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Müəllif haqqında:
Aytən Mehdiyeva – Tarix üzrə fəlsəfə doktoru, ADPU – nun dosenti

Aytən Mehdiyeva
Görkəmli tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycanda mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti. Monoqrafiya. Monoqrafiya – Urbana : Arrow Science & Technology, LLC – 2026. – 196 p.

Monoqrafiyada görkəmli tarixçi, mədəniyyətşünas, tarix elmləri doktoru, professor Nisbət Mehdiyevanın respublikada mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti, XX əsrin 60 – 80-ci illərində Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafının xarakterik xüsusiyyətləri, bu dövrdə mədəniyyətin müxtəlif sferalarının sürətli inkişafı, yaradıcı ziyalıların mədəniyyətin inkişafı və formalaşmasında oynadığı mühüm rol, professor Nisbət Mehdiyevanın mədəniyyət sahəsində apardığı elmi tədqiqatlar, Yaradıcılıq İttifaqlarının fəaliyyəti, sənət və sənətkarlıq məsələləri, yaradılan əsərlərin ideya – siyasi səviyyəsi və professional sənətkarlığı, ittifaqların yaradıcılıq və təşkilati işləri, bədii mədəniyyətin təbliğində yaradıcı ziyalılar və Yaradıcılıq İttifaqlarının rolu, mədəni əlaqələr və təbliğat sahəsində onların fəaliyyəti, bu dövrdə əldə edilmiş nailiyyətlər, yol verilmiş qüsurlar və s. zəruri amil və məsələlər öz əksini tapmışdır. Azərbaycan mədəniyyətinin XX əsrin 60 – 80-ci illər dövrünün aktual problemləri və tanınmış tədqiqatçı alim, professor Nisbət Mehdiyevanın bu sahədə apardığı dəyərli elmi tədqiqatların monoqrafiya şəklində çap edilməsi təqdirəlayiqdir.

Monoqrafiyadan müəllimlər, ali məktəb tələbələri, magistrantlar, mədəniyyət sahəsində araşdırma aparan tədqiqatçılar və geniş oxucu auditoriyası istifadə edə bilər.

RƏY

Mədəniyyət yaradıcılıq, yaradıcı insanların parlaq siması, düşündürücü sualları, düzgün cavabları, dəqiq elmi konturları, valehedici ifası, füsunkar görünüşü və bütün yaradıcılıq sahələrinin birlikdə fəaliyyət göstərdiyi bir vəhdətdə təcəssüm olunur. Mədəniyyətin hər bir sahəsi öz fərqli inkişaf yolu ilə getsə də, bütün bu sferaların ayrı – ayrılıqda inkişafı, ümumiyyətlə, mədəniyyətin inkişafı, formalaşması deməkdir.

Hər bir dövrün öz tələbi, obyektiv və subyektiv şərtləri, baxışı, fəaliyyət prinsipləri, mütərəqqilik və reallılıq göstəriciləri, xarakterik xüsusiyyətləri və s. əsasında formalaşan və inkişaf edən mədəniyyət anlamı vardır. Bu baxımdan XX əsrin 60–80-ci illəri istisna deyildir. Bu dövr Azərbaycan mədəniyyəti öz spefikliyi, nadir axtarış sahələri, mədəniyyətin bu dövrə xas özünəməxsusluğu, özfəaliyyətin inkişafı, professional yaradıcılıq sahələrinin getdikcə daha da mükəmməlləşməsi, müxtəlif yaradıcılıq sahələrinin formalaşması, yaradıcı ziyalıların sənətkarlıq və yaradıcılıq prinsiplərinin özünəməxsusluğu, mədəniyyətin təbliği və yayılmasında onların oynadıqları əhəmiyyətli rol, yaradıcı ziyalıların fəaliyyət göstərdikləri yaradıcılıq ittifaqları, mədəniyyət sahəsində çalışan müxtəlif təşkilatlar və s. ilə xarakterizə oluna bilər.

Tarixçi alim, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aytən Mehdiyevanın "Görkəmli tədqiqatçı alim, professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycanda mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti" adlı monoqrafiyası Azərbaycan mədəniyyətinin XX əsrin 60–80-ci illəri dövrünün araşdırılması sahəsində dəyərli tədqiqat əsərlərindən biri hesab oluna bilər. Bu monoqrafiya 4 fəsildən ibarət olub alimin apardığı tədqiqatları özündə əks etdirir.

Monoqrafiyanın I fəsli "Yorulmaz mübariz və görkəmli tarixçi alim professor Nisbət Mehdiyevanın fəaliyyəti" adlanır. Azərbaycan mədəniyyətinin XX əsrin 60–80-ci illər dövrünü geniş elmi tədqiqata cəlb etmiş yorulmaz mübariz, tarix elmləri doktoru, professor Nisbət Mehdiyevanın respublikada mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti, mədəniyyətin müxtəlif sferalarının inkişafı və problemlərin işıqlandırılması sahəsində apardığı tədqiqat işi danılmazdır.

Monoqrafiyanın II fəsli "Görkəmli alim professor Nisbət Mehdiyevanın mədəniyyət sahəsində elmi tədqiqatları (XX əsrin 60–80-ci illəri)" adlanır. Professor Nisbət Mehdiyeva Azərbaycan mədəniyyətinin XX əsrin 60–80-ci illər dövrünə 1 dərs vəsaiti, 2 monoqrafiya, saysız – hesabsız elmi məqalə və s. tədqiqat əsərləri həsr etmişdir. Bu tədqiqatların aparılması prosesində professor Nisbət Mehdiyeva böyük elmi ədəbiyyat, zəngin mənbələr, arxiv sənədləri, real faktlar, dövri mətbuat, yaradıcılıq ittifaqlarının cari arxivləri, mədəniyyət sahəsində çalışan müxtəlif təşkilatların arxiv sənədləri və s. zəruri mənbələrə müraciət edərək fundamental elmi əsərlər yazmağa müvəffəq olmuşdur.

Monoqrafiyanın III fəsli "Yaradıcı ziyalıların mədəniyyətin inkişafında rolu (XX əsrin 60–80-ci illəri)" adlanır. Bu dövrdə respublikada yaradıcı ziyalıların fəaliyyəti mədəniyyətin bütün sahələrini əhatə edərək müstəqil şəkildə və eyni zamanda ümummədəniyyət kontekstində inkişaf edən bu sferaları formalaşdırır, inkişaf etdirir və zənginləşdirirdi. Yaradıcı ziyalıların mədəniyyətin inkişafı sahəsində rolu çoxşaxəli olub öz yaradıcılıq imkanları, stimulları, sənətkarların professional fəaliyyət sahələrində əldə etdikləri uğurlar, yeni – yeni yaradıcılıq sahələrinin meydana gəlməsi, inkişafı və s. xarakterik xüsusiyyətlərin rəngarəngliyi ilə diqqətəlayiqdir.

Monoqrafiyanın IV fəsli "XX əsrin 60–80-ci illərində Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının təbliğat sahəsində fəaliyyəti professor Nisbət Mehdiyevanın elmi yaradıcılığında" adlanır. Yaradıcılıq İttifaqları respublikada mədəniyyətin inkişafı və təbliği sahəsində nəhəng fəaliyyətlə məşğul olub öz əməli işləri ilə cəmiyyətdə təbliğatın düzgün aparılması, sənətkar, yaradıcılıq və sənət əsərlərinin təbliği, təbliğatın forma və vasitələri, oxucu, dinləyici və tamaşaçı auditoriyası ilə düzgün ünsiyyətin qurulması, sənətkar və sənət əsərlərinin tamaşaçılara təqdimatı, kütləvi təbliğatın təşkili və s. aktual əsərlərin həlli və reallaşdırılmasında həlledici rol oynamışdır. Yaradıcılıq İttifaqlarının bu dövrdə təbliğat sahəsində apardığı məqsədyönlü fəaliyyət, onun prinsip və yolları professor Nisbət Mehdiyevanın elmi fəaliyyətində öz parlaq əksini tapmışdır.

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aytən Mehdiyevanın "Görkəmli tədqiqatçı alim, professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycanda mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti" adlı monoqrafiyası Azərbaycanda mədəniyyətin XX əsrin 60–80-ci illər dövrünün araşdırılması və professor Nisbət Mehdiyevanın dəyərli

fundamental tədqiqat əsərlərinin öyrənilməsi sahəsində zəngin mənbə hesab oluna bilər.

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aytən Mehdiyevanın monoqrafiyası çapa məsləhət görülür.

Həsənov Vəkil Səfiyar oğlu
Tarix elmləri doktoru, Professor Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin Humanitar fənlər kafedrasının müdiri, Əməkdar müəllim Tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aytən Mehdiyevanın yazdığı "Görkəmli tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycanda mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti" adlı monoqrafiya haqqında

RƏY

Mədəniyyət tükənməz xəzinədir. Bu xəzinənin adı gözəllik, nükəmməllik, mütərəqqilik, realizm, şüurluluq, mübarizlik, pozitivlik, yaradıcılıq və s. müsbət keyfiyyətlərin sənətin müxtəlif müstəqil sahələrinin timsalında təcəssümü deməkdir. Mədəniyyət həm də yaradıcı şəxsin həyata baxışı, fərqli insanların bir – birinə bənzəməsi, sənətkarın təxəyyülü və reallığın vəhdəti, zaman və dövrün obyektiv və subyektiv amillərinin insan və cəmiyyətə təsiri, bu həm müsbət, həm də mənfi təsir qarşısında duruş gətirmək qabiliyyəti, gözəllik və şüurun vəhdəti və s. üstün və aktual keyfiyyətlərin məcmusudur. Bu xarakterik xüsusiyyətlərin sənətə gətirilməsi və müvafiq sənət əsərlərinin yaradılması prosesi sənətkar və yaradıcı ziyalılardan xüsusi bacarıq, qabiliyyət, geniş dünyagörüşü, həyat hadisələrinin dərk edilməsi, onların yaradıcılıq süzgəcindən keçirilməsi və s. vacib elementləri tələb edir. Yaradıcı ziyalılar bütün bu nüansları nəzərə alaraq misilsiz sənət əsərləri yaradır və bu əsərləri oxucu, dinləyici və tamaşaçının anlaya biləcəyi formaya salırlar.

Hər bir ölkə və xalq öz tükənməz mədəniyyət xəzinəsilə fəxr edir. Bu baxımdan Azərbaycan mədəniyyəti öz təkrarsızlığı, özünəməxsusluğu və gözəlliyi ilə xüsusilə seçilir. Azərbaycan mədəniyyətinin bu xarakterik xüsusiyyətlərini – mədəniyyətin heç kimin görə bilməyəcəyi cizgiləri və əsil dəyərini görən və duyan yaradıcı ziyalılar, bu sahənin yorulmaz tədqiqatçıları, bu baxımdan ən şərəfli yerləri tuturlar.

Azərbaycan mədəniyyətinin XX əsrin 60–80-ci illər dövrünü araşdıran görkəmli tədqiqatçı, tarix elmləri doktoru, professor Nisbət Mehdiyeva mədəniyyətin müxtəlif sahələrinin inkişaf və təbliği, yaradıcı ziyalıların mədəniyyətin fərqli sferalarının formalaşmasında danılmaz rolu, müvafiq yaradıcılıq ittifaqlarında təmsil olunan yaradıcı ziyalıların fəaliyyəti, bu dövr Azərbaycan mədəniyyətinin sürətli və mütərəqqi inkişafı, yaranan və formalaşan vacib tendensiyalar, mədəniyyətin demək olar bütün sahələrinin öyrənilməsi və elmi tədqiqata cəlb edilməsində həlledici rol oynamışdır. Professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycanda mədəniyyətin inkişafı sahəsində elmi fəaliyyəti olduqca zəngin olub fundamental tədqiqat əsərlərində öz əksini tapmışdır. Belə ki, professor Nisbət Mehdiyeva "Azərbaycan

Yaradıcılıq İttifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı dərs vəsaiti, "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni əlaqələri (1960–1980 – ci illər)" və "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı 2 monoqrafiya, çoxsaylı elmi məqalə və s. tədqiqat əsərləri yazaraq XX əsrin 60–80-ci illər dövründə Azərbaycan mədəniyyətinin sürətli, yaradıcı və mütərəqqi inkişafının unikal elmi analizini aparmışdır. Yorulmaz mübariz, əsil tədqiqatçı, tanınmış tarixçi və mədəniyyətşünas, yaradıcı ziyalılar və onların təmsil olunduqları Yaradıcılıq İttifaqlarının Azərbaycan mədəniyyətinin bu dövrünün inkişafında oynadığı mühüm və mütərəqqi rolun mahir bilicisi, araşdırmaçısı və mütəxəssisi olan professor Nisbət Mehdiyeva bu sahə üzrə respublikada çalışan tək – tük ziyalıdan biri hesab edilə bilər.

Tarixçi alim, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aytən Mehdiyeva Azərbaycan mədəniyyətinin XX əsrin 60–80-ci illər dövrünə aid dəyərli tədqiqat əsəri həsr etmişdir. Aytən Mehdiyevanın "Görkəmli tədqiqatçı alim, professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycanda mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti" adlı monoqrafiyası Azərbaycan mədəniyyətinin bu dövrünün araşdırılması sahəsində böyük və dəyərli tədqiqat əsəri olub fundamental elmi axtarışlar, müxtəlif zəngin mənbələr, dəqiq elmi faktlar və alimin real elmi analizinə istinad edir.

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aytən Mehdiyevanın bu monoqrafiyası dəyərli elmi – tədqiqat əsəri olub çapa məsləhət görülür.

Mehdiyeva Aydan Əli qızı
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

REDAKTORDAN

Mədəniyyət hər bir cəmiyyətin formalaşması və inkişafında həlledici rol oynayır. Cəmiyyət inkişaf etdikcə onun dəyərləri dəyişir, təkmilləşir və getdikcə daha sivil, mütərəqqi mahiyyət kəsb etməyə başlayır. Cəmiyyətin əsasında duran bütün bəşəri dəyərlər hər bir insanın özünü dərk etməsi, püxtələşməsi, özündə bütün müsbət keyfiyyətləri inkişaf etdirməsi, hər addımda qarşılaşdığı maneə və çətinliklərə qarşı mübarizə aparması və onlara qalib gəlməsi yolunda mühüm rola malikdir. Həmin bəşəri dəyərlər cəmiyyətin hər bir üzvünün malik olmalı, qorumalı və inkişaf etdirməli olduğu həlledici məqamlardan sayıla bilər. Hər bir insan özünü və ətraf dünyanı dərk etdikcə həmin insani dəyərləri özündə tərbiyə etmiş olur. İnsan bəşəri dəyərlər fonunda formalaşdıqca addım – addım mədəniyyətin inkişafına doğru irəliləyir. Mədəniyyətin inkişafını bu bəşəri dəyərlərsiz təsəvvür etmək mümkün deyildir. Bütün bəşəri dəyərləri özündə cəmləyən mədəniyyət olduqca mühüm əhəmiyyət daşıyır. Mədəniyyətin çoxşaxəli fəaliyyəti insanın hərtərəfli və mükəmməl inkişafında mühüm rol oynayır. Bu çoxşaxəli fəaliyyət mədəniyyətin bütün sferalarının inkişafında öz əksini tapır. İnsan yaradıcılığının ən mükəmməl nümunələrini, onun istedad və bacarığının misilsiz şedevrlərini özündə cəmləyən mədəniyyət bu yaradıcılıq növlərini spesifik sahələr üzrə yönəldərək müstəqil sferaların yaranması və getdikcə inkişafına səbəb olur. Nəticədə mahiyyətcə bir – birinə bağlı, amma eyni zamanda müstəqil və yetkin mədəniyyət sahələri yaranmağa və formalaşmağa başlamışdır.

Mədəniyyətin hər bir cferası öz təkrarolunmaz gözəlliyi, nadir duyum tərzi, yüksək şüuru, mütərəqqi dünyagörüşü, spesifik dəst – xətti, özünəməxsusluğu, yaradıcılıq forma və metodları, ifadə tərzi, ifaçılıq və sənətkarlıq üslubu, gözəllik, mükəmməllik, qüsursuzluq, hər şeyə şüurlu və yetkin münasibətin hər zaman formalaşması yolunda daim aparılan ədalətli və yorulmaz mübarizənin özünəməxsusluğu baxımından spesifikdir. Mədəniyyət hər bir sferası ilə gözəldir. Mədəniyyət gözəl əsərlər, misilsiz ifalar, nadir istedadlar, bir – birinə bənzəməyən sənətkarlıq nümunələri, daim gözəllik və mükəmməllik axtarışı deməkdir. Hər bir sferası ilə insanın zövqünü oxşayan, onu öyrədən, tərbiyə edən və püxtələşdirən

mədəniyyət müasir dünyamızın cəlbedici sahələrindən biri olub hər zaman cəmiyyət və bəşəriyyəti mütərəqqi və sivil ideyalar ruhunda tərbiyə edir. İnsan mədəniyyətin müxtəlif sferalarını inkişaf etdirdikcə mədəniyyət də insanı durmadan zənginləşdirir, onun bütün yaradıcılıq bacarıq və qabiliyyətini reallaşdırır, daim hər bir insanın formalaşmasında öz həlledici rolunu oynayır. Bu baxımdan mədəniyyətin öyrənilməsi, onun müxtəlif sferalarının elmi tədqiqata cəlb edilməsi olduqca böyük əhəmiyyət daşıyır.

Respublikamızda mədəniyyətin tədqiqi, onun ayrı – ayrı sahələrinin öyrənilməsi və inkişaf etdirilməsi hər zaman diqqət mərkəzində olmuşdur. Mədəniyyət sferasının elmi tədqiqata cəlb edilməsi sahəsində çalışan ziyalıların fəaliyyəti bu baxımdan olduqca vacib və diqqətəlayiqdir.

Azərbaycanda mədəniyyətin öyrənilməsi və onun aparıcı sahələrinin ciddi elmi tədqiqata cəlb edilməsində əvəzsiz elmi fəaliyyəti olan görkəmli tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyeva bu sahə üzrə akademik tədqiqat işi aparmış, mükəmməl və fundamental elmi yaradıcılığa malikdir.

1990 – cı ildə professor Nisbət Mehdiyeva "Azərbaycan yaradıcılıq ittifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı dərs vəsaiti, 1991 – ci ildə "Azərbaycan yaradıcılıq ittifaqlarının mədəni əlaqələri (1960–1980 – ci illər)" adlı monoqrafiya, 2014 – cü ildə "Azərbaycan yaradıcılıq ittifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı monoqrafiya, yaradıcılıq ittifaqları və cəmiyyətlərinin fəaliyyəti, mədəniyyət məsələləri və mədəniyyətin müxtəlif sferalarına həsr olunmuş çoxsaylı elmi məqalə çap etdirmişdir. Professor Nisbət Mehdiyeva 1991 – ci ildə "Azərbaycan yaradıcılıq ittifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir.

Görkəmli tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycanda mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyətinə həsr olunmuş monoqrafiyası gözəl alimin mədəniyyət sahəsində apardığı akademik tədqiqat işinin həcmini, onun gərgin elmi zəhməti və fəaliyyətini, qaldırılan aktual problemlərin vacibliyini, böyük alimin fəaliyyətinin elmi dəyərini real şəkildə özündə əks etdirir. Qeyd etmək lazımdır ki, monoqrafiyada bütün məsələlərə olduqca obyektiv baxımdan yanaşılmış, eyni zamanda mədəniyyət sahəsinin qarşısında duran problemlər, mövcud çatışmazlıqlar və zəruri məqamlar öz əksini tapmışdır.

Əsərdən alimlər, ali məktəb tələbələri, magistrantlar, mədəniyyət sahəsində fəaliyyət göstərən və tədqiqat aparan şəxslər, ümumi oxucular istifadə edə bilərlər.

MÜƏLLİFDƏN

Mədəni yüksəlişində şərəfli tarixi mərhələ keçmiş Azərbaycan xalqı keşməkeşli inkişaf yolunda əldə etdiyi maddi və mənəvi sərvətləri ilə fəxr edir. Xalqın zəngin mədəni irsini öyrənmədən onun keçmişi, bu günü, keçdiyi uzun və şərəfli mübarizə yolu haqqında heç bir təsəvvür əldə etmək mümkün deyildir. Xalqın mədəniyyəti onun yarandığı və formalaşmağa başladığı gündən bu günədək yaratdığı, inkişaf etdirdiyi və zənginləşdirdiyi irsin tarixin dərin qatlarından zaman– zaman süzülüb gələn mənəvi sərvətidir. Öz mədəni irsini durmadan zənginləşdirən və inkişaf etdirən xalq hər zaman yeni – yeni yaradıcılıq nailiyyətləri əldə edir, yaradır, ifa edir, mədəniyyətin bütün sferalarını demək olar eyni səviyyədə inkişaf etdirərək onları yeni – yeni əsərlər, tablolar, heykəltəraşlıq nümunələri, fundamental yaradıcılıq cizgi, forma və metodları, sənət nümunələri, musiqi əsərləri, teatr tamaşaları, yüksək bədiilik, ideya və yetkin süjet xəttinə malik filmlərlə zənginləşdirir.

Mədəniyyət yarandığı, formalaşdığı, inkişaf etdiyi və zənginləşdiyi cəmiyyətlə bilavasitə bağlı olub öz dövrünün bütün xarakterik xüsusiyyətlərini, aid olduğu sferanın spesifik cəhətlərini, dövrün siyasi, iqtisadi və mədəni mənzərəsini, xalqın bütün istək və arzularını, dövrün bədii – estetik zövqünü, mövcud obyektiv və subyektiv şərtləri və s. zəruri və aktual elementləri özündə parlaq şəkildə əks etdirir.

Mədəniyyətin bütün sferalarının özündə ehtiva etdiyi xarakterik komponentlər zaman – zaman bu və ya digər formada, insanların həm gündəlik həyatı, həm də onların əqli və əməli fəaliyyətində özünü büruzə verir. İnsanların həyatı, onların əqidə və mənəvi keyfiyyətləri, eyni zamanda hər bir şəxsin cəmiyyətdə bir fərd kimi formalaşmasında mədəniyyət müstəsna rol oynayır. Bu sahədə yaradıcı ziyalıların rolunu xüsusi vurğulamağa ehtiyac duyulur. Belə ki, Azərbaycan mədəniyyətinin peşəkar səviyyəyə yüksəldilməsi, yaradılan bütün əsərlərin ideya – siyasi məzmununun zənginləşdirilməsi və mədəniyyətin bütün sferalarının durmadan hərtərəfli inkişaf etdirilməsi sahəsində yaradıcı ziyalıların fəaliyyəti danılmazdır. Yaradıcı ziyalıların fəaliyyəti nəticəsində respublikada peşəkar sənətkarların sayının artırılması, səhnə yaradıcılığı və ifaçılıq sənəti, aktyorluq məharətinin spektrlarının hərtərəfli nəzərdən keçirilməsi və inkişaf etdirilməsi öz dinamikliyi

və rəngarəngliyi ilə seçilmişdir. Azərbaycanda mədəni nailiyyətlərin inkişafı və mədəniyyətin müxtəlif sferalarının qarşısında duran problemlərin araşdırılması sahəsində yaradıcı ziyalıların apardıqları fəaliyyət diqqətəlayiqdir. Mədəniyyətin hər biri müstəqil yaradıcılıq sahəsi olan sferalarının elmi tədqiqata cəlb edilməsi olduqca mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu baxımdan mədəniyyətin fərqli sahələrində fəaliyyət göstərən tədqiqatçılar mədəniyyətin qarşısında duran problemlərin elmi analizini apararaq onların peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi sahəsində səmərəli fəaliyyət göstərmişlər.

Azərbaycan mədəniyyətinin öyrənilməsi sahəsində görkəmli tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyevanın elmi fəaliyyəti xüsusi diqqət çəkir. Belə ki, tarix elmləri doktoru, professor Nisbət Mehdiyeva Azərbaycan mədəniyyətinin elmi tədqiqata cəlb edilməsi sahəsində akademik fəaliyyətlə məşğul olmuş və bu sahədə ciddi elmi nailiyyətlərə imza atmışdır. Professor Nisbət Mehdiyeva Azərbaycan mədəniyyətinin XX əsrin 60–80-ci illər dövrünü tədqiq edərək bu sahədə fundamental elmi əsərlər, monoqrafiyalar, elmi məqalələr yazmışdır. Tanınmış tədqiqatçı alimin bu sahədə apardığı elmi axtarışlarda bu dövrdə mədəniyyətin sürətli inkişafı, onun yüksək etik, əxlaqi dəyərləri, müasir və mütərəqqi dünyagörüşü, zəngin sənətkarlıq təcrübəsi və məharəti, gözəl estetik duyumu, bacarıqlı və istedadlı ifaçılıq tərzi, yazılan və tamaşaya qoyulan əsərlərin ideya – siyasi məzmununun yetkin səviyyəyə çatdırılması, sənətkar və tamaşaçı münasibətlərinin peşəkar səviyyədə qurulması, teatr səhnələrinə qoyulan dram əsərləri və çəkilən kinofilmlərin peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi və s. dövrün mədəni problemləri və aktual məsələlər öz əksini tapmışdır. Tədqiqatçı alim mədəni tədbirlərin keçirilməsi, onların təşkili, forma və metodları, mədəniyyətin təbliği, yayılması, üslub və vasitələri, insanların mənəvi keyfiyyətlərinin artırılmasında yaradıcılıq ittifaqları, birlik, cəmiyyət və təşkilatların fəaliyyəti məsələləri, tamaşaçılar və sənətkarları düşündürən suallara cavab tapılması, teatrlarımız və kino sənətimiz qarşısında duran problemlərin həll edilməsi, mədəni əlaqələrin qurulması və s. vacib mədəni məsələləri öz yaradıcılığında işıqlandırmış və onları elmi tədqiqata cəlb etmişdir. XX əsrin 60–80-ci illərində Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının təbliğat sahəsində fəaliyyəti və bu fəaliyyətin genişləndirilməsi üçün görülən əməli işlər professor Nisbət Mehdiyevanın elmi yaradıcılığında öz əksini tapmışdır.

Bu monoqrafiyanın yazılması böyük zəhmət tələb edir. Görkəmli tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycanda mədəniyyətin inkişafı sahəsində çoxşaxəli və zəngin fəaliyyəti mədəniyyətin bütün sferalarında fəaliyyət göstərən yaradıcı şəxslər və sənətkarların fəaliyyəti, onların çalışdıqları incəsənət sahələri, yaradıcı şəxslərin qarşısında duran problemlərin işıqlandırılması və elmi tədqiqata cəlb edilməsi sahəsində çox mühüm nailiyyət hesab olunmalıdır.

Monoqrafiyanın yazılmasında arxiv sənədləri, müxtəlif mənbələr, zəngin elmi ədəbiyyat, mədəniyyət məsələlərinə həsr olunmuş məqalələr, görkəmli tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyevanın mədəniyyət sahəsinə həsr etdiyi zəngin elmi yaradıcılığı və s. ədəbiyyatdan istifadə olunmuşdur.

Görkəmli tədqiqatçı alim, professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycanda mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyətinə həsr olunmuş monoqrafiya bu böyük alim, gözəl və bacarıqlı tədqiqatçı, mədəniyyət sferasının mahir bilicisi professor Nisbət Mehdiyevanın böyük elmi irsi, nəhəng zəhməti və gərgin elmi fəaliyyətinin layiqli və bariz nümunəsidir.

GİRİŞ

Qədim tarixə malik Azərbaycan hər zaman tarixin çətin sınaqları və üzləşdiyi maneələrdən qəhrəmanlıqla çıxmış və tarixə bir igidlik salnaməsi yazmışdır. Öz qəhrəmanları ilə öyünən və onlarla fəxr edən ölkəmiz görkəmli şəxsiyyətləri, alimləri, bütün dünyada öz sözünü demiş və dünya elmini öz böyük zəhməti, nadir istedadı, bacarıq və qabiliyyəti, təhsil və elmə sonsuz məhəbbəti və hörməti, yorulmadan çalışmaq və mübarizə aparmaq istəyi ilə seçilən qeyri – adi elmi şüur və dərrakə sahibi olan övladları ilə də tanınır.

Azərbaycan tarix elmi elmin digər sahələri kimi bir yerdə dayanmır, daim inkişaf edir. XX əsrin 60 – cı illərindən başlayaraq Azərbaycan tarix elmində özünəməxsus xüsusiyyətlər formalaşmağa başlamış və bu öz təcəssümünü gənc, istedadlı tarixçi alimlərin yaradıcılığında tapmışdır. Tarix elminin inkişafı, formalaşması, püxtələşməsi və bir elm kimi təşəkkül tapmasında öz sözünü deməyə və öz yolu ilə getməyə cəhd edən, bu sahədə üzləşdiyi bütün maneə və çətinlikləri aşmağa çalışan, öz orijinal yaradıcılıq tərzi, istedadı, bacarıq və qabiliyyəti, sonsuz zəhməti ilə xüsusilə seçilən, daim müraciət etdiyi mövzular və işlədəyi sahələrdə yalnız real faktlara dayanan və elmi fəaliyyəti dövründə hər zaman seçdiyi yoldan dönməyən tarix elminə etibarlı olan bu şəxslər Azərbaycan tarixinin ən görkəmli şəxsiyyətləri sayıla bilər. Artıq bu dövrdə yazılan əsərlər və təşəkkül tapan tarixi yazılar Azərbaycan tarix elmində gələcəyin yeni görkəmli şəxsiyyətlərinin formalaşmasından xəbər verirdi. Tarix elmi öz görkəmli şəxsiyyətləri ilə hər zaman fərqlənmişdir. Zamanın süzgəcindən keçib gələn nadir istedad, bacarıq, qabiliyyət və alimlik şücaətinə malik olan bu şəxslər tarixdə öz sözlərini demiş, deyir və deyəcəklər. Üzləşdikləri bütün çətinliklərə baxmayaraq, bu alimlərin nadir istedadı, yorulmadan çalışmaq və mübarizə aparmaq həvəsi onları durmadan elmə səsləmiş, yeni – yeni nailiyyət və uğurlar əldə etməyə vadar etmişdir. Elm böyük bir ümmandır. Bu sahədə fəaliyyət göstərən insanlar olduqca çalışqan, cəsur və qarşıya çıxan bütün maneələri keçməyə qadir olan dahi şəxsiyyətlərdir.

Belə görkəmli şəxsiyyətlərdən biri tanınmış Azərbaycan tarixçisi, tarixin müxtəlif sahələrində öz sözünü demiş və öz yolu ilə getmiş, heç zaman tarixi faktları təhrif etməmiş, daim öz yaradıcılığında real hadisə və faktlara istinad etmiş, elm sahəsində üzləşdiyi maneələrin aşılması yolunda bütün qüvvə, bacarıq və qabiliyyətini səfərbərliyə almış, nümunəvi əxlaqı və gözəl əxlaqi – mənəvi dəyərlərə malik mükəmməl alim və gözəl pedaqoq professor Nisbət Mehdiyevadır. Belə ki, müasir dövrün ən görkəmli şəxsiyyətlərindən biri olan professor Nisbət Mehdiyeva əvəzsiz tarixçi alim olduğu üçün onun yaradıcılığı, fəaliyyəti, böyük zəhməti və elmdə əldə etdiyi sonsuz nailiyyətlər ciddi tədqiqat obyekti olmalıdır. Uzun illər tarix elmində durmadan çalışan və öz sahəsində yüksək nəticələr əldə edən bu görkəmli tarixçi alim hər zaman tarix elminin inkişafında böyük rol oynamış və tarixi hadisələrə yalnız faktların gözü ilə baxması ilə seçilmişdir.

Professor Nisbət Mehdiyeva seçdiyi tarix elminin inkişafında fədakarcasına xidmətləri olan ziyalı kimi XX əsrin 60 – cı illərindən başlayaraq keşməkeşli yolda yorulmadan çalışmış və apardığı böyük elmi fəaliyyət onun bir alim kimi tam formalaşması və gözəl mütəxəssisə çevrilməsində həlledici rol oynamışdır. Hər zaman yalnız öz yüksək şüur və dərrakəsi, nadir istedadı, böyük zəhməti və elmə sevgisi ilə seçilən professor Nisbət Mehdiyeva tarix elminin müxtəlif sahələrinin inkişafında özünəməxsus fəaliyyəti ilə xarakterizə oluna bilər. Bu baxımdan professor Nisbət Mehdiyevanın yaradıclıq ittifaqlarının fəaliyyətinin işıqlandırılması, türk xalqlarının tarixinin yeni dövrünün öyrənilməsi sahəsində və s. apardığı elmi tədqiqatlar və yazdığı fundamental əsərlər olduqca diqqətəlayiqdir.

Elmi fəaliyyət durmadan gərgin zəhmət, böyük diqqət, görüləcək hər bir xırda işin üzərində ciddi təmərküzləşmə, tarixi hadisələrin alimin analizi və dünyaya baxışından keçirilməsi, geniş dünyagörüşü, elmi fəaliyyətə qədərki dövrdə şəxsiyyətin tam formalaşması, mövcud hadisə və faktlara dürüst tarixi qiymət verilməsi, pisin yaxşıdan seçilməsi, faktların təhrif edilməməsi, tarixin yazılmasında yalnız real faktlara dayanılması, elmin elm kimi formalaşması və s. olduqca zəruri və mühüm elementləri özündə ehtiva edir. Bu elementlərə malik olmayan və öz üzərində daim çalışmayan alim fəaliyyət göstərdiyi elm sahəsini heç zaman inkişaf etdirə bilməz. Məhz belə dəyərlər, bacarıq

və qabiliyyət, gözəl istedad, natiqlik sənəti, mükəmməl alimlik dərrakəsi və şüuru, böyük vicdan, dürüstlük və alimlik şərəfinə malik olan professor Nisbət Mehdiyeva uzun illər ərzində Azərbaycan tarix elminin inkişafına çox böyük töhfə vermiş görkəmli ziyalıdır.

İntelligensiya cəmiyyətin həyatında baş verən hadisələrə öz mübariz mövqeyi ilə münasibət bildirən və bu yolda hər zaman doğrunun tərəfini tutan təbəqə kimi öz dəyərli nümayəndələrini yetişdirmiş və onları mövcud təhlükələrdən qorumağa çalışmışdır. Ziyalılar baş verən tarixi hadisələr fonunda daim öndə olmuş, tarixi proseslərin əsil simasını açmağa çalışmış, insanları ziyalı işığı ilə işıqlandıraraq dürüstlüyə səsləmiş, təhsil və elmi hər zaman inkişaf etdirərək onu nöqsan və çatışmazlıqlardan qorumağa çalışmışlar. Bu baxımdan görkəmli tarixçi alim professor Nisbət Mehdiyevanın tanınmış ziyalı kimi fəaliyyəti özünəməxsusluğu, dərin elmi bilgiləri və yalnız real faktlara dayanması ilə xarakterizə olunur.

İnsan hər zaman öz istedadı, geniş dünyagörüşü, bacarıq və qabiliyyəti, böyük zəhməti, sonsuz inamı və durmadan apardığı ədalətli mübarizəsi ilə seçilir, formalaşır və cəmiyyətdə fəaliyyət göstərən digər şəxslərdən fərqlənir. Bu özünəməxsusluq o qədər xarakterik bir xüsusiyyətdir ki, onu gizlətmək və ya ört – basdır etmək mümkün deyildir. Belə özünəməxsusluğa malik olan şəxslər cəmiyyətdə rastlaşdıqları bütün çətinlik, haqsızlıq və qanunsuğluğa baxmayaraq, öz yolları ilə gedərək bu çətinlik və maneələri aşmağa müvəffəq olmuş, hər zaman öz sözlərini demiş, öz fikir, ideya və mütərəqqi mövqelərini səsləndirmiş, cəmiyyətin neqativ elementləri, müxtəlif obyektiv və subyektiv vəziyyətlə şərtlənən çatışmazlıqlara qarşı daim yorulmadan mübarizə aparmışlar. Onlar öz yüksək əxlaqi keyfiyyətləri ilə hər zaman digərlərindən seçilir və hər şeyin fövqündə dururlar. Belə dəyərlərə malik olan şəxslər elmin keşməkeşli, çətin və keçilməz cəngəllikləri xatırladan yolları ilə addımlayaraq daha da püxtələşir və getdikcə daha yetkin, geniş dünyagörüşlü, mütərəqqi fikir və ideyaları özündə ehtiva edən gözəl alimlərə çevrilirlər. Düz deyirlər: "Alim olmaq asandır, insan olmaq çətindir". Lakin həm alim, həm də yetkin insan olmaq olduqca çətindir. Həyatın dolanbacları, çətinlik və çatışmazlıqları, gündəlik həyatın müsbət və mənfi təzahürləri, ətraf mühitin cəmiyyət və ayrı – ayrı şəxslərə göstərdiyi obyektiv və subyektiv təsir metod və vasitələri,

hər bir şeyə, insanlığa şüurlu və səthi münasibət, ətrafda baş verən hadisələr, haqsızlıq və ədalətsizliyə qarşı cəmiyyət və konkret şəxslərin münasibəti və s. elementlər analiz edilir, öyrənilir, araşdırılır, problem xarakterli məsələlər qaldırılır, tədqiq edilir, onların səbəbləri, elmin həmin sahəsinin qarşısında duran həll olunmamış və öyrənilməmiş aspektlər tədqiqata cəlb edilərək öz elmi həllini tapır. Belə özünəməxsusluq elmdə ortaya çıxdıqda bu şəxslər dahi tədqiqatçılara, gözəl alimlərə və sonsuz bacarığa malik olan yaradıcı ziyalılara – mütərəqqi intelligensiyaya çevrilirlər. Belə tədqiqatçı alimlərin apardıqları elmi axtarışlar hər zaman yenilik, mütərəqqilik, elmin həmin sahəsinin durmadan inkişafı, böyük elmi yaradıcılıq, gərgin zəhmət, dəqiq və yalnız real faktlara istinad edən dəyərli elmi – tədqiqat əsərlərinin yaranması, işlənməsi və işıq üzü görməsi deməkdir. Elmdə öz sözünü deyən və öz yolu ilə gedən belə istedadlı şəxslər elmi durmadan inkişaf etdirir, onu zənginləşdirir və hər zaman öz üzərlərində çalışırlar. Aparılan gərgin tədqiqatlar nəticəsində elmin ən yüksək zirvələrini fəth etməyə qadir olan və çalışdığı konkret elm sahəsini dəqiqlik və məsuliyyətlə öyrənən, inkişaf etdirən əsl tədqiqatçı alimlər – professional ziyalılar formalaşırlar. Professional tədqiqatçı alimlər öz dəst – xətləri, yaradıcılıq üslubları, həyata və elmə realist baxışları, elmin konkret sahəsinə yanaşma tərzləri, özünəməxsusluqları və s. keyfiyyətləri ilə səciyyələnirlər. Araşdırdıqları konkret elm sahəsini xarakterik xüsusiyyətləri, mütərəqqi fikir və ideyaları, müxtəlif tədqiqat metod və formaları ilə zənginləşdirən professional tədqiqatçı alimlər bütün bunları bir yerdə çulğalaşdıraraq vahid elmi konsepsiyaların irəli sürülməsinə nail olur və onları əldə rəhbər tutaraq tədqiqat sahələrini inkişaf etdirirlər. Tədqiqatçı alim öz mütərəqqi fikir və ideyalarını elmin həmin sferasına gətirərək onu hərtərəfli tədqiqata cəlb edir, müxtəlif mənbələrə müraciət edərək problemin həlli yollarını axtarır, araşdırır, tapır və bu tədqiqatlarını mükəmməl elmi əsərlərə, fundamental yaradıcılıq məhsuluna çevirir. Professional tədqiqatçıların ən yetkin, yaradıcı, mütərəqqi, real fikir və ideyalarına söykənən bu tədqiqat əsərləri həmin sahələr üzrə ixtisaslaşan və professional tədqiqatçılara çevrilən görkəmli alimlərin gərgin zəhməti, böyük elmi axtarışları və gözəl alimlik qələminin real nəticəsi kimi ortaya çıxır. Belə tədqiqatçıların fəaliyyəti və yaradıcılığı, heç şübhəsiz, böyük hörmət və məhəbbətə layiqdir.

Tədqiqatçı alim yalnız öz istedadı, bacarıq və qabiliyyəti, özünəməxsusluğu ilə deyil, həm də gərgin zəhməti, hər zaman çalışqanlığı, apardığı elmi axtarışlar, qaldırdığı problem xarakterli məsələlər, işlədiyi və araşdırdığı fundamental elm sahələri, müxtəlif zəngin mənbələr və s. baxımdan da seçilməli, fərqlənməli və elmdə püxtələşməlidir. Tədqiqatçılar müxtəlif elm sahələri üzrə axtarışlar aparır, elmi inkişaf etdirir və yazdıqları əsərlərlə elmin bütün incəliklərinə bələd olurlar. Tarix elmi bu baxımdan istisna təşkil etmir. Görkəmli tarixçilər yazdıqları dəyərli əsərlərlə elmin bu sahəsinin durmadan inkişafını təmin edirlər. Bu baxımdan fitri istedada malik, gözəl tarixçi alim, dəyərli tədqiqatçı, hər zaman yalnız öz istedadı, sonsuz bacarıq və qabiliyyəti ilə seçilən və çalışan professor Nisbət Mehdiyeva Azərbaycan mədəniyyətinin XX əsrin 60–80-ci illəri dövrünə olduqca dəyərli və fundamental tədqiqat əsərləri həsr etmişdir. Professor Nisbət Mehdiyevanın mədəniyyət sahəsində apardığı gərgin elmi axtarışlar uzun illər ərzində alimin böyük zəhməti, yorulmaq bilmədən elmi fəaliyyəti, böyük istedadı, alimlik duyumu, əsil tədqiqatçıya məxsus bütün müsbət keyfiyyətləri, geniş dünyagörüşü, tədqiqatçı təcrübəsi, alimlik məharəti, mütərəqqi fikir və ideyalarının bariz nümunəsidir. Hər biri əvəzsiz fundamental əsər, dəyərli elmi məxəz, gərgin və böyük zəhmətin məhsulu olan bu tədqiqatlar alimin mədəniyyətin inkişafı sahəsində gördüyü nəhəng elmi fəaliyyətin məntiqi nəticəsi olub olduqca böyük əhəmiyyətə malikdir.

Görkəmli tarixçi alim, tanınmış tədqiqatçı, əsl ziyalı, qeyri – adi bacarıq və qabiliyyətə malik araşdıqmaçı, professional tarixçi – mədəniyyətşünas tarix elmləri doktoru, professor Nisbət Mehdiyeva bir gözəl tarixçi alim kimi yalnız tarix elminin inkişafında deyil, eyni zamanda mədəniyyətin inkişafı, araşdırılması və sırf elmi tədqiqi sahəsində öz orijinal sözünü deyən ən istedadlı alim hesab oluna bilər. Belə ki, Azərbaycan mədəniyyətinin XX əsrin 60–80-ci illər dövrünü dərindən tədqiq edərək mədəniyyətin müxtəlif sferalarına fundamental elmi əsərlər həsr edən professor Nisbət Mehdiyeva öz elmi – tədqiqat əsərləri ilə müxtəlif problem xarakterli məsələlər qaldırmış, araşdırmış və geniş elmi axtarışlar aparmışdır. Professor Nisbət Mehdiyevanın elmi axtarışları mədəniyyətin demək olar bütün sahələrini əhatə edir və bu baxımdan olduqca diqqətəlayiqdir.

Hər bir millətin formalaşması və təkamülündə həlledici rol oynayan mühüm amillər bəşəriyyətin daim qarşısında duran və onu düşündürən tarixi proseslər gedişində qarşıya çıxan, çətin və gərgin mübarizələr səhnəsində baş verən vacib və olduqca əhəmiyyətli proseslərdəndir. Belə ki, millətin formalaşması, püxtələşməsi, saflaşması və inkişafı prosesi onun ziyalılarının formalaşması, meydana çıxması, təkamül prosesi və s. aktual məsələlərlə birbaşa bağlıdır. Cəmiyyət öz ziyalılarını inkişaf etdirdikcə özü də inkişaf edir, durmadan təhsil və elmin müxtəlif sahələrində misilsiz nailiyyətlər əldə edir, öz elmi potensialını gücləndirərək yeniliklər, inkişaf, mütərəqqi metodlar, realizm və yalnız dəqiq faktlara dayanan müasir elmi nailiyyətlərə can atır. Hər bir ziyalı öz millətinin işıqlı övladı, onun sağlam və mütərəqqi düşüncəsi, elmi potensialı, yaradıcı insanı və çox qiymətli elm xəzinəsidir. Hər bir ziyalının yaradıcılığı onun əsas fəaliyyət sahəsi, onun çalışdığı, zəhmət çəkdiyi, uzun illər gərgin mübarizə nəticəsində əldə etdiyi olduqca qiymətli elmi nailiyyətləri, qaldırdığı aktual problemlər, həllini tapdığı və araşdırdığı məsələlər, açdığı yeni yollar, müəyyən etdiyi yeni elmi – tədqiqat sahələri, apardığı gərgin araşdırmalar və axtarışlar, gəldiyi elmi nəticələr, qaldırdığı vacib elmi baxışlar və s. deməkdir. Ziyalılar bu sahələrdə çalışaraq onları daim inkişaf etdirir, təkmilləşdirir, müasirləşdirir, mütərəqqi ideyalarla zənginləşdirir və müasir elmin tələbləri ilə səsləşən problemlərin həlli yollarını axtarıb taparaq özlərini bu rolda əsil alim və ziyalı kimi formalaşdırırlar. Bu baxımdan yaradıcı ziyalıların yaradıcılığı onların istedad və qabiliyyəti, bacarıq və məharətinin parlaq nümunəsidir. Yaradıcı ziyalıların fəaliyyət dairəsi olduqca geniş olub mədəniyyətin bütün sferalarını əhatə edir.

Mədəniyyətin inkişafı cəmiyyətin qarşısında duran ümdə məsələlərdən biridir. Mədəniyyət cəmiyyətin formalaşması, təkmilləşməsi, mütərəqqi inkişaf yoluna qədəm basması, sivil və hüquqi aspektdə fəaliyyət göstərməsi yolunda mühüm rol oynayan sahələrdən hesab oluna bilər. Mədəniyyət inkişaf etdikcə cəmiyyət də inkişaf edir, təhsil və elm öz həqiqi və rəngarəng çalarını kəsb edərək insanların düzgün yolla, mütərəqqi və şüurlu formalaşma istiqaməti ilə addımlamasını təmin edir. Məhz bu baxımdan mədəniyyət öyrənilməli, təbliğ edilməli, tədqiq olunmalı, araşdırılmalı və əlaqələrin həlledici istiqamətlərindən biri olmalıdır. Mədəniyyətin öyrənilməsi çoxşaxəli proses

olub onun bütün sahələrinin eyni dərəcədə səmərəli və ədalətli şəkildə elmi araşdırmaya cəlb edilməsi deməkdir. Mədəniyyətin elmi cəhətdən tədqiqi, analizi və öyrənilməsi onun bədiilik və əyləncə xarakterindən uzaqlaşaraq daha çox realizm, hadisələrin qanunauyğun izahı, şərhi, öyrənilməsi və uğurlu həlli istiqamətində inkişafının təmin edilməsi deməkdir. Mədəniyyət elə bir sahədir ki, o yalnız alimləri və ziyalıları deyil, həm də cəmiyyətin digər təbəqələrini maarifləndirməli, tərbiyə etməli, öyrətməli, istiqamətləndirməli və formalaşdırmalıdır. İnsanın bir şəxsiyyət kimi formalaşmasında mədəniyyətin bütün sahələri müstəsna əhəmiyyət daşıyır. Mədəniyyətin müxtəlif sahələri ilə tanış olan şəxs getdikcə özündə bu müsbət və realist keyfiyyətləri formalaşdıraraq mükəmməl və yetkin şəxsiyyət kimi cəmiyyətdə fəaliyyət göstərməyə başlayır. Belə insanlar müasir dünyanın bütün çətinlik, işgəncə və haqsızlıqlarına igidliklə sinə gərərək hər zaman qələbə çalır və mədəni, yetkin, savadlı, şüurlu və mütərəqqi insan obrazının həyatda real və bariz nümunəsi olur. Mədəniyyətin təbliği çox vacib məsələlər sırasındadır. Təbliğat müasir dünyanın ən güclü və təsirli vasitəsi olub insanların mənəvi tərbiyəsi və düzgün formalaşması prosesində həlledici rol oynayır. Belə ki, elm və texnikanın son nailiyyətləri ilə tanış olan insan bu yenilikləri real həyata, gözəlliyə, yaradıcılığa, təcrübəyə və gündəlik fəaliyyətinə gətirməyə çalışır. Bu cəhdlər nəticədə mədəniyyətin müxtəlif sferalarının rəngarəng inkişafı, yenilənməsi, mütərəqqi ideya və tendensiyaların mədəniyyətə sirayət etməsi, təhsil və elmin tərəqqisinə səbəb olur. Məhz buna görə mədəniyyətin təbliği olduqca mühüm əhəmiyyət daşıyır və o yanlış yolla yox, düzgün yolla gedərək insanların tərbiyəsi, həyatı, dünyagörüşü və formalaşmasına öz müsbət töhfəsini verməlidir. Mədəniyyətin araşdırılması bu baxımdan təbliğatın daha səmərəli aparılmasına kömək edərək onu elmi faktlar, düzgün təhlil və əsərlərlə zənginləşdirə bilər. Mədəniyyətin öyrənilməsi prosesi alimlərdən böyük məsuliyyət, ziyalı vicdanı, sonsuz zəhmət, geniş dünyagörüşü və s. müsbət keyfiyyətlərin formalaşması və yalnız bundan sonra mədəniyyətin qarşısında duran problemlərin düzgün tədqiq edilməsini tələb edir. Mədəniyyət həm də əlaqələrin həlledici istiqamətlərindən biridir. Belə ki, insanlar müxtəlif xalqların nümayəndələri olduqlarını yaratdıqları əsərlər, əl işləri, yaradıcılıq nümunələri və s. rəngarəng formalarda ifadə edərək onları öz

dünyagörüşləri, istedad və bacarıqları, mütərəqqi fikirləri, yeniliklər və fərdi xarakterik xüsusiyyətləri ilə zənginləşdirirlər. Bu işdə yaradıcı ziyalıların rolu və fəaliyyəti müstəsna əhəmiyyət daşıyır.

Mədəniyyət problemləri hər zaman aktual olub öz rəngarəngliyi, özünəməxsusluğu, xarakterik xüsusiyyətləri, real faktlara istinad etməsi, eyni zamanda sənətkarın bədii təxəyyülünün məhsulu olması ilə seçilir. Yaradıcı ziyalı bir sənətkar kimi çalışdığı sahəni işləyərək rəngarəng edir və onu öz yaradıcılığı ilə, həmçinin gözəl əsərləri, qəhrəmanları, süjetləri, istedadı, bacarıq və qabiliyyəti ilə zənginləşdirir, nəticədə mədəniyyət zənginləşir, fərqli və misilsiz yaradıcılıq koloritləri ilə maraqlı, baxımlı, düşündürücü, ideya baxımdan mükəmməl, səlis, formaca milli, məzmunca realist olur. Bu baxımdan yaradıcı ziyalıların Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında oynadığı rol xüsusilə diqqətəlayiqdir. Onlar Azərbaycan elminin inkişafında öz gərgin və yorulmaq bilməyən fəaliyyəti ilə xüsusilə seçilmiş və hər zaman özünəməxsusluqları ilə fərqlənmişlər.

Azərbaycan tarix elminin görkəmli ziyalısı, tarix elmləri doktoru, professor, gözəl tədqiqatçı alim Nisbət Mehdiyeva elmin çox çətin sahələrində cəsarətlə addımlamış və böyük tədqiqat işləri aparmışdır. Professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının fəaliyyəti və təbliğat sahəsində gördüyü və apardığı yaradıcı əməyinə həsr olunmuş tədqiqat əsərlərində bu təşkilatların 1960–1980 – ci illərdə ölkəmizdə mədəniyyətin inkişafı, istedadlı və yaradıcı şəxslərin üzə çıxarılması, hər bir şəxsin elmi potensialının təşviqi, xalqın və əhalinin ümumi mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsi, yaradıcı fəaliyyətlə məşğul olan istedadlı və həqiqətən bacarıqlı şəxslər üçün işgüzar və yaradıcı mühitin təmin edilməsi, ölkənin görkəmli ziyalılarının bu yaradıcılıq prosesinə cəlb edilməsi, dövlətin mədəniyyətin inkişafı sahəsində sağlam və düzgün siyasətinin formalaşdırılması və s. aktual məsələlər geniş tədqiqata cəlb edilmiş və alimin böyük səyi nəticəsində öz layiqli elmi həllini tapmışdır.

Müasir dövrün xarakterik xüsusiyyətlərindən biri də insanların siyasi, iqtisadi və mədəni sahələrdə fəaliyyətini formalaşdırmaq, təşviq etmək, inkişaf etdirmək, istiqamətləndirmək, bu məqsədlə zəruri fəaliyyət planları hazırlamaq və həyata keçirmək üçün həlledici vasitə və yollar axtarmaqdır.

Beləliklə, bütün bu sahələrin inkişafı mədəniyyətin inkişafı və təşviqi ilə birbaşa bağlıdır. Bu baxımdan, mədəniyyətin kompleks inkişafı birbaşa və ya dolayı yolla onunla əlaqəli sahələrin tədricən yetkinləşməsi, inkişafı və formalaşması deməkdir. Dövlətin peşəkar və həvəskar yaradıcılığın inkişafına qayğısı, özünəməxsusluğu ilə seçilən, öz yoluna malik, bu sahədə bütün incəlikləri mənimsəmiş və zamanla daha hazırlıqlı kadr halına gələn peşəkar yaradıcılıqla hələ də yeni yollar açan və öz sözünü deməyə çalışan həvəskar yaradıcılıq arasındakı fərqə baxmayaraq, hər ikisinə cəmiyyətdə yer verilməsi və onların təşviqi olduqca diqqətəlayiqdir. Yaradıcılıq İttifaqlarının incəsənət əsərlərinin təbliği sahəsində həyata keçirdiyi fəaliyyət bu sahədə mühüm rol oynayır.

Professor Nisbət Mehdiyevanın bu sahədə apardığı gərgin, olduqca yaradıcı və məhsuldar elmi fəaliyyəti danılmazdır. Azərbaycanın milli – mənəvi dəyərləri və dünyanın ən mükəmməl elmi və mədəni nümunələrinə söykənən, cəmiyyətin ümumi mədəni səviyyəsinin formalaşmasında xüsusi rol oynayan və bədii yaradıcılıqla məşğul olan Yaradıcılıq İttifaqlarının fəaliyyətinin araşdırılması professor Nisbət Mehdiyevanın tadqiqatlarında irəliyə doğru atılmış yaradıcılıq uğuru hesab olunmalıdır.

I fəsil

YORULMAZ MÜBARİZ VƏ GÖRKƏMLİ TARİXÇİ ALİM PROFESSOR NİSBƏT MEHDİYEVANIN FƏALİYYƏTİ

1.1. Elmi fəaliyyət

Zaman hər şeyi öz yerinə qoyur. Tarixin çətin sınaqlarından şərəf və cəsarətlə çıxan, heç zaman öz haqq yolundan çəkinməyən, düz mövqeyindən dönməyən və bu işdə daim yorulmaz mübariz olan görkəmli şəxslər sözün əsil mənasında ən dəyərli münasibət və hörmətə layiqdirlər. Belə şəxslər elmdə öz sözünü deyəndə tamamilə fərqli və olduqca gözəl bir mənzərə ilə qarşılaşmış olursan. Onlar fəaliyyət göstərdikləri bütün sahələri öz tükənməz və yorulmaq bilməyən münasibəti və mövqeyi ilə daim inkişaf etdirir, yeniləyir, dəyişir, mükəmməlləşdirir, formalaşdırır, sivil və yetkin səviyyəyə qaldırırlar. Elm belə mübarizlər, dürüst insanların səmimi və yetkin baxışı, düzgün əməlləri və bəşəriyyətə sivil münasibətin təcəssümü olan, şərəfli, saf ürəkli insanlar və elmi anlayan, dərk edən, yaxşılığa doğru dəyişən əsil alim və görkəmli tədqiqatçıların böyük zəhməti, inamı və istedadı üzərində formalaşır, inkişaf edir və elmə çevrilir. Bunu edən alimlər zamanın bütün sınaqlarından keçərək ona qalib gəlir və heç nəyə baxmayaraq əsil tədqiqatçı və insan kimi formalaşırlar. Dünyanın ən dəyərli insanları olan alimlər əsil ziyalı işığında bütün əməlləri və zəhmətlərini formalaşdıraraq elmin dəyərini və aparılan tədqiqatların qiymətini parlaq şəkildə nümayiş etdirirlər. Belə həmişəyaşar alimlər, yaradıcı ziyalılar, görkəmli tədqiqatçılar və istedadlı şəxslər elmin çətin yollarında cəsarət və inamla addımlayaraq bütün maneələri keçir və dünyanı elm xəzinəsi ilə zənginləşdirirlər. Öz açdığı dürüst yolla inamla irəliləyən və bu yolda heç bir maneədən çəkinməyən belə şəxslər alimlik şərəfini uca tutaraq hər zaman mübariz mövqelərini nümayiş etdirirlər. Tarix belə mövqeli şəxslər və əsil ziyalıların həyata və elmə baxışı üzərində formalaşır. Tarix elmi də görkəmli alim və tədqiqatçıların gərgin əməyi, sonsuz inamı, yorulmaz

fəaliyyəti və tükənməz münasibəti sayəsində əsil elmə çevrilir, yetkinləşir və keçdiyi bütün maneələrdən şərəf və cəsarətlə çıxır. Belə görkəmli şəxslər zamanın istəyi ilə deyil, zaman onların istəyi ilə fəaliyyət göstərir və çalışdıqları sahəni mükəmməlləşdirərək düzgün istiqamətdə yönəldir. Aparılan böyük tədqiqatlar, çəkilən zəhmət, görülən gərgin iş, bəslənilən əsil ziyalı münasibəti, nümayiş etdirilən sonsuz inam və mübarizlik belə alim və tədqiqatçıları görkəmli şəxslər və peşəkarlara çevirir. Onlar hər inkişaf mərhələsində daha mübariz, inamlı, yetkin və şüurlu fəaliyyətə imza atırlar. Azərbaycan elmi də belə gözəl alimlərin dürüst münasibəti və şüurlu addımları, apardıqları geniş elmi fəaliyyət nəticəsində müasir inkişaf səviyyəsinə yüksəlmişdir. Bu inkişafın arxasında böyük zəhmət və gözəl alimlik istedadı dayanır. Azərbaycan tarix elminin inkişafında öz sözünü deyən və heç kimə bənzəməyərək hər zaman öz dəst – xətti ilə seçilən belə görkəmli alimlərdən biri də tarix elmləri doktoru, professor Nisbət Mehdiyevadır. Tədqiqatçı alim uzun illər müxtəlif tədqiqat sahələri üzrə fəaliyyət göstərərək fundamental əsərlər yazmış və hər zaman yenilik, mütərəqqilik və realizmə üstünlük vermişdir. O bütün tədqiqat əsərlərində real tarixi faktlar, əsil tarixçi duyumu, hər zaman düşünən, anlayan, dərk edən, dürüst qiymətləndirməyi bacaran və yaradıcı alimlik məharətinə əsaslanaraq görkəmli alim, gözəl tədqiqatçı və böyük pedaqoq kimi fəaliyyət göstərmişdir. Professor Nisbət Mehdiyevanın elmi yaradıcılığı bütün təriflərdən artıqdır. Onun şərəfli elmi və əmək fəaliyyətinin Azərbaycan tarix elminin inkişafında oynadığı rol danılmazdır.

Gənc Nisbət Mehdiyeva 1960 – cı ildə Azərbaycan Dövlət Universiteti Tarix fakültəsinin əyani şöbəsini bitirmişdir. O 1960–1963 – cü illərdə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Tarix İnstitutunda elmi işçi vəzifəsində çalışmışdır. Nisbət Mehdiyeva 1964–1967 – ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetində əyani aspirant olmuşdur. O 1967–1973 – cü illərdə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunda müəllim və baş müəllim vəzifələrində işləmişdir. Gənc Nisbət Mehdiyeva 1968 – ci ildə "Azərbaycan Həmkarlar İttifaqlarının partiyanın rəhbərliyi altında neft sənayesinin bərpası uğrunda mübarizəsi (1921–1925 – ci illər)" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir. O 1973–1991 – ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetində dosent əvəzi və dosent olmuşdur. Nisbət Mehdiyeva 1991 – ci ildə "Azərbaycan Yaradıcılıq

İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir. Tarixçi alim Nisbət Mehdiyeva 1991–1994 – cü illərdə Bakı Dövlət Universitetində professor əvəzi, 1994 – cü ildən isə professor olmuşdur.

Şəkil 1. Gənc tarixçi alim Nisbət Mehdiyeva

Gənc tarixçi alim Nisbət Mehdiyeva (Şəkil 1) tədqiqat sahəsi kimi ictimai təşkilatlar, yaradıcılıq ittifaqları və cəmiyyətləri, mədəniyyət problemləri, türk xalqlarının tarixi və s. məsələləri araşdırmış və bununla bağlı tədqiqat əsərləri yazmışdır. Alim 1968 – ci ildə müdafiə etdiyi namizədlik dissertasiyasında Azərbaycan Həmkarlar İttifaqlarının Azərbaycanın demək olar bütün aparıcı sahələri, o cümlədən neft sənayesində apardığı böyük mübarizə və gördüyü əməli işi ətraflı şəkildə tədqiqata cəlb etmişdir. Müəllif Həmkarlar İttifaqlarının Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının əmək fəaliyyətində işçi və əmək hüquqlarının qorunması, insanların əməyə cəlb edilməsi, şüurlu və səmərəli əməyin təşkili, eyni zamanda əməyin işçilərin təminatı və həyat fəaliyyətinin yaxşılaşdırılmasında oynadığı mühüm və həlledici rolu öz tədqiqat əsərində

yalnız real faktlar əsasında araşdırmışdır. O, əməyin təşkili, səmərəliliyinin artırılması, işçilərin hüquq və azadlıqlarının qorunması, iş prsesində əməyin təhlükəsizliyinin təminatı, işçilərin sağlamlığının mühafizəsinin təminatının ən vacib məsələlərdən biri olması və s. problemlərə diqqətlə yanaşmışdır. Azərbaycan Həmkarlar İttifaqlarının apardığı səmərəli fəaliyyət və davamlı mübarizə müəllif tərəfindən ciddi tədqiqata cəlb edilmiş və fundamental səviyyədə yazılmışdır.

Şəkil 2. Tarix elmləri doktoru, Professor Nisbət Mehdiyeva

Artıq 1991 – ci ildə gənc tarix elmləri namizədi Nisbət Mehdiyeva (Şəkil 2) 1960–1980 – ci illərdə Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyətini araşdıraraq yeni fundamental elmi – tədqiqat əsəri – doktorluq dissertasiyası yazmış və bu mövzuda müdafiə etmişdir. Bu keçmiş SSRİ – də Yaradıcılıq İttifaqlarının tarixinə həsr olunmuş ilk doktorluq dissertasiyasıdır.

Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının fəaliyyətinin 1960–1980 – ci illər dövrü olduqca zəngin olub bu sahədə görülən nəhəng işin miqyasını və gərəkli olduğunu göstərir. Yaradıcılıq İttifaqları bədii fəaliyyətlə məşğul

olaraq mədəniyyətin inkişafı sahəsində yorulmadan təbliğat və təşviqat işi aparmışdır.

Müəllif Yaradıcılıq İttifaqlarının insanların əxlaqi – mənəvi dəyərləri, estetik dünyagörüşü, bilik və bacarıqları, mənəvi dünyası, yetkin bir şəxs kimi yetişməsi və formalaşması, yaradıcı və istedadlı insanların üzə çıxarılması, mədəniyyətin digər elm sahələrinin inkişafında həlledici rol oynaması, yaradıcı ziyalıların bəşəriyyətin və vətəndaşların problemləri, gündəlik üzləşdikləri çətinlik və maneələrin aradan qaldırılması sahəsində apardıqları gərgin və gərəkli əməyin araşdırılması, fəaliyyət sahələrinin öyrənilməsi və elmi analizə cəlb edilməsi sahəsində böyük tədqiqat işi aparmışdır. Hər bir Yaradıcılıq İttifaqının mədəniyyətin inkişafı sahəsində apardığı özünəməxsus fərdi iş dəyərli tədqiqatçı alim Nisbət Mehdiyevanın tədqiqat obyektinə çevrilmiş, müasir mədəniyyətin nəzəri və praktik problemlərinin araşdırılması sahəsində yaradıcı ziyalıların oynadığı elmi və bədii fəaliyyət diqqətə çatdırılmışdır.

Yaradıcılıq İttifaqları ölkənin mədəniyyətinin əsas inkişaf istiqamətlərinin müəyyən edilməsi üçün mütəmadi olaraq müxtəlif əməli tədbirlərin keçirilməsi, klassik və müasir dövr nadir əsərlərin üzə çıxarılması, qorunması, nəşri, yayılması, təbliği, öyrədilməsi və s. – in təşkili, görkəmli yaradıcı ziyalıların sənət və yaradıcılığının təbliği, dəyərli kadr və ziyalıların qorunması, onların qiymətli incəsənət əsərləri və nümunələrinin dəyərləndirilməsi və s. sahələrdə fəaliyyət göstərmişdir.

Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının 1960–1980 – ci illərdə mədəniyyətin inkişafı sahəsində apardığı fəaliyyət mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək tarix elmləri doktoru alimlik dərəcəsi alan alim Nisbət Mehdiyeva Azərbaycanda bu sahədə belə fundamental əsər yazmış ilk dəyərli və istedadlı tədqiqatçılardan biridir. Belə ki, dəyərli alim Nisbət Mehdiyeva Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında oynadığı əhəmiyyətli rolu, onların cəmiyyətin mənəvi inkişafına təsiri, mədəniyyətin inkişafı sahəsində əldə olunmuş nailiyyət və nöqsanların dəqiq analizini apararaq növbəti fundamental əsər yazmışdır. Bu tədqiqatın elmi dəyəri və yeniliyi ondan ibarətdir ki, əsərdə ilk dəfə olaraq Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti belə geniş aspektdə araşdırılmış və ciddi tədqiqata cəlb edilmişdir.

Şəkil 3. Professor Nisbət Mehdiyeva

Professor Nisbət Mehdiyeva (Şəkil 3) bu sahədəki tədqiqatlarını daha da genişləndirərək mövzu üzərində işləməkdə davam etmiş və 2014 – cü ildə "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı fundamental monoqrafiya yazmışdır. Monoqrafiyada Azərbaycan tarixşünaslığında Yazıçılar Birliyi, Bəstəkarlar İttifaqı, Rəssamlar İttifaqı, Teatr Xadimləri İttifaqı və Kinematoqrafçılar İttifaqının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti məsələləri öz əksini tapmışdır. Yaradıcı ziyalıların ideya – siyasi səviyyəsi və professional sənətkarlığı, ittifaqların yaradıcılıq və təşkilati işləri, bədii mədəniyyətin təbliğində onların rolu, mədəni əlaqələr sahəsində fəaliyyəti və s. problemlər tədqiqat əsərində yüksək dəqiqliklə işlənmişdir.

Əsər tədqiqat obyekti kimi böyük maraq doğurur. İttifaqların fəaliyyət dairəsi olduqca geniş və əhəmiyyətli olub özünəməxsusluğu ilə seçilir. Hər bir məsələnin izahı və inkişafı prosesində əldə edilmiş nailiyyət və qazanılmış müvəffəqiyyətlərin verilməsi ilə yanaşı, çatışmazlıq və yol verilmiş qüsurlar da müəllifin diqqətindən yayınmamışdır. Bu mövzuları işləyərkən professor

Nisbət Mehdiyeva yeni anlayış tərzi və tədqiqat prosesində müxtəlif faktların aşkar olunması ilə bağlı məsələləri də ətraflı şəkildə şərh etməyə nail olmuşdur.

Professor Nisbət Mehdiyeva bununla yanaşı türk xalqlarının tarixinin yeni dövrünə aid gözəl bir tədqiqat əsəri – dərsliyin müəllifidir. Onun “Türk xalqlarının tarixi. Yeni dövr (XIX–XX əsrin əvvəlləri)” adlı fundamental əsəri türk xalqlarının yeni dövrü, regionun bu dövrdə üzləşdiyi ictimai – siyasi proseslər, inzibati – idarəetmə sistemi, siyasi durum, türk xalqlarının həyatında baş verən müxtəlif hadisələr, üzləşdiyi çətinlik və problemlər, iqtisadi vəziyyət, mədəniyyət problemləri və s. aktual sahə və mövzuları özündə ehtiva edir. Müəllif türk xalqlarının XIX–XX əsrin əvvəlləri dövrünü tədqiqata cəlb edərkən burada regionun işğala qədərki, işğal və işğaldan sonrakı dövrdə vahid idarəetmə sisteminə daxil edilməsi, türk xalqlarının yaşadıqları ərazilərdə feodal – patriarxal idarəetmə sisteminin getdikcə tənəzzülə uğraması və kapitalist münasibətlərinin formalaşması, bu dövrdə gedən müxtəlif ictimai – siyasi proseslərdə türk xalqlarının oynadığı rol, əhəmiyyəti və hadisələrin gedişi prosesində tutduqları mövqeni araşdırmış və bu sahədə fəaliyyət göstərən digər alimlərdən fərqli olaraq hadisələri yaln; z real faktlar və mənbələr əsasında tədqiq etməyə nail olmuşdur. Professor Nisbət Mehdiyevanın bu fundamental əsəri 2003 və 2010 – cu illərdə işıq üzü görmüşdür. Dərslik türk xalqlarının tarixinin yeni dövrünün (XIX–XX əsrin əvvəlləri) öyrənilməsi və tədrisi sahəsində dəyərli mənbə olub olduqca qiymətli elmi məxəz hesab oluna bilər.

Ayrı – ayrı dövrlərdə professor Nisbət Mehdiyeva türk xalqlarının XIX–XX əsrin əvvəllərində inzibati – idarəetmə sistemində dəyişikliklər, Türküstanda təhsil sisteminin vəziyyəti və üzləşdiyi problemlər, region xalqlarında elmin inkişafı və ona şərait yaradan ictimai – siyasi vəziyyət, türk xalqlarının dövlətçilik məsələləri, maarifçiliyin təbliği və inkişafı problemləri, bu regionda fəaliyyət göstərən elmi cəmiyyət və təşkilatlar, onların elmi ekspedisiyaları və yazdıqları fundamental əsərlər, burada dövri mətbuat və mədəni – maarif müəssisələrinin gördüyü səmərəli iş və fəaliyyət sahələri, mədəniyyət problemləri və s. aktual mövzuları elmi tədqiqata cəlb edərək türk xalqlarının yeni dövrünün xarakterik xüsusiyyətləri və özünəməxsus cəhətlərini araşdırmışdır.

Şəkil 4. Pedaqoq Professor Nisbət Mehdiyeva

1.2. Əmək fəaliyyəti

Professor Nisbət Mehdiyeva (Şəkil 4) uzun illər pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olmuşdur. Onun böyük zəhməti sayəsində yüzlərlə tələbə tərəfindən təhsil və elmin mükəmməl səviyyədə mənimsənilməsi, öyrədilməsi, təbliği, o cümlədən təhsilin aparıcı sahələrdən birinə çevrilməsi məsələsində böyük pedaqoji iş görülmüşdür. Professor Nisbət Mehdiyeva "Türk xalqlarının tarixi. Yeni və Müasir dövr" fənnindən bakalavriat pilləsi, "Mərkəzi Asiya, Qazaxıstan, Volqaboyu, Sibir və Krımda ictimai – siyasi vəziyyət (XIX–XX əsrin əvvəlləri)" və "Türk xalqlarının mədəniyyəti (XIX–XX əsrin əvvəlləri)" problemləri üzrə magistratura pilləsində dərslər aparmışdır.

Pedaqoji fəaliyyətlə bağlı professor Nisbət Mehdiyeva ali məktəblər üçün dərslik "Türk xalqlarının tarixi. Yeni dövr (XIX–XX əsrin əvvəlləri). Bakı: 2003 və 2010, orta ümumtəhsil məktəbləri üçün 8 dərslik (2001, 2002, 2004, 2005 və 2007) (birinci və yenidən işlənmiş nəşrlərdə), dərs vəsaiti, metodik göstəriş, 11 proqram və s. yazmışdır.

Azərbaycan tarix elminin görkəmli nümayəndəsi, elmin bütün maneə və çətinliklərinə igidlik və qəhrəmancasına sinə gərən, fəaliyyət göstərdiyi tarix

elmini inkişaf etdirərək onu daim irəliyə aparan, gənc və həmişəyaşar tarixçi alim, böyük şəxsiyyət və pedaqoq, professor Nisbət Mehdiyevanın elmi və pedaqoji fəaliyyəti olduqca dəyərlidir.

II fəsil
GÖRKƏMLİ ALİM PROFESSOR NİSBƏT MEHDİYEVANIN MƏDƏNİYYƏT SAHƏSİNDƏ ELMİ TƏDQİQATLARI (XX ƏSRİN 60–80 – Cİ İLLƏRİ)

2.1. Mədəniyyət sahəsində görülən işlər

Hər dövrün öz obyektiv və subyektiv şərtləri vardır. Bu şərtlər cəmiyyətin inkişafı və formalaşması, getdikcə şablon mövqelər və həyat tərzindən uzaqlaşaraq mütərəqqi, novatorçu, şəffaf və düzgün yola çıxması, ədalətli inkişaf kursu götürməsinə öz təsirini göstərir. Dövrün ən vacib tələbi dövləti və xalqı, o cümlədən xalqın əsl tükənməz dəyəri hesab olunan ziyalıları siyasi, iqtisadi və mədəni baxımdan şüurlu, yetkin səviyyəyə qaldırmaq və bunun üçün ziyalıların elmi və yaradıcı potensialını ən səmərəli və humanist şəkildə səfərbərliyə almaqdan ibarət olmalıdır. Bu baxımdan XX əsrin 60–80-ci illəri Azərbaycan tarixinin ən məhsuldar, ideya – siyasi fikrin inkişafı baxımdan yetkin, insani baxımdan ən humanist, mədəni baxımdan ən mütərəqqi və qabaqcıl dövrlərindən hesab olunmalıdır.

Hər bir xalq öz mədəniyyəti ilə formalaşır, inkişaf edir və bu prosesdə bütün nöqsan və çatışmazlıqlardan qurtularaq özündə ən müsbət keyfiyyətləri, insana hörmət, valideynlərə böyük ehtiram və qayğı, əsil ziyalıların qorunması, vətənin düzgün istiqamətdə inkişafı, yanlış sözlər və hərəkətlərdən çəkinmək, başqa insanlara hörmət etmək və onların həyatlarına müdaxilə etməmək, hər zaman oxumaq, çalışmaq, haqsızlıq və ədalətsizliyə qarşı mübarizə aparmaq, elm və kitablarla dostluq etmək, zülm və işgəncələri cəmiyyətin həyatından çıxarmaq, ideya – siyasi cəhətdən yetkin olmaq, dünya və ölkədə baş verən düzgün və yanlış hadisələrə yalnız obyektiv və elmi prizmadan yanaşmaq, nadan və cahil şəxslərin əsil ziyalılarla yolverilməz davranışına qarşı müqavimət göstərmək, dünyanı və ölkəni sevmək, onun maddi və mənəvi sərvətlərini qorumaq, onlara sahib çıxmaq, xalqın zəngin mənəvi dəyərlərinin

hifz edilməsi və qorunması yolunda hər zaman qarşıya çıxan bütün maneə və çətinliklərə qarşı mübarizə aparmaq və qalib gəlmək, dünyamızı düzgün dəyərlər üzərində qurmaq və s. dəyərli xüsusiyyətləri tərbiyə etmək üçün durmadan çalışır. Bütün bu əxlaqi – estetik və mənəvi inkişafda aparıcı rol mədəniyyətə məxsusdur.

Mədəniyyət bütün sferaları ilə mükəmməl və gözəldir. Bu gözəllik xalqın təhsili, elmi, incəsənəti, davranışı və gündəlik həyatı, insanların münasibəti, dünyanın qavranması, ətraf mühitin dərk edilməsi, təbiət gözəlliklərinin insanın həyat və məişətinə sirayət etməsi və s. epizodlarda təzahür edir. Bu gözəllik və üstün mədəni nailiyyətlərin yaranması üçün mədəniyyət sahəsində çalışan ziyalılar, müxtəlif təşkilat və qurumlar durmadan çalışır, işləyir və zəruri fəaliyyətlə məşğul olurdular. Bu baxımdan Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqları və onların sıralarında təmsil olunan yaradıcı ziyalıların fəaliyyəti XX əsrin 60–80-ci illərində xüsusilə diqqətəlayiq olmuşdur.

Mədəniyyətin inkişafı milli mədəniyyətin tükənməz xəzinəsi hesab olunan – memarlıq, musiqi, təsviri incəsənət, dekorativ – tətbiqi incəsənət və s. sahələrin öyrənilməsi və dərk edilməsi ilə sıx bağlıdır. Rəssamlıq, memarlıq, təsviri incəsənət, dekorativ – tətbiqi incəsənət, musiqi, teatr və kinonun müxtəlif növlərinin inkişafı 1960–1970 – ci illərdə mürəkkəb və çoxçalarlı palitraya malik olmuşdur. Bu dövr Azərbaycan mədəniyyəti yaradıcılıq forma və metodlarının rəngarəngliyi, özünəməxsus xüsusiyyətləri və fərqli üslub tendensiyaları ilə xarakterizə olunurdu. Bu dövrdə mədəniyyətin bütün sahələrinin intensiv inkişafı elmdə yeni sahə – memarşünaslıq və incəsənətşünaslığın meydana gəlməsi və inkişafına səbəb olmuşdur. İncəsənətşünaslar musiqi folklor nümunələrinin toplanması və tədqiqi, bu dövr Azərbaycan musiqisinin inkişaf problemləri, teatr sənətinin tarixi və müasir inkişafı məsələləri və s. aspektlərin öyrənilməsi ilə məşğul olmuşlar. XX əsrin 60 – cı illərində bir sıra tədqiqat əsərləri – "Sovet Azərbaycanının monumental heykəltəraşlığı" (1960), "Azərbaycanın memarlıq ornamenti" (1961), "Azərbaycan sovet qrafikası" (1962), "Azərbaycan memarlığı tarixi" (1963), "Azərbaycan xalq memarlığı və onun mütərəqqi ənənələri" (1963) və "Azərbaycan bədii keramikası" (1964) yazılmış və çapdan çıxmışdır. Artıq XX əsrin 60 – cı illərinin sonu – 70 – ci illərinin əvvəllərində təsviri incəsənətin tarixi və müasir

tendensiyalarının öyrənilməsi sahəsində müəyyən tədqiqat işləri aparılmışdır. Nəticədə bu sahəyə həsr olunmuş tədqiqat əsərləri – "Sovet Azərbaycanının təsviri incəsənəti" (1970), "Sovet Azərbaycanının memarlığı" (1973), "Əzim Əzimzadənin yaradıcılığı və Azərbaycan sovet qrafikasının inkişafında onun yeri" (1976), "Azərbaycan dekorativ – tətbiqi sənəti (1976), "Sovet Azərbaycanının heykəltəraşlığı" (1979) və s. çapdan çıxmışdır.

Musiqi sahəsində Azərbaycan xalq musiqisi və professional musiqi yaradıcılığı, görkəmli bəstəkarların fəaliyyəti, o dövrün müasir tendensiyaları, yaradıcılıq problemləri, milli musiqi folklorunun toplanması, klassifikasiyası və öyrənilməsi, Azərbaycan muğamlarının elmi təhlili, tədqiqi və nəşri, aşıq yaradıcılığı, rəqs musiqisi, xalq mahnıları, xalq musiqi alətləri, Azərbaycanın musiqi – etnoqrafik atlasının yaradılması və s. aktual məsələlərə həsr olunmuş dəyərli tədqiqat əsərləri yaradılmış və nəşr edilmişdir. Onlardan "Azərbaycan sovet bəstəkarlarının kamera – instrumental yaradıcılığı" (1961), "Çargah və Humayun" (1962), "Rast və Şahnaz" (1963), "Bayatı – Şiraz və Şur" (1963), "Çargah" (1970) kimi Azərbaycan muğamları, həmçinin "Azərbaycan musiqili teatrının yaranması və inkişafı" (1968) və s. – ni misal göstərmək mümkündür.

Azərbaycan Teatrının öyrənilməsi sahəsində teatrşünasların apardığı tədqiqatlar teatrın qarşısında duran aktual problemlər, teatr və tamaşaçı ünsiyyətinin qurulması, teatrların repertuarlarının müasir dövr və reallıqla səsləşməsi, aktyor sənətinin püxtələşməsi, aktyor, rejissor, tamaşaçı baxışının qurulması, cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrini narahat edən və düşündürən sənət əsərlərinin səhnələşdirilməsi, bacarıqlı aktyor kollektivinin seçilməsi və formalaşdırılması, peşəkar kadrların tamaşa və teatrlara cəlb edilməsi və s. məsələlərə həsr olunmuşdur. Bu tədqiqat əsərlərindən "Azərbaycan dramatik teatrı" (1962), "Axundov və teatr" (1962), "Sovet Azərbaycanının gənclər teatrı" (1969), "Azərbaycan teatrı 100 il ərzində" (1974) və s. – ni misal göstərmək mümkündür.

Kinoşünasların Azərbaycan kino sənətinin müasir tendensiyalarına həsr olunmuş müxtəlif tədqiqat əsərləri kinonun tarixi və inkişafı, kino aktyorlarının yetişdirilməsi, kinofilmlər üçün ssenarilərin yazılması, tamaşaçı auditoriyasının formalaşması, kino ədəbiyyatının yazılması və təhlili,

kinodramaturqların hazırlanması, kino əsərlərinin müasir vəziyyəti, peşəkar kino aktyorların yetişdirilməsi, kino yaradıcılığı məsələləri, kinoşünaslıq və kino tənqidi kimi sahələrin formalaşması, bədii və sənədli filmlərin aktual məsələlərə həsr edilməsi, bədii filmlərdə süjet xəttinin bədii təxəyyül və real faktlar əsasında formalaşması, kinofilmlərdə qaldırılan problemlərin cəmiyyətin bütün təbəqələrinin mənəvi ehtiyaclarına cavab verməsi və s. zəruri aspektləri əks etdirmişdir. "Azərbaycan sənədli filmi" (1971) adlı kitab sənədli filmlərin yaranma, formalaşma və inkişafı tarixinə həsr olunmuşdur.

XX əsrin 60–80-ci illərində ədəbiyyat böyük və məhsuldar inkişaf yolu keçmişdir. Ədəbiyyat müasir reallığın çoxçalarlı inkişaf tendensiyalarının dərk edilməsi, bədii yaradıcılıq ənənələrinin işlənib hazırlanması, janr – üslub və ideya – tematik məhdudiyyətin aşılması, mütərəqqi fikir və ideyaların bədii ədəbiyyata gətirilməsi, yazıçı təxəyyülü və real həyat hadisələrinin mütənasibliyi və qanunauyğun inkişafı, ideya – tematik rəngarənglik, janr və bədii üslub istiqamətlərinin zənginliyi, təkrarolunmaz forma və metodların inkişaf etdirilməsi sahəsində nəzərəçarpacaq uğurlara nail olmuşdur.

XX əsrin 60 – cı illərində Azərbaycan nəsrinin inkişafı sənədli – bədii janrla bilavasitə bağlı olmuşdur. Əsərdə təsvir olunan hadisələrin süjetinin real həyatdan götürülməsi, ən yaxşı ədəbi əsərlərə xas olan insan xarakterlərinin öz əksini tapması və s. xarakterik xüsusiyyətlər bu dövr Azərbaycan nəsri üçün aktual idi. Müasir Azərbaycan poeziyasının inkişaf templəri, poema yaradıcılığına yaranan həvəs və s. – nin janr və üslub rəngarəngliyi, yeni poetik forma və vasitələrin üzə çıxarılması üçün intensiv yaradıcılıq axtarışlarının aparılmasında rolu, vətəndaş mövqeyinin nümayiş etdirilməsi, poetik fikrin obrazlılığı, yetkinliyi və bədii formanın mükəmməlliyi və s. özünəməxsus xüsusiyyətlər həmin dövr üçün səciyyəvi idi. Azərbaycan dramaturgiyası bu dövrdə ideya – tematik və janr rəngarəngliyinə görə olduqca aktual idi. Yazılan pyeslər daha çox tarixi, mənəvi – etik, cəmiyyətin pozitiv və neqativ xüsusiyyətləri, əxlaqi – fəlsəfi və əxlaqi nöqteyi – nəzərin şərhi aspektlərinə həsr edilirdi.

Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafı sahəsində Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin apardığı ictimai – siyasi və yaradıcılıq – təşkilat işlərinin rolunu qeyd etmək lazımdır. Azərbaycan Yazıçılar Birliyi V və VI qurultaylar arasında 10

plenum keçirmişdir. 1972 – ci ildə “Tənqid, ədəbiyyat, müasirlik” mövzusunda müasir ədəbi tənqidin vəziyyəti və vəzifələrinə həsr olunmuş plenum keçirilmişdir. 1973 – cü ildə “Mahnı janrı, onun inkişafı və təbliği” məsələsinə həsr olunmuş plenum Azərbaycan Yazıçılar Birliyi, Bəstəkarlar İttifaqı və Mədəniyyət Nazirliyinin birgə təşkilatçılığı ilə keçirilmişdir. Burada mahnı janrının inkişaf və təbliğ etdirilməsi üçün Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqında xüsusi mahnı bölməsinin yaradılması məqsədəuyğun hesab edilmişdir. 1974 – cü ildə Yazıçılar Birliyi “Yazıçı və həyat” mövzusunda səyyar plenum keçirmişdir. 1973 – cü ildə Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Jurnalistlər İttifaqı ilə birlikdə publisistika məsələlərinə həsr olunmuş plenum keçirmişdir. Burada publisistikanın müasir dövrdə mühüm ictimai – siyasi əhəmiyyəti və qarşısında duran ümdə məsələlərdən bəhs olunmuşdur.

Bu dövrdə Yazıçılar Birliyi yaradıcılıq bölmələrinin işinin səmərəli aparılması üçün yaradıcılıq – təşkilat tədbirlərini həyata keçirməyə başlamışdır. Yazıçılar Birliyinin Tənqid bölməsi, Uşaq ədəbiyyatı bölməsi, Tərcümə bölməsi, Nəsr və şeir bölməsi, Dram bölməsi və s. struktur yaradıcılıq bölmələri müxtəlif sferaların inkişafı sahəsində səmərəli fəaliyyət göstərirdi. 1975 – ci ildə respublikada bədii tərcümənin vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün mətbuat orqanları, nəşriyyat idarələri, radio və televiziya komitəsinin ədəbiyyat şöbələri qarşısında məsələ qaldırılmışdır. Yazıçılar Birliyinin mətbuat orqanları – “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti, “Ulduz” jurnalı, “Azərbaycan” və “Литературны Азербайджан” jurnallarında ədəbi tənqidin vəziyyəti, tənqidi məqalələrin daha çox nəşri, aktual problemlərin qaldırılması və s. aspektlərlə bağlı Birlik müxtəlif əməli tədbirlər həyata keçirmişdir. Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Bədii ədəbiyyat təbliği bürosu kütləvi mədəni tərbiyə işinin aparılmasında həlledici rol oynayırdı. 1970–1975 – ci illərdə yazıçılar 27 563 görüş keçirmişlər. Bu görüşlərdə 200 – ə yaxın yazıçı iştirak etmişdir. Büro hər il uşaq və gənclər kitabı həftələrinin təşkili, həmçinin oxucu konfransları, mədəni – maarif müəssisələrində keçirilən kitab müzakirələri və s. tədbirlərdə fəal iştirak edirdi. Azərbaycan Yazıçılar Birliyi xalqın mənəvi – estetik tərbiyəsində iştirak edərək onun mütərəqqi ideyalar ruhunda, yetkin mənəvi – əxlaqi dəyərlər zəminində və yalnız real faktlara dayanan demokratik prinsiplər işığında formalaşması üçün mühüm ictimai – siyasi və yaradıcılıq – təşkilat fəaliyyəti ilə məşğul idi.

Azərbaycan musiqi sənəti öz genişmiqyaslı və rəngarəng nailiyyətləri ilə zəngindir. Onun əsas məqsədi Azərbaycan musiqisini dünya musiqi mədəniyyətinin layiqli inkişaf mərhələsinə qaldırmaq, eyni zamanda onun özünəməxsusluğunu qoruyub saxlamaq, dövrün tələblərinə cavab verən, forma və mahiyyətinə görə mütərəqqi xarakter daşıyan nadir sənət nümunələri yaratmaq və onu yeni novatorçu fikir və ideyalarla zənginləşdirmək idi. XX əsrin 60–70 – ci illərində Azərbaycan musiqisi müasir musiqi mədəniyyətinin ən yaxşı nümunələri ilə zənginləşmişdir. Bu dövr musiqi sənəti bədii təzahürlərin rəngarəngliyi və ənənəvi musiqi dilinə köklü dəyişikliklər gətirən müxtəlif ifadə vasitələrinin mürəkkəbliyi ilə xarakterizə olunurdu.

XX əsrin 60 – cı illərində fərqli mövzularda yazılan balet musiqi yaradıcılığı geniş vüsət almağa başlamışdır. Gözəl ifa, mükəmməl bəstəkar işi və balet tamaşalarına verilən təkrarolunmaz quruluşlar əsrarəngiz balet musiqisini bir sənət incisinə çevirmişdir. Bu dövrdə misilsiz balet musiqisi ilə yanaşı, xoreoqrafik miniatürlər və balet – novella musiqisi də yazılmışdır. Bununla yanaşı yeni operalar yazılırdı. 1963 – cü ildə respublikada ilk uşaq opera baleti səhnəyə qoyulmuşdur. Bu əsərlər ölkənin teatr həyatını zənginləşdirsə də, opera janrının inkişafı balet janrı kimi intensiv və səmərəli olmamışdır. Bu dövrdə musiqili komediya əsərlərinin siyahısı artmaqda davam edirdi. Simfonik musiqi yaradıcılığı sahəsində novatorçu meyllər özünü göstərməkdə idi. Kamera orkestri üçün musiqi bəstələnirdi. Kamera– instrumental yaradıcılıq sahəsi getdikcə genişlənir, orqan musiqisi yazılırdı. Bu dövr Azərbaycan musiqisində kantata – oratoriya janrının əhəmiyyəti artırdı. Musiqi sənətinin bu sahələrinin inkişafı musiqi yaradıcılığına yeni – yeni ideyaların sirayət etməsi, novatorçu istiqamətlərin vüsət alması, ənənəvi Azərbaycan musiqisinin professional yaradıcılıqla çulğalaşması və nəticədə mükəmməl sənət nümunələrinin yaranması demək idi.

Mahnı yaradıcılığı sahəsi də durmadan inkişaf edir və bu sferada ölkənin görkəmli bəstəkarları fəaliyyət göstərirdi. XX əsrin 60–80-ci illəri opera yaradıcılığının sürətli inkişafı və bu sahədə yeni – yeni əsərlərin meydana gəlməsi ilə əlamətdar olmuşdur. Bu əsərlərdə məişət motivləri, qədim əfsanə və əsatirlərin mövzuları, uşaq nağılları istifadə olunurdu. Bəzi bəstəkarlar operaların yazılmasında muğam elementləri və xalq yaradıcılığından geniş

istifadə edirdilər. Musiqi folklorunun professional musiqiyə gətirilməsi olduqca mütərəqqi tendensiya hesab oluna bilərdi. Bu dövrdə Azərbaycan bəstəkarları musiqi sənətinin bütün sahələrində uğurla fəaliyyət göstərirdilər. Professional musiqi yaradıcılığı balet, vokal – xoreoqrafik poema, musiqili komediya, opera, operetta, vokal – simfonik, kamera – instrumental və s. sahələr üzrə dinamik şəkildə inkişaf edirdi.

XX əsrin 60–80-ci illərində Azərbaycan musiqişünaslıq sahəsi demək olar bütün görkəmli ölkə bəstəkarlarına həsr olunmuş dəyərli tədqiqat əsərləri, populyar broşyurlar, Azərbaycan musiqisinin inkişaf yolları və bəstəkarların yaradıcılığında müxtəlif janrların evolyusiyası haqqında elmi oçerklərin yazılması ilə əlamətdar olmuşdur.

Respublikada musiqi sənətinin inkişafının yekun hesabat və perspektivlərinə həsr olunmuş Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının IV və V qurultayları (1973 və 1979) bu sahədə mövcud irəliləyiş, nailiyyət və uğurları müzakirə etmiş, qarşıya çıxan bütün maneə və çətinlikləri nəzərə alaraq əməli tədbirlərin görülməsi üçün fəaliyyət kursu müəyyən etmişdir.

Azərbaycan rəssamlıq sənəti təsviri incəsənətin aparıcı sahələrindən biri olaraq mövzu və janr rəngarəngliyi, parlaq yaradıcı şəxslərin gərgin zəhməti və fəaliyyəti ilə xarakterizə olunur. Görkəmli rəssamların yaradıcılıq təcrübəsini əldə rəhbər tutaraq Azərbaycan rəssamlıq sənətinin əsas tendensiyaları – mövzunun emosional– obrazlı anlamı, parlaq görüntülü dekorativ forma axtarışları, milli bədii irsə böyük maraq, novatorçuluq, mütərəqqi ideyaların sənətə gətirilməsi və s. – ni qeyd etmək lazımdır. Tematik tablolar, portret və mənzərə janrlarında çalışan rəssamlar öz əsərlərinin qəhrəmanlarını dövrün aktual məsələləri, vətən mövzusu, öz müasirləri olan cürbəcür sənət sahələrinin adamlarının təsviri, görkəmli şəxslər, tarixi şəxsiyyətlər, təbiət mənzərələri, insan taleyinə həsr olunmuş süjetlər və s. kimi nəzərəçarpacaq hadisələrin prizmasından dəyərləndirərək öz incə fırçaları ilə gözəl sənət nümunələri yaradırdılar. Bu dövr Azərbaycan rəssamlıq sənətinin əsas keyfiyyətlərindən biri – şəxsi xüsusiyyətlərin rəngarəngliyi olmuşdur. XX əsrin 60–80-ci illərində Azərbaycan rəssamları qrafika, avtolitoqrafiya, linoqravür, rəngli və qara – ağ qravür, kitab qrafikası, qrafikanın kütləvi formaları – plakat və karikatura, bədii əsərlərə çəkilən illüstrasiyalar və s. aparıcı sahələrdə fəaliyyət

göstərirdilər. Satirik qrafika sahəsində çəkilən karikatura nümunələri müasir qrafikanın digər janrları arasında xüsusilə seçilir və getdikcə öz layiqli yerini tuturdu. Bu dövrdə monumental – dekorativ və teatr – dekorasiya yaradıcılıq sahələrində müəyyən irəliləyiş əldə olunmuşdu. Respublikada peşəkar teatr və kino rəssamları, monumental – dekorativ sənət ustaları formalaşırdı. Azərbaycan rəssamları, onların çəkdikləri qrafika, kitab illüstrasiyaları və plakatları müxtəlif yerlərdə, o cümlədən Avropa ölkələrində tanınırdı. Müxtəlif sənaye müəssisələri, mədəniyyət sarayları, mehmanxanalar və s. ictimai – iaşə obyektlərini istedadlı rəssamların yaratdıqları monumental əsərlər bəzəyirdi. Bu dövrdə Bakıda və respublikanın digər şəhərlərində çoxsaylı sərgilər təşkil olunur, yaradıcılığın daha çox kütləviliyi ilə seçilən teatr tamaşaları və kinofilmlərə səhnə tərtibatının verilməsi, dekorativ – tətbiqi sənət nümunələrinin yaradılması, müxtəlif sənət sahələri ilə memarlığın sintezinin əldə olunması və s. məsələlərə xüsusi diqqət yetirilirdi. Müxtəlif muzey ekspozisiyaları və bədii sərgilərə tamaşaçı axını getdikcə güclənirdi. Təsviri incəsənət insanların mənəvi və ideya – estetik səviyyəsinin formalaşmasında həlledici rol oynayırdı. Azərbaycan incəsənəti çoxsaylı tematik, səyyar, şəxsi və xarici ölkələrdə keçirilən sərgilərdə geniş nümayiş etdirilir, mətbuat səhifələrində bu barədə yazılır və tamaşaçılar öz rəylərini bildirirdilər. Tarixi keçmişin keşməkeşli hadisələri, insanların məişət qayğıları və problemləri, öz müasirlərinin obrazları, vətənin təbiət mənzərələri və s. aktual aspektləri özündə əks etdirən o dövr Azərbaycan rəssamlıq sənəti öz gözəl sənət nümunələri ilə Bakı şəhərinin bütün sərgi, qalereya və muzey ekspozisiyalarını bəzəyirdi.

Bu dövrdə heykəltəraşlıq sahəsi də dinamik inkişaf edirdi. Azərbaycan heykəltəraşları monumental, kompozisiya, portret, dekorativ və memorial heykəltəraşlıq sahələrində məhsuldar fəaliyyət göstərirdilər. Onlar öz əsərlərini müxtəlif sənətlərin sintezində hazırlayaraq rəngarəng heykəltəraşlıq kompozisiyaları, relyeflər və döymə üsulu ilə sənət nümunələri yaradırdılar. XX əsrin 60–70 – ci illərində rəssamlıq və heykəltəraşlıq üçün xarakterik olan əsas yaradıcılıq tendensiyaları real hadisələrlə bağlılıq, vətəndaş mövqeyinin təzahürü, təsvir vasitələrinin rəngarəngliyi və novatorluğu, bəzi qrafik janrların inkişaf dinamikasının getdikcə bərpası, siyasi plakat və kitab illüstrasiyasının inkişafı, çap məhsullarının bədii tərtibatının keyfiyyətinin

yüksəldilməsi, klassik və müasir dövr ədəbiyyat nümunələrinin bədii tərtibatı və illüstrasiyası məsələləri bu baxımdan önəmli yer tuturdu. Akademik Dram Teatrı və Akademik Opera və Balet Teatrının səhnələrində qoyulan dramatik və musiqili tamaşaların bədii tərtibatını verən rəssamlar Azərbaycan teatr sənətinin inkişafında mühüm rol oynayırdılar. Artıq XX əsrin 70 – ci illərində rəssamlıq sahəsində yaradılan əsərlərin ideya – tematik səviyyəsi getdikcə güclənmiş və professional yanaşma tərzi ön plana keçmişdir. Yeni – yeni kompozisiyalar, portretlər, mənzərələr, qrafik əsərlər, müxtəlif xarakterli plakatlar və s. meydana gəlməyə başlamışdır. Müxtəlif mədəniyyət sarayları, ictimai binalar və mədəni – maarif müəssisələri rəngarəng mozaika, rəsm nümunələri və freskalar ilə bəzədilirdi. Bu prosesdə novatorçu gənc rəssamlar da yaxından iştirak edirdilər. Artıq bu dövrdə Azərbaycan Rəssamlar İttifaqında 400 nəfərdən artıq rəngkar, qrafika ustası, heykəltəraş, tətbiqi və teatr – dekorasiya sənəti ustaları – peşəkar rəssamlar fəaliyyət göstərirdilər. Bakı şəhəri öz mədəniyyət sarayları, şəkil qalereyaları, sərgi salonları, muzeylər və misilsiz heykəltəraşlıq nümunələrinin ucaldığı yaraşıqlı bir şəhərə çevrilmişdi. Bütün bunlar təsviri incəsənət sahəsində çalışan yaradıcı ziyalıların böyük zəhməti və əməli fəaliyyəti nəticəsində mümkün olmuşdur.

Azərbaycan teatrı böyük və şərəfli inkişaf yolu keçmişdir. O respublikada mütərəqqi ictimai fikrin formalaşması və inkişafında fəal iştirak etmişdir. Teatr xalqın mənəvi xəzinəsinin zənginləşməsi, mühüm problemlərin səhnəyə gətirilərək insanlara real cizgilərlə təqdimatı, ölkənin milli intelligensiyası və xalqla sıx bağlı olmuşdur. Teatr xadimləri incəsənətə gətirdikləri əvəzsiz xidmətləri ilə teatr sənətini nəinki olduqca inkişaf etdirə bilmiş, həm də ümumbəşəri mədəniyyətə öz töhfələrini verməyə müvəffəq olmuşlar. Azərbaycan teatrı həm də Azərbaycan tarixinin real təcəssümüdür. XX əsrin 60 – cı illərinin əvvəlində müxtəlif yeni əsərlər tamaşaya qoyulmuşdur. Azərbaycan dramaturqlarının orijinal əsərlərini səhnələşdirməklə yanaşı, tərcümə ədəbiyyatının ən yaxşı nümunələrinin səhnələşdirilməsi sahəsində də müəyyən addımlar atılmışdır. Bu dövrdə teatr səhnələrinə çıxan gənc və istedadlı aktyorlar yaşlı və orta nəslin nümayəndələri ilə çiyin – çiyinə işləyərək yüksək bədii – estetik zövqü oxşayan teatr tamaşalarında çıxış edirdilər. Mürəkkəb formalaşma və inkişaf yolu keçmiş Azərbaycan Milli Dram

Teatrı bütün fəaliyyəti dövründə realist sənət uğrunda mübarizə aparmışdır. Bu yolda durmadan çalışan Azərbaycan teatrı bədii cəhətdən olduqca yetkinləşmiş və xalqın ideya – estetik tərbiyəsində həlledici rol oynamışdır. Azərbaycan teatrı orijinal milli kadrlar, istedadlı rejissor və teatr xadimləri yetişdirmişdir. Bu rejissorların səhnə quruluşu verdiyi tamaşalar hər zaman özünəməxsusluğu ilə seçilmiş və Azərbaycan teatrının öz inkişaf dəst – xəttini formalaşdırmışdır. 1971 – ci ildə Bakı şəhərində A. M. Şərifzadə adına Aktyor evi açılmışdır. Burada keçirilən tədbirlər teatr sənətinin inkişafı və təbliğində mühüm rol oynayırdı. Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti Aktyor evində müxtəlif tədbirlər – "Gənc aktyor və teatr", "Bəstəkar və teatr", "Səhnə ustaları ekranda", "Dramaturq və teatr", Beynəlxalq Teatr günü və s. deviz altında toplantılar təşkil edirdi. Aktyor evində "Azərbaycan səhnə ustaları ekranda" və "Teatr, musiqi və poeziya" silsilələrindən tədbirlər də keçirilirdi. Burada aktyorlar, rejissorlar, baletmeysterlər, bəstəkarlar, şairlər, yazıçılar, teatr və kino xadimləri öz yaradıcılıq hesabatlarını verir, kinolentlərə tamaşa edilir və onların ifa etdikləri əsərlərdən parçalar göstərilirdi.

Respublika Yaradıcılıq İttifaqları əsərlərin bədii – estetik və tərbiyəvi əhəmiyyətinin artırılması sahəsində daim yeni forma və vasitələr axtarışında idi. Belə formalara bədii əsərlərin müzakirəsi, oxucu və tamaşaçı konfransları, tamaşaçı – dinləyici auditoriyası ilə aktyor – rejissor münasibətlərinin qurulması, yaradıcılıq hesabatları və diskussiyaları, fikir mübadilələri, tamaşaçı rəyləri və s. aspektdə keçirilən tədbirləri aid etmək olar. Oxucu konfranslarının forma və əhatə dairəsi olduqca rəngarəng idi. Bu sahədə Azərbaycan Teatr Cəmiyyətinin fəaliyyəti diqqəti cəlb edirdi. Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti 1960 – cı ildə hər il müntəzəm olaraq oxucu konfranslarının çağrılması və tamaşalardan sonra yaradıcılıq disputlarının keçirilməsi üçün əməli fəaliyyət göstərirdi. Məqsəd hər bir tamaşaçını əsər və onun ifaçıları ilə tanış etmək idi. Azərbaycan Teatr Cəmiyyətinin keçirdiyi tamaşaçı konfranslarının da təsir dairəsi çox geniş idi. 1971 – ci ildə Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti mühazirə – təbliğat vasitəsindən səmərəli istifadə edərək 6 il ərzində respublikanın müxtəlif yerlərində teatr sənətinin problemləri ilə bağlı 596 mühazirə oxunmasını təşkil etmişdir. Bunlardan "Teatrda realizm", "Klassiklərin müasir oxunuşu" və s. – ni misal göstərmək mümkündür. Oxunan mühazirələr tamaşaçıları teatr

sənətinin problemləri, repertuarı, sənətkarlıq məsələləri və s. ümdə aspektlərlə tanış etməyə yönəlmişdir. Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti Teatr həftələri keçirərək müntəzəm şəkildə incəsənət əsərlərinin təbliği ilə məşğul olurdu. 1971 – ci ildə Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti Xalq yaradıcılığı Evi ilə birlikdə “Xalq teatrları həftəsi”ni keçirmişdir. Belə tədbirlərin keçirilməsi xalq istedadlarının üzə çıxması və xalq teatrlarının inkişafında önəmli rol oynayırdı. 1963 – cü ildə xalq teatrlarına təşkil edilmiş 20 – yə yaxın baxış nəticəsində məlum olmuşdur ki, onların arasında istedadlı kollektivlər və yaradıcı, bacarıqlı şəxslər vardır. Buna görə Respublika Teatr Cəmiyyətində xalq teatrlarına kömək üçün daimi komissiya yaradılmışdır. Teatr Cəmiyyəti xalq teatrları ilə yaradıcılıq mövzusunda söhbət və mühazirələr keçirir, onlar üçün müvafiq ədəbiyyatlar buraxırdı. Xalq teatrlarına köməklik məqsədilə Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi nəzdində yaradıcı – metodik şura fəaliyyət göstərirdi. Respublikanın bəzi teatrlarının artistləri xalq teatrlarına rəhbərlik edirdilər. Teatr sənətinin təbliği sahəsində müəyyən tədbirlər görülürdü. Dramaturgiya və teatr sənəti sahəsində “ədəbi hadisə” olan əsərlər, qlobal mövzular, aktual pyeslər və tamaşalar, müxtəlif dövrlərin mühüm hadisələrinə nisbətən az yer ayrılırdı. Müasir tələblərə cavab verən festivalların təşkili, teatr truppalarının fəaliyyətinin nizamlanması və s. bu dövrdə qarşıda duran vəzifələrdən sayıla bilər. 1986 – cı ildə II Respublika xalq yaradıcılığı festivalı keçirilmişdir. Festival çərçivəsində respublikanın şəhər və rayonlarında baxış və müsabiqələr keçirilmiş, tamaşa və çıxışlar ifa olunmuşdur. Bu baxış əvvəlki festivallardan öz miqyası və vəzifələrinə görə fərqlənirdi. İlk dəfə olaraq xalq yaradıcılığı festivalının proqramı üzrə dram kollektivlərinin tamaşa və çıxışlarına zonalar üzrə baxış keçirilmişdir. Peşəkar rejissor, aktyor və teatrşünaslar 100 – dən çox kollektiv – 48 xalq teatrı, 35 dram dərnəyi və 20 təbliğat briqadasının çıxışlarına baxmışlar.

Teatr tamaşalarına olan həvəs və marağı gücləndirmək üçün teatrların repertuarlarını daim yeniləmək, aktyor ifası və rejissor işini təkmilləşdirmək, peşəkar mütəxəssisləri teatrlara cəlb etmək və teatrların qastrol səfərlərini ardıcıl olaraq təşkil etmək olduqca zəruri idi. XX əsrin 60–70 – ci illərində respublika teatrlarının repertuarında xarici və ölkə müəlliflərinin müxtəlif əsərlərinə qoyulan tamaşalar mühüm yer tuturdu. Belə ki, Azərbaycan Dövlət

Akademik Opera və Balet Teatrında müxtəlif opera və baletlər, Azərbaycan Dövlət Akademik Dram Teatrında müasir və klassik dövr müəlliflərinin əsərlərinə qoyulan tamaşalar, xalq teatrlarının səhnəsində müxtəlif aktual məsələləri özündə əks etdirən peşəkar və gənc müəlliflərin əsərləri səhnələşdirilmişdir. Azərbaycan teatrlarının repertuarında olan tamaşalar həm professional teatrlar, həm də xalq teatrları vasitəsilə respublikanın müxtəlif yerlərində oynanılırdı. 1966–1967 – ci illərdə respublikanın bütün teatrları 8015 tamaşa göstərmişdir. Bunlardan 100 tamaşa yeni quruluşda olmuşdur. Teatr kompleks yaradıcılıq sahəsidir. Burada yaradıcılıq təşkilatları, teatr kollektivləri, dramaturqlar və teatr tənqidçiləri birgə fəaliyyət göstərirdi. Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti teatr sənətinin aktuallığının artırılması və təbliğinin gücləndirilməsi üçün müxtəlif ədəbi – bədii tədbirlər və tarixi hadisələrlə bağlı görüşlər, məruzələr, yaradıcılıq gecələri, foto – sərgilər, foto – stendlər və s. təşkil edirdi. XX əsrin 80 – ci illərinin əvvəlində Azərbaycanda 14 dövlət və 41 xalq teatrı fəaliyyət göstərirdi. 1980 – ci ildə respublika teatrlarında 849 tamaşa göstərilmiş, tamaşaçıların sayı isə 195 minə çatmışdır. Azərbaycan teatrı hər zaman xalqın yüksək əxlaqi və mənəvi keyfiyyətlərinin formalaşması və mədəni tərbiyə işində fəal rol oynamışdır. Teatr cəmiyyətin mənəvi aləmini zənginləşdirir və estetik zövqünü oxşayırdı. Bu baxımdan teatrın rolu əvəzsizdir.

Kino sahəsində hələ mütəxəssislər – milli kadrlar çatışmadığı bir vaxtda Azərbaycan Dram Teatrı görkəmli sənətkarlar nəsli hazırlamağa müvəffəq olmuşdur. Bu kadrların kino sahəsində fəaliyyəti Azərbaycan kinosunun inkişafı və misilsiz sənət əsərlərinin yaranmasına səbəb olmuşdur. Artıq XX əsrin 60–80-ci illərində Azərbaycan kinosu çox qısa bir müddət ərzində xalqın və ölkənin ən vacib və əhəmiyyətli hadisələrini lentə alaraq gözəl kinofilmlərin timsalında nəzərəçarpacaq uğurlara imza atmışdır. XX əsrin 60 – cı illərində respublikanın həyatının müxtəlif aspektlərini əks etdirən materiallar əsasında rəngarəng kinofilmlər lentə alınırdı. Bu baxımdan uşaq və gənclər üçün çəkilən filmlər milli kinonun zənginləşməsi və kino xadimlərinin yaradıcılığının inkişafında mühüm rol oynamışdır. 60 – cı illərin əvvəlində Azərbaycanda ilk rəngli filmlər yaranmağa başlamışdır. Daha sonra musiqili komediya janrında genişekranlı rəngli filmlər də çəkilmişdir. 1964 – cü ildə ilk dəfə olaraq

kinoalmanax janrına müraciət olunmuşdur. Müxtəlif mövzulara həsr olunmuş novellalar əsasında çəkilən almanaxlar tez – tez idmanın bəzi növlərinə də həsr olunurdu. Belə ki, 1966 – cı ildə I Ümumittifaq idman filmləri kinofestivalında idman mövzusunun poetik təcəssümünə görə “Cazibə qüvvəsi” adlı novella Azərbaycan filmləri, o cümlədən kinoalmanaxları arasında xüsusi yer tutmuş və tamaşaçıların rəğbətini qazanmışdır. 1966 – cı ildə 2 novelladan ibarət ikinci kinoalmanax çəkilmişdir. Bu kinoalmanax da fərqli süjeti, gözəl rejissor işi və məharətli aktyor oyununa görə olduqca maraqla qarşılanmış, kino ictimaiyyəti və tamaşaçıların rəğbətinə səbəb olmuşdur. XX əsrin 60 – cı illərinin sonunda Azərbaycan kinosuna yeni mütəxəssislər – rejissor və ssenaristlərin gəlişi bu sahənin inkişafı və maraqlı filmlərin yaranmasına səbəb olmuşdur. Bu dövrdə çəkilən filmlərin sayı artmış, burada peşəkar rejissorlarla yanaşı gənc rejissorlar da iştirak etmiş və öz istedadlarını üzə çıxarmağa müvəffəq olmuşlar. 1974 – cü ildə “Azərbaycanfilm” kinostudiyasında bir neçə novella əsasında yeni kinoalmanax çəkilmişdir. Bu novellalarda müxtəlif mövzular, o cümlədən hər zaman insanları narahat edən mənəvi – etik problemlər öz əksini tapmışdır. Bədii film kimi, sənədli film yaradıcılığı da Azərbaycanda şərəfli inkişaf və formalaşma yolu keçmişdir. Artıq XX əsrin 60–80-ci illərində sənədli filmlər çəkilmiş, mövzu rəngarəngliyi və faktoloji analiz forması nəzərəçarpacaq uğurlara nail olmuşdur. Bu sahədə peşəkar addımlar atılır, sənədli film çəkilişi ilə məşğul olan kino xadimləri getdikcə püxtələşir, ölkə və xaricdə tanınırdılar.

“Azərbaycanfilm” kinostudiyası “Sovet Azərbaycanı” və “Gənc nəsil” jurnalları, həmçinin “Mozalan” satirik jurnalı buraxırdı. Bu dövrdə respublikanın müxtəlif sahələrdə əldə etdiyi nailiyyətlər ölkənin yaradıcı ziyalıları – sənədli film ustaları – rejissorların çəkdiyi müxtəlif mövzulu sənədli filmlər – “Mənim respublikam haqqında həqiqət”, “Bizim Azərbaycan” və s. – də öz əksini tapırdı. Bu filmlərdə respublikanın xarici ölkələrlə siyasi, iqtisadi və mədəni əlaqələri haqqında maraqlı və real faktlar da təcəssüm olunurdu. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir həyatın aktual problemləri hər zaman Azərbaycan kinematoqrafçılarının diqqət mərkəzində olmuşdur. Əsil mənəvi – əxlaqi dəyərlərin qorunması, etik normaların mürəkkəb formalaşma prosesi, cəmiyyət və xalqın üzləşdiyi çətinlik, problem və çatışmazlıqlara qarşı durmadan

mübarizə bu illərdə çəkilən bütün filmlərin əsas süjet xəttini təşkil edirdi. Kinematoqrafçılar bu işdə kino sənətinin rolu və funksiyasını düzgün dərk edərək başlıca olaraq öz sənətləri və əməli fəaliyyətləri ilə mədəni tərbiyə prosesində əvəzolunmaz mövqeyə malikdirlər.

Respublikada kino işinin inkişafı ilə Azərbaycan Kinematoqrafiya İşçiləri İttifaqı məşğul olurdu. Bu yaradıcılıq ittifaqında kinodramaturqlar, kinorejissorlar, kinooperatorlar, aktyorlar, kino tənqidçiləri, redaktorlar, bəstəkarlar, rəssamlar, səs operatorları və kino işçiləri təmsil olunurdular. 1975 – ci ildə Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqının 137 nəfər üzvü var idi. Kinematoqrafçılar İttifaqında kinodramaturgiya şöbəsi, bədii film şöbəsi, sənədli film şöbəsi, kinotənqid şöbəsi, kinosevərlər şöbəsi, televiziya şöbəsi, multiplikasiya (animasiya) şöbəsi fəaliyyət göstərirdi. 1970 – ci ildə Respublika Yaradıcılıq İttifaqlarının birgə toplantısında Azərbaycan kinosunun inkişafı, qarşısında duran məsələlər, nailiyyətlər və çatışmazlıqlar müzakirə edilmişdir. 1971 – ci ilin oktyabrında Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqının "Respublika kinematoqrafçılarının problemləri və müasir dövrdə vəzifələri" adlı plenumu sənədli film yaradıcılarının vəzifələrinə həsr edilmişdir. 1972 – ci ildə Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqı respublika yaradıcılıq ittifaqlarının birləşmiş plenumunda iştirak etmişdir. 1973 – cü ilin dekabrında "Azərbaycan Televiziya filmlərinin problemləri" adlı növbəti plenumda "Azərbaycanfilm" yaradıcılıq birliyinin ssenari – redaksiya kollegiyasının məruzəsində Azərbaycan televiziya filminin müasir vəziyyətinin analizi aparılmış, professional və yaradıcılıq imkanları üzə çıxarılmış, vacib və aktual problemləri səslənmişdir. Bu dövrdə Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqının qarşısında duran məsələlər – yaradıcılıq ezamiyyətlərinin verilməsi, xarici qonaqların qəbulu, məruzə və hesabatların müzakirəsi, yeni kino – Kinolektoriya Evinin yaradılması, Kino Evinin fəaliyyəti, yaradıcılıq şöbələrinin işinin təşkili, kinofestivalların keçirilməsi, istedadlı və yaradıcı şəxslərin Kinematoqrafçılar İttifaqına üzvlüyə qəbul edilməsi və s. – dən ibarət idi. Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqının əsas yaradıcılıq tədbirləri filmlərin rejissorları, yaradıcı kollektivləri, çəkiliş qrupları, kinodramaturqlar, kino həvəskarları, sənədli filmlərin yaradıcı kollektivləri ilə yaradıcılıq görüşləri, müzakirələr və dəyirmi stolların keçirilməsi, kinonun problemləri və

kino yaradıcılığına həsr olunmuş mühazirələrin oxunması, "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının istehsal etdiyi bədii filmlər, sənədli filmlər və animasiya filmlərinə baxış və premyeraların təşkili, konfranslar və nəzəri konfransların keçirilməsi, kino tənqidçilərinin qəzet redaksiyaları ilə əlaqələrinin qurulması, kino tənqidi üzrə yaradıcılıq konfranslarının təşkili və s. – dən ibarət idi. Eyni zamanda "Mozalan" satirik kinojurnalın yeni çəkilmiş nömrələri müzakirə edilir və onlara baxış həyata keçirilirdi. Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqı Kinematoqrafiya üzrə Azərbaycan Dövlət Komitəsi və Respublika Kinoprokat kontoru ilə birgə "Yeni filmlər" informasiya – reklam bülleteninin buraxılışlarının müzakirəsini keçirirdi. Bu tədbirlərin əksəriyyəti Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqının müvafiq yaradıcılıq şöbələri tərəfindən təşkil edilir və keçirilirdi. İttifaq ssenarilərin yazılması, müzakirəsi və müasir dövrün tələblərinə cavab verməsinə diqqət yetirirdi. Hər ay televiziyada "Yazıçı və Ekran" verilişi nümayiş olunurdu. Burada bədii əsərlərin ekranlaşdırılması, ədəbiyyat və kinonun çoxçalarlı əlaqələri və s. aktual məsələlər müzakirə edilirdi. Azərbaycan kinematoqrafçıları kinomuzun müasir tendensiyaları, müasir dövrün aktual məsələləri və mövzularına həsr olunmuş filmlərin istehsalında kinodramaturgiyanın qarşısında duran vəzifələr və s. haqqında keçirilən tədbirlərdə çıxışlar, məruzələr edir, mühazirələr oxuyur, fikir mübadiləsi aparır, nəzəri və yaradıcılıq konfranslarında iştirak edirdilər. Bu işə gənc və istedadlı kadrlar da cəlb edilirdi.

Kino Evinin əsas fəaliyyət forması yeni filmlərə müntəzəm olaraq informasiya baxışlarının keçirilməsi idi. Kino Evində Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqının yaradıcılıq şöbələri öz fəaliyyətini təşkil edir, burada "Azərbaycanfilm" kinostudiyası və "Azərbaycantelefilm" yaradıcılıq birliyinin yeni filmlərinin premyeraları və müzakirələri keçirilirdi. Kino Evinə xarici filmlərin proqramları ilə gələn mühazirəçilər burada amerikan, ingilis, fransız və italyan kinosunun müasir tendensiyaları haqqında silsilə mühazirələr oxumuşlar. Burada həm də Diskussiya kinoklubu fəaliyyət göstərirdi. Ayda bir dəfə Kino Evi Aktyor Evi ilə birgə tədbir keçirirdi. Burada kinoşünaslar mütərəqqi kino ustaları və dünya kinematoqrafının ən yaxşı nailiyyətləri haqqında mühazirələrlə çıxış edirdilər. Kino Evində xarici qonaqlar üçün Azərbaycan bədii və sənədli filmlərinin baxışı da keçirilirdi. Bu baxışların

keçirilməsində məqsəd qonaqları respublikada kino sənətinin vəziyyəti, inkişafı, nailiyyətləri və çatışmazlıqları ilə tanış etmək idi. Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqı respublikada kino sənətinin inkişafında əməli fəaliyyət göstərir və kino yaradıcılığının səmərəli və uğurlu olması yolunda durmadan mübarizə aparırdı.

2.2. Professor Nisbət Mehdiyevanın mədəniyyət sahəsində apardığı elmi tədqiqatların mədəniyyətin inkişafına təsiri

Müxtəlif sahələrin qovuşuğunda formalaşan və fəaliyyət göstərən mədəniyyət hər bir xalqın ən gözəl, bacarıqlı, istedadlı, zəhmətkeş, mübariz və qəhrəman övladları, yetkin və şüurlu nümayəndələri, zamanın ən çətin və mürəkkəb maneələrinə sinə gərən və onlara qalib gələn nəhəng ziyalılarının böyük zəhməti, istedadı və misilsiz şücaəti sayəsində inkişaf etmiş, zənginləşmiş və dövrün bütün keşməkeşlərindən keçərək müasir, mütərəqqi, novatorçu və demək olar bütün pozitiv ənənələrə sadiq mükəmməl səviyyəyə çatmışdır.

İnsan elm yaradan, onu formalaşdıran və biliyi elm səviyyəsinə qaldıran şəxsdir. Mədəniyyət isə incə zövqlü, dəqiq konturlu, yüksək pafoslu, eyni zamanda məlahətli, ritmik, oynaq, şux melodiyalı, rəngarəng çalarlı, monumental görünüşlü, gözəl ornamentli, kəskin və mürəkkəb xarakterli, mahir aktyorluq və ifaçılıq məharətli, misilsiz erudusiyalı və s. üstün və əvəzolunmaz keyfiyyətlərə malik və hər biri elmin ayrıca müstəqil sahəsi olub, eyni zamanda müstəqil elm sahələrinin birlikdə mükəmməl təzahürü, vahid məcmusudur. Mədəniyyəti formalaşdıran müstəqil elm sahələri həm ayrı – ayrılıqda, müstəqil şəkildə, həm də ümummədəniyyət kontekstində mədəniyyətin ayrılmaz tərkib hissələri kimi inkişaf etmişdir. Mədəniyyətin belə çoxşaxəli inkişaf prosesi hər zaman tədqiqatçıların diqqət mərkəzində olmuşdur. Hər bir sferası ayrı – ayrılıqda tədqiqata cəlb edilən mədəniyyət sahəsi hər tədqiqatçıdan hazırlıqlı olmağı, dünya mədəniyyətinin nadir sənət inciləri ilə tanışlığı, eyni zamanda tədqiqat obyekti olan ölkə mədəniyyətinin klassik və müasir dövr nümunələrinə bələd olmağı, bu sahədə görülən işləri bilməyi, tədqiqat obyekti olan sahənin xarakterik xüsusiyyətləri, tədqiqat

prosesinin özünəməxsusluğu və s. obyektiv və subyektiv şərtləri nəzərə almağı, real olmağı, ədalətli mövqedən çıxış etməyi, realizm ideyalarına sadiq qalmağı, hər bir şeyin, hadisənin adını öz üstünə qoymağı, böyük zəhmət, istedad, bacarıq və qabiliyyət tələb edir. Müxtəlif dövrlərdə fərqli tədqiqatçılar bu sahəni araşdırsalar da, yalnız tək – tük əsil tədqiqatçı alim bu sferanın mahiyyətini dərk etməyə, onu elmi tədqiqata cəlb etməyə, gecə – gündüz bu sahədə gərgin elmi axtarışlar aparmağa, dəyərli elmi əsərlər yaratmağa, mədəniyyətin hər bir sahəsini diqqətlə, təvazökarlıqla, əsil alim dəqiqliyi və məharəti ilə araşdırmağa, bu sahədə çalışan və onu tədqiq edən alim kimi öz sözünü deməyə müvəffəq olmuşdur.

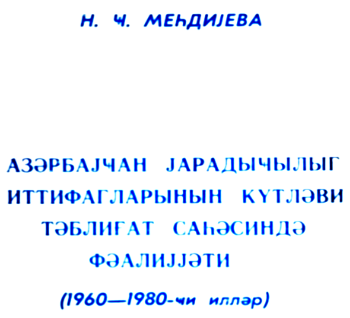
Н. Ч. МЕҺДИЈЕВА

АЗӘРБАЈЧАН ЈАРАДЫЧЫЛЫГ ИТТИФАГЛАРЫНЫН КҮТЛӘВИ ТӘБЛИГАТ САҺӘСИНДӘ ФӘАЛИЈЈӘТИ

(1960—1980-чи илләр)

Şəkil 1. Tarix elmləri doktoru, professor Nisbət Mehdiyeva və onun "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində fəaliyyəti (1960–1980-ci illər)" adlı dərs vəsaiti (1990)

Möhtəşəm tədqiqatçı, əsil alim, sevimli pedaqoq, gözəl və əziz ana tarix elmləri doktoru, Professor Nisbət Mehdiyeva mədəniyyətin öyrənilməsi sahəsində öz alim sözünü deyən, bu sahəni uzun illər araşdıran, onun hər bir sferasını qaygı ilə öyrənən, elmi tədqiqata cəlb edən tək – tük alimlərdən hesab oluna bilər. Professor Nisbət Mehdiyeva respublikada mədəniyyətin

öyrənilməsi sahəsində fundamental elmi əsərlərin müəllifi kimi ən ön sırada qərar tutur. Professor Nisbət Mehdiyeva 1990 – cı ildə "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı dərs vəsaiti (Şəkil 1) yazmış və çapdan buraxmışdır. Professor Nisbət Mehdiyevanın 1991 – ci ildə "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni əlaqələri (1960–1980 – ci illər)" adlı monoqrafiyası nəşr olunmuşdur. Dəyərli tədqiqatçı alim 1991 – ci ildə "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir. Professor Nisbət Mehdiyeva 2 monoqrafiya və 5 dərsliyin müəllifidir. Tədqiqatçı alim birinci monoqrafiyasını 1991 – ci ildə, ikinci monoqrafiyasını isə 2014 – cü ildə yazmış və çapdan buraxmışdır. 2014 – cü ildə professor Nisbət Mehdiyevanın "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı monoqrafiyası nəşr olunmuşdur.

Professor Nisbət Mehdiyeva 1990, 1991 və 2014 – cü illərdə respublikada 1960–1980 – ci illərdə Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyətinə həsr olunmuş 1 dərs vəsaiti, 2 monoqrafiya və çoxsaylı elmi məqalə yazmış və çapdan buraxmışdır. 1991 – ci ildə tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyeva Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyətinin 1960–1980 – ci illər dövrü üzrə doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək bu sahə üzrə respublikada çalışan ən görkəmli tədqiqatçı – alim kimi tanınmışdır.

Tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyeva 1990 – cı ildə "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı yazdığı dərs vəsaitində bu təşkilatların müxtəlif forma və metodlardan istifadə edərək ədəbiyyat və incəsənət əsərlərinin geniş şəkildə yayılması sahəsində gördüyü kütləvi – təbliğat işi və respublikada mədəniyyətin inkişafı sahəsində onların həyata keçirdiyi əməli tədbirləri ətraflı tədqiq etmişdir. Müxtəlif yaradıcılıq ittifaqlarında təmsil olunan yaradıcı ziyalıların bədii mədəniyyətin təbliği sahəsində həyata keçirdiyi tədbirlər, sərgilər, musiqi ifaçılığı, baxışlar, müsabiqələr, festivallar, yarmarkalar, teatr və kino əsərlərinin nümayişi, təbliği və s. aktual məsələlər ətraflı şəkildə işıqlandırılmışdır. Yaradıcılıq ittifaqlarının respublikada aparılan mədəni – tərbiyə işində böyük

rolu, incəsənət əsərlərinin təbliğində göz önündə olan əməli fəaliyyət, yaradıcı ziyalıların gördükləri rəngarəng işin əhatə dairəsi, kütləvi informasiya vasitələrinin incəsənətin təbliğinə cəlb edilməsi və bu sahədə görülən işlər, sənət adamları və peşəkar yaradıcı ziyalıların müxtəlif xarakterli görüşlər, dəyirmi stollar, müzakirələr, disputlar və yaradıcılıq saatlarında iştirakı, yaradıcılıq hesabatları və s. vacib məsələlər tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyevanın gərgin araşdırmaları, qaldırılan elmi ədəbiyyat, müxtəlif mənbələr, arxiv materialları və s. nəticəsində fundamental elmi – tədqiqat əsərlərinin obyektinə çevrilmişdir. Professor Nisbət Mehdiyeva respublikada yaradıcılıq ittifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində apardığı işin forma və metodları, onların novatorçu meylləri, mütərəqqi addımları, yeni fikir və ideyalarını araşdırmışdır. Tədqiqatçı ədəbiyyat və incəsənət əsərlərinin tərbiyəvi əhəmiyyətinin artırılması və mədəni tərbiyə işinin qurulması sahəsində musiqi lektoriyaları, ədəbi – bədii əsərlərin müzakirəsi, oxucu və tamaşaçı konfransları, disputlar, geniş dinləyici, tamaşaçı və oxucu auditoriyası ilə birbaşa ünsiyyət, görüşlər, yaradıcılıq diskussiyaları, dəyirmi stollar, fikir mübadilələri və s. – nin rolunu düzgün qiymətləndirərək mədəniyyətin inkişafı sahəsində bu fəaliyyət istiqamətlərini zəruri hesab etmişdir.

Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının müntəzəm olaraq müxtəlif təşkilatlar, kitabxanalar, mədəniyyət sarayları və klublarda keçirdiyi poeziya günləri, ədəbi – bədii tədbirlər, oxucu konfransları, nəzəri və yaradıcılıq konfransları, yaradıcılıq disputları və s. mədəniyyətin müxtəlif sferalarının durmadan inkişafını təmin edirdi. Tədqiqatçı alim, professor Nisbət Mehdiyeva hesab edir ki, belə konfranslar, yaradıcılıq disputları və görüşlərin keçirilməsinin yaradıcılıq ittifaqları tərəfindən dəstəklənməsi və müntəzəm olaraq ona əməl olunması mədəniyyətin inkişafı və şəffaf fikir, mütərəqqi ab – havanın formalaşmasında olduqca zəruri idi. Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti və Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqının keçirdiyi tamaşaçı konfransları, yaradıcılıq görüşləri, teatr və kino xadimləri ilə görüşlər, gənc dramaturqların formalaşması, teatr truppaları, kino çəkiliş qrupları, incəsənət klubları və onların nəzdində müxtəlif bölmələrin – aktyor, teatrşünas, bədii tərtibat və s. – nin yaradılması və fəaliyyəti professor Nisbət Mehdiyevanın əsərində öz əksini tapmışdır. Tədqiqatçı göstərir ki, bu dövrdə Azərbaycan bəstəkarlarının xalq, məişət

musiqisi və professional musiqinin müxtəlif istiqamətlərinin inkişafı ilə əlaqədar olaraq göstərdikləri sənətkarlıq, əsil yaradıcı ziyalı mübarizəsinin aparılması prosesində əldə edilmiş nailiyyətlər, mövcud çatışmazlıqların tədqiqata cəlb edilməsi və ətraflı şəkildə öyrənilməsi zəruri idi. Yaradıcılıq ittifaqları mühazirə – təbliğat, məruzələr, çıxışlar, səyyar plenumlar, müxtəlif xarakterli konfranslar, təbliğat büroları, yaradıcılıq ezamiyyətləri, klublar, mədəniyyət sarayları və mədəni – maarif müəssisələrində təşkil edilən cürbəcür yaradıcılıq tədbirləri kimi fərqli forma və metodlardan da istifadə edirdi. Respublikada mədəni– tərbiyə işi və əhalinin mədəni – estetik tərbiyəsinin səmərəli surətdə həyata keçirilməsində Sərgi salonları, Şəkil qalereyaları, Bəstəkarlar evi, Kino evi, Aktyor evi, Incəsənət klubları və s. təşkilatların da rolu böyük idi idi. Bu dövrdə uşaq və yeniyetmələrə aid ədəbiyyat və poeziya günləri, ədəbiyyat və incəsənət həftələri, dekadaları, rəssam günləri, teatr günləri, mədəniyyət günləri, təsviri incəsənət həftəsi, görkəmli fırça ustaları – rəssamların emalatxanalarında sənətsevərlərlə təşkil olunmuş "Açıq qapı" günləri, teatr həftələri, xalq teatrları həftəsi, kino həftələri, uşaq və gənclər filmləri həftəsi, musiqi həftələri və s. tədbirlər həyata keçirərək əhalinin ideya – siyasi və estetik tərbiyəsi uğrunda yaradıcılıq ittifaqları müntəzəm şəkildə mübarizə aparırdı. Bunları professor Nisbət Mehdiyeva öz əsərində apardığı elmi axtarışların nəticəsi olaraq göstərmişdir. Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının respublikanın müxtəlif guşələrində mədəni işin aparılması sahəsində fəaliyyəti də professor Nisbət Mehdiyevanın diqqət mərkəzində olmuşdur. Tədqiqatçı haqlı olaraq qeyd edir ki, respublikada mədəni – maarif müəssisələrinin təşkili və onların fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi də yaradıcılıq ittifaqlarının əsas məşğuliyyət sahələri siyahısına daxil edilmişdir. Bu baxımdan Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının Mədəniyyət Nazirliyi və Respublika Aşıqlar Birliyi ilə birgə təşkil etdiyi Poeziya evləri, Ədəbi postlar, Aşıq evləri, Rəsm qalereyaları və s. müəssisələr də bu təşkilatların fəaliyyət dairəsinin XX əsrin 60–80-ci illərində nə qədər geniş olduğunun bariz nümunəsidir. Yaradıcılıq ittifaqları mədəniyyət sferasının qarşısında duran problemlərin həllini öz fəaliyyətinin prioritet sahəsi hesab edərək yüksək zövqlü, geniş dünyagörüşlü, hərtərəfli inkişaf etmiş, yetkin, mütərəqqi fikir və ideyalarla tərbiyə olunmuş insan və

mədəniyyətin müxtəlif problemlərinə bələd olan şəxsin formalaşması və püxtələşməsində həlledici rol oynayırdı.

1991 – ci ildə tədqiqatçı alim, professor Nisbət Mehdiyevanın "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni əlaqələri" adlı monoqrafiyası nəşr olunmuşdur. Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının bədii tərcümə, ədəbiyyatın təbliği və ədəbi – mədəni tədbirlər sahəsində əlaqələri, Respublika Bəstəkarlar, Rəssamlar, Kinematoqrafçılar İttifaqları, Teatr Cəmiyyəti və "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının musiqi, rəssamlıq, teatr və kino əsərləri vasitəsilə çoxsahəli əlaqələri tədqiqatçının monoqrafiyasında öz əksini tapmışdır. Keçmiş sovet respublikaları və xarici ölkələrin müvafiq ittifaq və təşkilatları ilə qarşılıqlı surətdə həyata keçirilən bu mədəni əlaqələrin rəngarəng spektri və istiqamətləri burada ətraflı araşdırılmışdır. Müəllifin qeyd olunan monoqrafiyasında Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni əlaqələrinin forma və metodlarının təkmilləşdirilməsi, onların səmərəliliyinin artırılması sahəsində müəyyən təkliflər və yol verilmiş nöqsanların aradan qaldırılması ilə əlaqədar olaraq bəzi tövsiyələrin irəli sürülməsi olduqca aktual olub XX əsrin 60–80-ci illərində yaradıcılıq ittifaqlarının mədəni əlaqələrinin öyrənilməsi sahəsində olduqca böyük nailiyyət hesab edilməlidir. Cəmiyyətin inkişafında mədəniyyətin rolunun artması XX əsrin 60–80-ci illərində ən mühüm qanunauyğunluqlardan biri idi. Mədəniyyətin inkişafını təmin edən ən mühüm elementlərdən biri mədəni əlaqələrin öyrənilməsi və elmi tədqiqata cəlb edilməsi idi. Mədəni əlaqələrin təsiri ilə milli mədəniyyətin inkişafı xalqın mənəvi aləminin zənginləşməsi və tərəqqisinə də kömək edirdi. Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqları respublikanın mədəni əlaqələrinin qurulması, formalaşması və inkişafında fəal iştirak edirdi. Bu əlaqələrin forma və vasitələri zəngin, coğrafi dairəsi geniş, əhəmiyyəti isə böyük idi. Professor Nisbət Mehdiyeva göstərir ki, yaradıcılıq ittifaqlarında keçirilən yığıncaqlarda mədəni əlaqələr, tərcümə problemləri, müzakirələr, söhbətlər və s. ədəbi – mədəni hadisələr geniş vüsət almışdı. Respublikanın bədii ziyalıları mədəniyyətin inkişafı, mədəni əlaqələrin qurulması və möhkəmlənməsi, mədəniyyətin bütün sahələrinin təkmilləşdirilməsi, onların istedad və sənətkarlığının üzə çıxarılması sahəsində ziyalı mövqeyi nümayiş etdirərək bütün qüvvələrini səfərbərliyə almışdılar. Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının müxtəlif ölkələrin ədəbiyyat və incəsənət əsərlərinin

nəşri, nümayişi və təbliği ilə məşğul olan müəssisələri və təşkilatları ilə əlaqələrinin forma və metodları olduqca rəngarəng idi. Tanışlıq, öyrənmək, əlaqə yaratmaq, onu inkişaf etdirmək, zənginləşdirmək və s. yaradıcılıq ittifaqlarının fəaliyyətində mühüm yer tuturdu. Professor Nisbət Mehdiyeva Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni əlaqələrinin öyrənilməsi sahəsində olduqca böyük və dəyərli tədqiqat işi aparmışdır.

Görkəmli tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyeva 2014 – cü ildə ikinci monoqrafiyasını çapdan buraxmışdır. Bu monoqrafiya "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlanır. Professor Nisbət Mehdiyevanın bu monoqrafiyasında Azərbaycan tarixşünaslığında Yazıçılar İttifaqı, Bəstəkarlar İttifaqı, Rəssamlar İttifaqı, Teatr Xadimləri İttifaqı və Kinematoqrafçılar İttifaqının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti məsələsi öz əksini tapmışdır. Respublikada yaradıcı ziyalıların ideya – siyasi səviyyəsi və professional sənətkarlığı, yaradıcılıq ittifaqlarının yaradıcılıq və təşkilati işləri, bədii mədəniyyətin təbliğində onların rolu və mədəni əlaqələr sahəsində fəaliyyəti monoqrafiyada ətraflı işlənmişdir. Professor Nisbət Mehdiyevanın əsəri dəyərli tədqiqat obyektidir.

İttifaqların fəaliyyəti olduqca geniş, əhəmiyyətli və özünəməxsus idi. Öz sıralarında müxtəlif sənət sahələrində çalışan istedadlı yaradıcı ziyalıları birləşdirən yaradıcılıq ittifaqları yaradır, inkişaf etdirir və insanların bədii – estetik zövqünün formalaşması və mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsində mühüm rol oynayırdı. Professor Nisbət Mehdiyeva hər bir məsələnin izahı və inkişafı prosesində əldə edilmiş nailiyyətləri və uğurları göstərməklə yanaşı, yol verilmiş çatışmazlıqları da ətraflı şəkildə tədqiqata cəlb etmişdir. Mədəniyyət problemlərinin belə qlobal işlənməsi tədqiqatçıdan böyük qüvvə və əmək tələb edir. Müəllif bu mövzunu işləyərkən nəzəri problemlərin praktik fəaliyyətə tətbiqi, yeni anlayış tərzi və həqiqətin aşkar olunması, mədəniyyət problemlərinin fərqli spektr və müxtəlif nöqteyi – nəzərdən tədqiqata cəlb edilməsi sahəsində olduqca nəhəng və fundamental elmi – tədqiqat əsəri yazmağa müvəffəq olmuşdur.

Görkəmli tədqiqatçı, nəhəng alim, uzun illər mədəniyyət sahəsində böyük tədqiqat işləri aparan, durmadan bu sahədə çalışan, çoxsaylı fakt və mənbə ilə işləyərək yalnız real hadisələr, elmi analiz, dəqiq rəqəmlər, səlis

mənbələr və elmi göstəricilərə əsaslanan Professor Nisbət Mehdiyevanın respublikada mədəniyyət sahəsində apardığı elmi axtarışlar olduqca əvəzsiz olub onların Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı, formalaşması və zənginləşməsinə çox böyük təsiri vardır və bu nəhəng fəaliyyətin çox dəyərli elmi əhəmiyyəti danılmazdır.

III fəsil

YARADICI ZİYALILARIN MƏDƏNİYYƏTİN İNKİŞAFINDA ROLU (XX ƏSRİN 60–80 – Cİ İLLƏRİ)

3.1. Yaradıcı ziyalıların formalaşması

Hər dövrün öz tələbi, meyarları, inkişaf istiqamətləri və tendensiyaları vardır. Dövrün mövcud ictimai – siyasi mühiti və vəziyyəti ilə ayaqlaşmaq, onu dərindən dərk və analiz etmək bacarığına malik olmaq, düzgün həll etmək, çətinliklərə qarşı hər zaman mübarizə aparmaq, ədalətsizliyə boyun əyməmək, haqsızlığa susmamaq, hər zaman vicdanın səsinə qulaq asmaq və s. üstün və müsbət keyfiyyətləri özündə tərbiyə etmək və onları tamamilə fərqli aspektlərdə yaradıcılığa gətirmək olduqca vacibdir. Belə ki, ideoloji cəhətdən yetkin şəxsin cəmiyyətdə fəal mövqedən çıxış etməsi vacib və məqsədyönlüdür. İnsan cəmiyyətdə formalaşır və inkişaf edir, tərbiyə edilir və şəxsiyyətə çevrilir. Sənətkar isə mədəniyyətin müxtəlif sahələrində vicdan və məsuliyyətlə çalışaraq peşəkar sənətkarlığa aparan yolda qarşıya çıxan bütün çətinlik və maneələri aşaraq yetkinləşir, ixtisaslaşır və getdikcə peşəkar mütəxəssisə çevrilərək öz sənətinin mahir bilicisi kimi şərəfli mərhələyə qədəm qoyur. Mədəniyyət bütün sfera və istiqamətləri ilə bütünlüklə sırf yaradıcılıq prosesinə istinad edir. Yaradıcılıq isə yaradıcı ziyalıların birbaşa fəaliyyət sahəsi olub mərhələli öyrənmə, hazırlanma, ixtisaslaşma, təcrübə qazanma, çalışma, nəzəri biliklərin praktikaya gətirilməsi, püxtələşmə, yetkinləşmə və hərtərəfli formalaşma kimi inkişaf strategiyasına əsaslanır. Sənətkar hansı cəmiyyətdə yaşamasından asılı olmayaraq öz sənətini hər zaman yüksəltməli və inkişaf etdirməlidir. Yaradıcı ziyalılar mədəniyyətin yaradıcısı, daşıyıcısı, inkişaf etdiricisi, yayıcısı və əlaqələrin genişlənməsinin əsas vasitələri hesab oluna bilər.

Yaradıcı şəxslərin cəmiyyətdə axtarıb tapılması, onların bacarıq və qabiliyyətinin üzə çıxarılması, istedadlı və xüsusi istedada malik şəxslərin məhv edilməməsi, əksinə onların qorunub saxlanması, bu istedadın daha da inkişaf

etdirilərək onlardan geniş dünyagörüşlü, gözəl təhsilli, dünya mədəniyyətinin nadir sənət nümunələrinə yaxından bələd olan, tam hazırlıqlı və incə zövqlü sənətkarların hazırlanması cəmiyyət və dövrün qarşısında duran ən mühüm problemlərdən hesab oluna bilər. Mədəniyyət yaradıcılıq tələb edir. Yaradıcılıq isə sənət və sənətkarlıq tələb edir. Sənəti isə sənətkar yaratmalı və inkişaf etdirməlidir. Sənətkarı isə nadir istedad kimi üzə çıxarmaq, oxutmaq, öyrətmək, hazırlamaq, inkişaf etdirmək, yetkinləşdirmək və formalaşdırmaq vacib şərtdir. Yaradıcı şəxslərin hazırlanması üçün onlara müvafiq şərait yaradılmalı, dövlətin siyasəti və strategiyası xalqın belə istedadlı şəxslərinin məhvinə yox, əksinə onların qorunub saxlanması, hifz edilməsi, inkişaf etdirilməsi və müasir mürəkkəb dünyada layiqli yerlərini tutmaqda onlara köməklik göstərilməsinə əsaslanmalıdır. Bədii yaradıcılıqla məşğul olan ziyalılar isə bu vəzifələrin yerinə yetirilməsinə səy göstərməlidirlər. Yaradıcı ziyalıların formalaşması, fəaliyyəti və rolunu çox gözəl araşdırmış tədqiqatçı alim, tarix elmləri doktoru, professor Nisbət Mehdiyeva (Şəkil 1) göstərir ki, tarixi proses özündə mədəni hadisələrin geniş spektrini birləşdirir və burada bədii yaradıcılıq mühüm yer tutur. Bədii yaradıcılıq mədəniyyət hadisəsidir. Mədəniyyətin inkişafı isə ümumi tarixi prosesin ayrılmaz hissəsidir.

Hər bir kəsin mədəni həyatda iştirak etmək, mədəniyyət təsisatları və mədəni sərvətlərdən istifadə etmək hüququ vardır. Lakin yaradıcı ziyalılar bu mədəni prosesin aparılmasında tamaşaçı, dinləyici kimi deyil, yaradıcı tərəf kimi iştirak edir.

Yaradıcı ziyalılar gözəl əsərlər yazır, oynaq, şux və zəngin musiqilər bəstələyir, misilsiz rəsm əsərləri, tablolar çəkir, füsunkar heykəllər ucaldır, yaraşıqlı memarlıq nümunələrinin layihələrini hazırlayır, maraqlı rollar ifa edir və gözəl tamaşalar səhnələşdirir, dərin və düşündürücü sənədli və bədii filmlər ekranlaşdırır, onlara librettolar, ssenarilər yazır, tamaşalar, animasiya və kinofilmlər üçün müxtəlif koloritli və təntənəli musiqilər bəstələyirlər. Bu qədər geniş sferada məharətlə fəaliyyət göstərən peşəkar yaradıcı kadrlar – yaradıcı ziyalıların hazırlanması və formalaşması dövlətdən xüsusi qayğı, diqqət, kömək və yaradıcı şəxslərin qorunması və hifz edilməsi üçün xüsusi dövlət siyasəti tələb edir. Bu baxımdan XX əsrin 60–80-ci illərində respublikada yaradıcı ziyalıların hazırlanması, istedadlı şəxslərin üzə çıxarılması,

onlara yaradıcılıq və fəaliyyət azadlığının verilməsi, onların zaman – zaman ixtisasının artırılması, peşəkar ziyalı – yaradıcı məfhumunun yaranması, onlara dövlət qayğısının təmin edilməsi, incə zövqlü yaradıcı şəxslərin cəmiyyətdə rast gəlinən xoşagəlməz hallar və amansızlıqdan qorunması dövlət, xalq və cəmiyyət qarşısında duran ən vacib və aktual məsələlərdən hesab olunmalıdır.

Şəkil 1. Tədqiqatçı alim, tarix elmləri doktoru, Professor Nisbət Mehdiyeva

Bu dövrdə ölkəmizdə estetik tərbiyəyə böyük əhəmiyyət verilirdi. Bu baxımdan özfəaliyyət və professional yaradıcılığın hər vasitə ilə təbliği, burada tamamilə təmənnasız olaraq yalnız istedadlı şəxslərin üzə çıxarılması, onların ölkənin mədəni həyatına cəlb edilməsi, peşəkar yaradıcılıqla məşğul olmaq

üçün müvafiq sənətlər üzrə təhsil alması, oxuması, hazırlanması, ixtisaslaşması və s. ümdə məsələlərin həlli böyük əhəmiyyət daşıyırdı.

Müxtəlif müsabiqələr, görüşlər, diskussiyalar, disputlar, cürbəcür yaradıcılıq sahələri üzrə peşəkar sənətkarların gənc və istedadlı yaradıcı şəxslərə oxuduqları məruzələr, yaradıcılıq hesabatları, tamaşaçı konfransları, özfəaliyyət və bədii özfəaliyyət dərnəklərinin çıxışlarının təşkili, onların rəhbərləri və əməkdaşlarının fəaliyyəti, müxtəlif hərbi hissə və təşkilatların nəzdində fəaliyyət göstərən dram dərnəkləri və özfəaliyyət kollektivlərinin üzvləri ilə görüşlərin keçirilməsi və s. bu kimi aktual tədbirlər yaradıcı şəxslərin üzə çıxarılması və inkişafında müstəsna rol oynayır.

Azərbaycan Teatr Cəmiyyətinin keçirdiyi tamaşaçı konfranslarının təsir dairəsi çox genişdir. Belə konfranslarda təşkilatların müdirləri, dram dərnəklərinin rəhbərləri və əməkdaşları, Bakı Şəhər Xalq Maarif şöbəsinin nümayəndələri və s. təşkilatların üzvləri iştirak edirdilər. Belə ki, 1971–1972 – ci illərdə Gənc Tamaşaçılar Teatrı 50 – dən artıq şəhər və rayon miqyasında geniş həcmli tədbirlər həyata keçirmişdir. Bunlardan nəzəri konfranslar, uşaq rəsmləri sərgilərinin təşkili, gənc şair və dramaturqların yaradıcılıq görüşləri və s. mühüm əhəmiyyət daşıyırdı. İncəsənət klubunda birləşən teatrın gənc fəalları aktyor, teatrşünas, təbii tərtibat və s. bölmələr yaratmışdılar. Bu dərnək və bölmələrin əsas vəzifəsi istedadlı şəxslərin üzə çıxarılması, tərbiyə olunması, hazırlanması və mövcud mühitdə formalaşması idi. Belə ki, yalnız 1962 – ci ildə Bakı şəhərində keçirilmiş 20 – dən artıq tamaşaçı konfransında 15 mindən artıq insan iştirak etmişdir. Burada müxtəlif kinofilmlərin müzakirələri keçirilmiş, kino əsərlərinin yaradılması, kinofilmlərin hazırlanması, ssenarilərin yazılması, müzakirəsi, çəkilişi, aktyor və rejissor işinin təşkili, aktyor və tamaşaçı münasibətlərinin yaranması, peşəkar aktyor kollektivinin seçilməsi, rejissor təxəyyülünün əsərin əsas ideyasına xələl gətirməməsi, bədii – tərtibat məsələləri və s. mühüm aspektlər diqqət mərkəzində olmuşdur. Bu dövrdə respublikada XX əsrin 60 – cı illərindən nəşr olunmağa başlayan "Kino yenilikləri" adlı qəzetdə kinofilmlərin reklamı, kino əsərlərinin çəkilişi, hazırlanması, yayılması, yaradıcı kollektivin fəaliyyəti, iş prinsipi və s. yaradıcılıq məsələləri ətraflı işıqlandırılırdı.

Rəssamlar İttifaqının orta ümumtəhsil məktəblərində təsviri incəsənət və estetik tərbiyənin inkişafına yönəlmiş fəaliyyəti uşaq və gənclərin tərbiyəsi, onların gələcək yaradıcı şəxs kimi formalaşması və fəaliyyətində həlledici rol oynamışdır. Belə ki, kitabxanalarda təsviri incəsənətə aid əsərlərə tələbatın artması, bədii sərgilər və ayrı – ayrı incəsənət əsərlərinə aid müxtəlif məzmunlu inşaların yazılmasının intensiv xarakter alması, uşaqların əl əməyindən təşkil olunmuş sərgilərin keçirilməsi, istedadlı uşaq və gənclərin əl əməyi işlərindən seçilmiş ən yaxşı incəsənət – rəsm nümunələri ilə məktəblərin sinif və dəhlizlərinin bəzədilməsi və s. həvəsləndirici və yaradıcılıq metodları geniş vüsət almağa başlamışdır. Respublika Rəssamlar İttifaqının üzvləri 1960 – cı ildə 85 mühazirə, 1962 – ci ildə isə 102 məruzə oxumuşlar.

Yaradıcı ziyalıların yaranması və formalaşması prosesində xalq universitetlərinin rolu xüsusi əhəmiyyət daşıyırdı. 1959 – cu ildən başlayaraq Azərbaycanda xalq universitetləri yaranmağa başlamışdır. İnsanların mənəvi tərbiyəsində mühüm rol oynayan xalq mədəniyyət universitetlərinin yeni sahələri meydana çıxmış və yayılmışdır. Bunlardan musiqi sənəti universiteti, kino universiteti, ictimai elmlər universiteti, valideynlərin kino universiteti, sağlamlıq universiteti və s. xüsusilə fərqlənirdi. Mədəniyyət universitetlərinin işi və onların inkişafına xüsusi diqqət yetirilirdi. Belə ki, xalq mədəniyyət universitetlərinin fəaliyyətinin düzgün istiqamətləndirilməsi üçün Respublika İctimai Şurası, həmçinin mədəniyyət təşkilatları, siyasi və elmi bilikləri yayan cəmiyyət – həmkarlar və yaradıcılıq ittifaqlarının nümayəndələrindən ibarət daha bir ictimai şura yaradıldı. 1959 – cu ildə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqında Mədəniyyət universiteti təşkil olunmuşdu. Yalnız 1961 – ci ildə mədəniyyət universitetlərinin xətti ilə 84 məruzə oxunmuş və yaradıcılıq görüşü keçirilmişdir.

1960 – cı ildə ittifaq və respublika miqyasında mədəniyyət universitetlərinin fəaliyyətinin gücləndirilməsi üçün xüsusi mühazirəçilər qrupunun yaradılması qərara alınmışdır. Belə ki, Respublika Rəssamlar İttifaqı mədəniyyət sarayları və müxtəlif müəssisələrdə təşkil olunmuş mədəniyyət universitetlərinin işinə kömək məqsədilə əməli fəaliyyətə başlamışdır. Rəssamlar İttifaqı incəsənətin geniş təbliği və təsviri sənətin müxtəlif məsələləri haqqında 67 mühazirə təşkil etmişdir. Rəssam və sənətşünaslar "Azərbaycan tətbiqi

iscəsənəti 40 ildə", "Tətbiqi incəsənətin növ və janrları" və s. mövzularda Bakı şəhəri və respublikanın rayonlarında fəaliyyət göstərən müxtəlif müəssisə və təşkilatlarda yaradılan xalq universitetlərində çıxış etmişlər.

Kinematoqrafiya İşçiləri İttifaqı 1960–1961 – ci illərdə mədəniyyət universitetlərinə kömək məqsədilə 15 nəfərdən ibarət mühaziraçılar qrupu təşkil etmişdir. Onlar kino sənətinin qarşısında duran mühüm məsələləri özündə əks etdirən "Kinofilm necə yaradılır", "Kinofilm necə çəkilir", "Azərbaycan kino sənətinin tarixi haqqında" və s. mövzularda çıxış etmişlər. Kinematoqrafiya İşçiləri İttifaqının üzvləri bu dövrdə mədəniyyət universitetlərində 400 – dən artıq məruzə oxumuşlar. Kinematoqrafçılar İttifaqı xalq fakültəsi, "Vətən" kinoteatrında kino sənətinin xalq universiteti, kinoklub və s. təşkil etmişdir. 1976–1980 – ci illərdə kinoşünaslar, tənqidçilər, rejissorlar və aktyorlar respublika üzrə 165 məşğələ keçirmişlər. "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında xalq kino universiteti yaradılmışdı. Bu universitetə istedadlı və bacarıqlı gənclər cəlb edilir, onlar müvafiq institutlara daxil olmaq və həvəskar filmlər çəkmək üçün hazırlanırdı. Göründüyü kimi, mədəniyyət universitetləri istedadlı, xüsusi qabiliyyəti olan şəxslərin üzə çıxarılması, gələcək peşəkar təhsilə hazırlanması, hazırlıqlı yaradıcı şəxslər kimi müxtəlif sferalar üzrə formalaşması sahəsində müstəsna rol oynayırdı.

Müxtəlif xarakterli və rakurslu mövzuların aşılanması zamanı dinləyici və tamaşaçı auditoriyası peşəkar sənətin incəliklərinə bələd olmaq, onu dərindən əxz etmək və sənət yolu ilə fəaliyyət göstərmək istəyən istedadlı və qabiliyyətli şəxslərin üzə çıxması üçün əlverişli şərait yaradılmasına imkan əldə edirdi. Müxtəlif yaradıcılıq ittifaqlarında təmsil olunan, çalışan və professional sənətlə məşğul olan yaradıcı ziyalılar oxuduqları mühazirələr və etdikləri məruzələrin səviyyəsinin yüksəldilməsinə çalışırdılar. Hər bir məşğələnin xarakterindən asılı olaraq əyanilik və rəngarəng illüstrativ materiallar zənginləşir və getdikcə onlar aktual məzmunlu sənədli filmlərin nümayişi, Opera və Balet Teatrı artistlərinin çıxışları, sərgilər, stendlər, fotoalbomların tərtibatı, şəkil qalereyalarının təşkili, həvəskar və gənc yaradıcı şəxslərin əl işləri və sənət nümunələrinin toplandığı fotostend və roliklərin təqdimatı və s. ilə müşayiət olunurdu. Eyni zamanda Bakı şəhərinin tarixi – memarlıq abidələrinə təşkil olunan öyrədici və tərbiyəvi əhəmiyyətə malik

müxtəlif ekskursiyalar bu baxımdan mühüm elementlərdən biri hesab oluna bilərdi. Bir neçə incəsənət sahəsini özündə birləşdirən belə mədəniyyət universitetləri yaradıcı şəxslərin tapılması, üzə çıxarılması, təlim – tərbiyəsi, hazırlanması, dünyagörüşünün zənginləşməsi, yaradıcılıq bilik və vərdişlərinə yiyələnməsi və getdikcə formalaşması sahəsində olduqca mühüm rol oynayırdı.

XX əsrin 60–70 – ci illərində respublikada fəaliyyət göstərən xalq universitetlərinin sayı artmışdır. 1968–1969 – cu illərdə 26,9 min dinləyicisi olan 237 xalq universiteti, 1971–1972 – ci illərdə 36 198 dinləyicisi olan 273 xalq universiteti, 1979–1980 – ci illərdə 123,7 min dinləyicisi olan 671 xalq universiteti fəaliyyət göstərirdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, hər bir xalq universitetinin fəaliyyəti yalnız dinləyicilər və burada oxunan mühazirələrin sayına görə deyil, həmçinin məşğələlərin keyfiyyəti, oxunan mühazirə və keçirilən məşğələlərin dinləyicilərə təsiri, burada çalışan sənət adamlarının istedad axtarışında olarkən istifadə etdikləri səmərəli yaradıcılıq forma, metod və üsulların rəngarəngliyinə görə də qiymətləndirilirdi. Xalq universitetlərində seminarlar, disputlar, sual – cavablar, diskussiyalar, kinofilmlərin nümayişi, tamaşaçıların müzakirəsi və s. rəngarəng yaradıcılıq forma və metodlarından bəzən bir qədər zəif istifadə edilirdi. Teatrlar, konsert təşkilatları, kinostudiya və s. təşkilatlar da xalq universitetlərinin normal fəaliyyət göstərməsi üçün müəyyən köməklik göstərirdi. Lakin eyni zamanda onu da qeyd etmək lazımdır ki, müəyyən təşkilatların xalq universitetlərinə mühazirəçilərin ayrılması, onların müvafiq dərslik, dərs vəsaiti və s. ədəbiyyatla təchiz olunması üçün müntəzəm əməli fəaliyyət və köməklik səviyyəsi bir qədər aşağı idi.

Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqları yarandığı gündən ölkədə əhalinin ideya – tərbiyəvi mühitdə, yaradıcı və istedadlı şəxslərin sırf yaradıcılıq atmosferində və ümumilikdə, xalqın incə estetik zövqü və yaradıcı ziyalıların peşəkar sənətinin formalaşması uğrunda daim mübarizə aparmışdır.

Yaradıcı ziyalıların formalaşmasında respublikada fəaliyyət göstərən özfəaliyyət yaradıcılığı da özünəməxsus rol oynayırdı. 1975 – ci ildə mədəniyyət və incəsənət xadimləri I Respublika bədii özfəaliyyət yaradıcılığı festivalının keçirilməsi ilə bağlı bəzi özfəaliyyət kollektivlərini hamiliyə götürmüşlər.

Yaradıcılıq ittifaqları bu işdə kitabxana, klub və s. mədəni – maarif müəssisələri ilə də geniş əlaqə saxlayırdı.

XX əsrin 60 – cı illərində ölkədə yaradılan "Yaradıcılıq görüşləri klubu-"na yazıçılar, bəstəkarlar, rəssamlar, memarlar və b. yaradıcı ziyalılar daxil olmuşdu. Bu klubun təşkil edilməsində məqsəd ölkədə fəaliyyət göstərən, ədəbiyyat və incəsənətin müxtəlif sahələrində çalışan peşəkar və gənc yaradıcı ziyalılar arasında yaradıcılıq əlaqələrinin möhkəmlənməsi və sırf yaradıcılıq mühitində istedadlı şəxslərin yetişməsi və formalaşmasını təmin etmək idi.

Respublika Bəstəkarlar İttifaqı ölkənin şəhər və rayonlarında musiqi klublarının yaranmasında fəal iştirak edirdi. XX əsrin 70 – ci illərində musiqi məktəblərinin fəaliyyətinin güclənməsi gənc musiqiçilər klubu və xalq – çalğı orkestrlərinin yaranmasına imkan verdi.

Bədii özfəaliyyətin inkişafına qayğı və onların fəaliyyətinə dəstək yaradıcılıq ittifaqlarının ümdə vəzifələrindən sayılırdı. Xalq teatrları özfəaliyyət kollektivlərinin geniş növüdür. Onlar xalq yaradıcılığını professional sənətkarlıqla əlaqələndirən və yaradıcı ziyalıların formalaşmasında mühüm rol oynayan fəal incəsənət növlərindən biridir. Cəmiyyət inkişaf etdikcə bədii özfəaliyyət və professional sənətin qarşılıqlı zənginləşməsi prosesi güclənirdi. Müxtəlif həvəskar dərnək və kollektivlərlə təmsil olunan xalq yaradıcılığı – bədii özfəaliyyət kollektivlərinin tamaşa və çıxışlarında bəzən elə elementlər, süjetlər, quruluşlar və yaradıcılıq cizgiləri rast gəlinir ki, onlara heç professional teatrların repertuarlarına daxil edilən tamaşalarda təsadüf etmək mümkün deyildir. Bədii özfəaliyyət incəsənətin bütün növlərində öz yaradıcılığını inkişaf etdirir, bununla təkmilləşir və formalaşır. Bədii xalq yaradıcılığının inkişafı müxtəlif vasitələrlə həvəsləndirilirdi. Ölkəmizdə xalq teatrları 1953 – cü ildə yaradılmışdır. Artıq 1962 – ci ildə 17 belə xalq teatrı fəaliyyət göstərirdi. 1963 – cü ildə Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti müntəzəm olaraq xalq teatrlarına köməklik göstərilməsi, yaradıcılıq məsləhət və təcrübəsinin bölüşdürülməsi üçün rejissor, rəssam və artistlərin göndərilməsini qərara almışdır. 1963 – cü ildə xalq teatrlarına keçirilmiş 20 – yə yaxın baxış nəticəsində bəlli olmuşdur ki, xalq teatrları arasında istedadlı kollektivlər və ayrı – ayrı ümidverici həvəskarlar, unikal şəxslər vardır. Məhz buna görə Teatr Cəmiyyətində xalq teatrlarına kömək edən daimi komissiya yaradılmışdır.

Belə ki, 1969 – cu ildə ölkədə 1427 bədii özfəaliyyət kollektivi var idi. Onlardan 559 xor, 928 dram, 290 xoreoqrafiya, 277 xalq – instrumental orkestri, 148 instrumental ansambl, 345 bədii təbliğat briqadası, 425 uşaq özfəaliyyət kollektivi və s. – ni göstərmək olar. Artıq 1980 – ci ildə respublikada 214746 iştirakçısı olan 12549 bədii özfəaliyyət kollektivi fəaliyyət göstərirdi. Eyni zamanda "Həvəskar birliklər", "Marağa görə klublar", "Gənclik klubları", "Estetik tərbiyə klubları" və s. klubların yaranması da diqqət mərkəzində idi.

Həvəskar kinostudiya və kinoklubların fəaliyyəti qənaətbəxş idi. 1960 – cı ildə Azərbaycan Kinematoqrafiya İşçiləri İttifaqının Təşkilat Bürosu və Kino Evinin kino həvəskarları bölməsinin məşğələlərində həvəskar filmlər müzakirə edilmiş və məsləhətlər verilmişdir. Belə ki, müxtəlif təşkilat və müəssisələrdə həvəskar kinostudiyalar yaradılmışdır.

Respublika Bəstəkarlar İttifaqı gənc musiqi kollektivləri – mahnı və rəqs ansambllarının inkişafına xüsusi diqqət yetirirdi. Onların yaradıcılıq səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün bu ansambllara görkəmli bəstəkarlar, baletmeysterlər və başqa professional yaradıcı ziyalılar təhkim edilmişdi. Görkəmli bəstəkar A.Məlikov Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının hələ tələbəsi ikən bədii özfəaliyyət kollektivlərinə göstərilən ictimai vəzifə – xidmət işində yaxından iştirak etmişdir. 1961–1963 – cü illərdə müxtəlif professional bəstəkarlar respublikanın müəssisə və təşkilatlarında fəaliyyət göstrən gənclər teatrları, bədii özfəaliyyət dərnəkləri, estrada orkestrləri və xor kollektivlərinə yaradıcılıq məsləhətləri və göstərişlər vermişlər. Bu yaradıcılıq köməyi və əməkdaşlığı həvəskar bədii özfəaliyyət kollektivlərinin püxtələşməsi, inkişaf etməsi, təcrübə qazanması və sırf yaradıcılıq mühitində getdikcə professionallaşan yaradıcı ziyalı kimi formalaşmasına səbəb olurdu.

Azərbaycan rəssamları müxtəlif forma və metodlardan istifadə edərək bədii özfəaliyyət dərnək və kollektivlərinin inkişafına köməklik göstərirdilər. 1960–1961 – ci illərdə Rəssamlar İttifaqının 10 nəfər üzvü özfəaliyyət dərnəklərinə rəhbərlik etmiş, həvəskarlar üçün məsləhət saatları keçirmişlər. 1960–1961 – ci illərdə həvəskar rəssamların əsərlərinin respublika sərgisi keçirilmişdir. Məqsəd özfəaliyyət vasitəsilə gənc istedadları üzə çıxarmaqdan ibarət idi. Bu məqsədlə Rəssamlar İttifaqı həvəskar rəssamlar üçün seminar və məsləhət saatları təşkil edir, əsərlərinin müzakirəsini və onlara baxış keçirir,

sərgilərini təşkil edir və yaradıcılıq fəaliyyətini istiqamətləndirmək üçün müxtəlif əməli tədbirlər görürdü.

Respublika Yaradıcılıq İttifaqları ölkədə sırf yaradıcılıq mühitinin yaranmasında əməli fəaliyyət göstərərək gənc və həvəskar istedadlı şəxslərdən peşəkar, yüksək intellektual yaradıcı ziyalıların formalaşması üçün müntəzəm şəkildə fəaliyyət göstərir və professional ziyalı səviyyəsinin əldə olunması üçün durmadan yaradıcı və mütərəqqi formada mübarizə aparırdı.

3.2. Yaradıcı ziyalıların mədəniyyətin inkişafı sahəsində rolu

Yaradıcı ziyalılar – yazıçılar, bəstəkarlar, rejissorlar, aktyorlar, kino işçiləri və b. ölkədə mədəniyyətin inkişaf etdirilməsində mühüm rol oynayaraq, hər zaman mədəniyyətin müxtəlif sahələrinə yaradıcı mütərəqqi və pozitiv yanaşma tərzləri, yeni yaradıcılıq axtarış və yenilikləri, yeniliyin üzə çıxarılması və peşəkarcasına işlənməsi, əvvəlki element və cizgilərin isə məhv edilməməsi, əksinə qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi, hər bir xalqın özünəməxsusluğunun hifz edilməsi və s. xarakterik xüsusiyyətlər ilə fərqlənmişlər. Bu baxımdan bədii mədəniyyətin əhəmiyyəti, onun xalqın mənəvi dünyagörüşünün düzgün formalaşması, zənginləşməsi, dünyanın ən mütərəqqi və pozitiv mədəniyyət nümunələri ilə yaxından tanış olması, onları doğru – dürüst dərk və əxz etməsi, hadisələrə və həyatda rast gəlinən ədalətsizlik və qanunsuzluğa qarşı düzgün mövqedən çıxış etməsi və s. məsələlərin həllində tutduğu obyektiv mövqe olduqca zəruridir.

Bədii mədəniyyət insanları düşündürür, başa salır, öyrədir, istiqamət verir, nəyin doğru, nəyinsə yanlış olduğunu göstərir, haqsızlığı üzə çıxarır və onu ifşa edir, insanları yaramaz əməllərdən çəkinməyə dəvət edir, onları tərbiyə edir və mükəmməl insan obrazını təsvir edərək ən dürüst və insani cizgiləri real həyata gətirmək uğrunda durmadan vicdan və məsuliyyətlə mübarizə aparır. Mədəniyyət geniş xalq kütlələri, cəmiyyət tərəfindən başa düşülməli, anlaşılan olmalı, xalqın duyğu və arzularını ifadə etməli, öz yaradıcılıq əsərlərində onları birləşdirməli, yazıb, çəkib, ifadə edib göstərməli və yaymalıdır. Belə mədəniyyətin ideya məzmunu dərin, bədii sənətkarlığı

yetkin, forma, janr və üslubu isə müxtəlif olur. Bədii yaradıcılıq mürəkkəb və çoxcəhətli proses olmaqla yanaşı, eyni zamanda fərqli olması ilə də səciyyələnir. Bədii yaradıcılıq yazıçı, şair, rəssam, heykəltəraş, rejissor, aktyor və b. yaradıcı ziyalıların bədii təxəyyülü, ideya tərzi, istifadə etdiyi forma və metodlar, əsərlərində yaratdıqları müxtəlif obrazlar, fikir və ideyaların sənətkarcasına təcəssümü və məcmusudur. Mədəniyyətin inkişafında rol oynayan yaradıcı ziyalıların ideya – siyasi səviyyəsinin yüksəldilməsi və professional sənətkarlığının artırılması olduqca vacibdir. Belə istedadlı yaradıcı ziyalılar yaradıcılıq ittifaqlarında təmsil olunaraq sırf yaradıcı mühitə düşür və öz professional sənətkarlığını artırmaq, əsil peşəkar kimi formalaşmaq və mədəniyyətin inkişafında iştirak etmək üçün əlverişli şərait əldə etmiş olurdular. Bununla belə yaradıcılıq ittifaqlarında hər bir sənətkara öz fərdi xüsusiyyətlərini inkişaf etdirmək üçün verilmiş sərbəstlik, müstəqillik və şəxsi azadlıq olduqca mütərəqqi və pozitiv hal olub mədəniyyətin inkişafında həlledici rol oynamışdır. Azərbaycanda Yazıçılar İttifaqı (1934), Bəstəkarlar İttifaqı (1934), Rəssamlar İttifaqı (1940), Kinematoqrafiya İşçiləri İttifaqı (1958) yaradıldı. Respublika teatr işçilərinin ictimai yaradıcılıq təşkilatı olan Teatr Cəmiyyəti (1948) daha sonra Teatr Xadimləri İttifaqına (1987) çevrildi. Bu yaradıcılıq ittifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində oynadığı rol, mədəni quruculuq işində onların iştirakı, prinsipal mövqeyi, funksiyaları, tutduğu və müəyyən etdiyi ədəbi – bədii istiqamət, götürdüyü inkişaf kursu və bu baxımdan apardığı fəaliyyət güclənmiş və möhkəmlənmişdir (Şəkil 2).

Yaradıcılıq ittifaqlarında öz ideya – siyasi səviyyələrini artıran və professional sənətkarlığını yüksəldən yaradıcı ziyalıların sənətkarlıq yolları, ifadə vasitələri, çalışdıqları sahələr, sənətə gətirdikləri mövzular, qaldırdıqları problemlər və sənətkarlıq səviyyələri kifayət qədər fərqli olsa da, onların sənətdə oynadıqları rol – Azərbaycan mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsi məsələsi danılmazdır. İfadə vasitələrinə görə bir – birindən fərqlənən, “söz”, “rəng”, “şəkil” və “ifa” vasitəsilə öz fikir və ideyalarını sənətə gətirərək onu gözəlləşdirən, fərqli, amma özünəməxsus və real cizgilərlə öz əsərləri və yaratdıqları obrazlar, qəhrəmanlara görə səciyyələnən, fərdi, amma eyni zamanda mütərəqqi və pozitiv elementləri ilə təcəssüm olunan bu yaradıcı ziyalılar çəkdikləri tablolar, bəstələdikləri fundamental musiqi əsərləri, ucaltdıqları

gözəl və ecazkar cizgili heykəltəraşlıq abidələri, qoyduqları gözəl və realizm üslublu teatr tamaşaları, çəkdikləri bir – birindən maraqlı sənədli və bədii filmlər, oynadıqları müxtəlif xarakterli rollar və ifalar ilə olduqca rəngarəng, özünəməxsus, cəsarətli, realistik, baxımlı, düşündürücü və tərbiyəvidir.

Şəkil 2. Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqları

Maarif, mədəniyyət ocaqları və elmi mərkəzlərlə yanaşı, yaradıcılıq ittifaqları da Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı sahəsində öz yaradıcılıq töhfələrini verməyə çalışırdı. Yaradıcı ziyalılar elə ictimai və peşəkar qüvvədir ki, onlar xalqın mənəvi – əxlaqi aləmi, ideya – siyasi tərbiyəsi, müasir və realist dünyagörüşünün formalaşması, cəmiyyətdə mükəmməl və sağlam insan obrazının yaranması, vətəndaşlıq mövqeyinin güclənməsi, hər bir məsələyə şüurlu münasibət bəslənməsi, insanların ideya və fikirlərini açıq şəkildə ifadə etməsinə öz yaradıcılıqları ilə bilavasitə və ya bilvasitə təsir etmək gücünə malikdirlər. Bu dövrün xarakterik xüsusiyyətləri kimi – insanların mənəviyyatca zəngin, ahəngdar inkişaf etmiş şəxslər kimi formalaşması üçün onlara gözəllik hissinin aşılanması, yüksək estetik zövqün formalaşması, tarixi və memarlıq abidələri, incəsənət əsərlərinin əhəmiyyəti və dəyərini düzgün qiymətləndirmək bacarığının tərbiyə edilməsi, şəxsiyyət fenomeninin dərk edilməsi və s. xüsusiyyətlər ön plana çəkilirdi.

Yaradıcı ziyalılar mənəvi tərbiyənin əsas amilləri olan ədəbiyyat və incəsənəti inkişaf etdirir, bədii əsərlər yaradır, onları yeni və mütərəqqi ideyalarla zənginləşdirir, respublikamızı digər ölkələrdə tanıdırlar. Yaradıcılıq İttifaqlarının iş mexanizmi, təşkilati fəaliyyəti, istedadlı və yaradıcı kadrlara bəslənən münasibət, cəmiyyətin qarşıya qoyduğu və onu düşündürən problemlərin bədii ədəbiyyat və mədəniyyətə gətirilməsi, sənət və sənətkar qarşısında duran vacib yaradıcılıq suallarına yaradıcı ziyalıların öz fəaliyyəti və əsərlərində özünəməxsus həll yolları axtarması, yeni yaradıcılıq axtarışları, ədəbi əsərlər və incəsənət nümunələrinin mövzularının real həyat hadisələrindən götürülməsi və s. məsələlər, şübhəsiz, mədəniyyətin inkişafında həlledici rol oynayırdı.

Ədəbiyyat və incəsənət ideoloji fəaliyyətin ən mübariz sahələrindən biridir. Yaradıcı ziyalıların gözəl sənət əsərləri yaratması üçün onların bədii cəhətdən savadlı olması, ideya – siyasi səviyyəsi və professional sənətkarlığının yüksəldilməsi zəruri idi. Bu baxımdan nəzəri seminarlar mühüm rol oynayırdı. 1961–1962 – ci illərdə Rəssamlar İttifaqı respublika rəssamlarının ideya – siyasi səviyyəsinin artırılması üçün Respublika Siyasi Maarif Evində məruzə və seminar məşğələləri təşkil etmiş, burada müxtəlif mövzularda 67 məruzə oxunmuşdur. Belə nəzəri seminarlar demək olar bütün yaradıcılıq ittifaqlarında keçirilirdi. Bu məqsədlə bəzən dərnəklərdən də istifadə edilirdi. Belə dərnəklərdə başlıca olaraq ədəbi jurnallar və "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində işləyən şəxslər təmsil olunurdular.

Yaradıcılıq İttifaqlarının fəaliyyət sahələrindən biri də yaradıcı ziyalıların peşəkar sənətkarlığının yüksəldilməsi olmuşdur. Bunun üçün ixtisasartırma, təcrübə keçmə, yaradıcılıq seminarları, məzuniyyət və ezamiyyətlər, müsabiqələr və s. təşkil olunurdu. Gənc yaradıcı ziyalıların yaradıcılıq ezamiyyətləri yeni – yeni sənət əsərlərinin yaranması, yeni yaradıcılıq axtarışları, yeni mövzuların tapılması, sənət əsərlərinə gətirilməsi, müasir tələblərlə səsləşən nadir sənət nümunələrinin yaranması, nümayişi, təbliği və s. demək idi. Gənc rəssamların yaradıcılıq ezamiyyətinin nəticəsi onların yaratdıqları əsərlərin hesabat sərgisinin təşkili demək idi. Respublikanın gənc və peşəkar yaradıcı ziyalıları müxtəlif ölkələrə, o cümlədən rayonlara yaradıcılıq ezamiyyətlərinə göndərilirdi. Rəssamlar, yazıçılar, musiqiçilər, rejissorlar, kino işçiləri və b.

yaradıcı şəxslərin vaxtaşırı yaradıcılıq ezamiyyətlərinin təşkil olunması ölkəmizdə mədəniyyətin inkişafında müstəsna rol oynayırdı.

Yaradıcılıq İttifaqlarının fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri də gənclərlə işin təşkili, istedadlı gənclərin üzə çıxarılması, seminar və müşavirələrin təşkil edilməsi, bölmələr, gənclər studiyası, gənclər klubu, gənc rəssam və sənətşünaslar birliyi və gənc iş komissiyasının yaradılması, gənclər günü və müxtəlif tədbirlərin keçirilməsi, gənc rəssamların sərgilərinin təşkil edilməsi, gənc bəstəkarların musiqi əsərlərinin dinlənilməsi və s. gənclərin mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsi, məsuliyyətlə mədəniyyətin inkişafına qayğı və köməklik göstərilməsidir. Belə ki, 1963 – cü ildə Bakı şəhərində kinomexaniklərin birinci respublika toplanışı keçirilmişdir. 1964 – cü ildə kinolaşdırma və kinoprokat işçilərinin müşavirəsi keçirilmiş və o əhaliyə kino xidmətinin yaxşılaşdırılmasına həsr olunmuşdur. Kinematoqrafiya və kino sahəsində xidmətin keyfiyyətinin artırılması və bu sahədə konkret əməli tədbirlərin görülməsi nəticəsində artıq 1965 – ci ildə Respublika Kinematoqrafiya Komitəsi üzrə 1340 kinoteatr və kinoqurğusu var idi. Bakı şəhərinin bəzi kinoteatrlarında fəaliyyət göstərən janr kinoklublarında sənədli filmlər, animasiya filmləri və s. nümayiş etdirilirdi. Bunlardan "Kinoprokat kuryeri", "Kaleydoskop", " Kino həvəskarları klubu", "İrs" adlı təkrar filmlər zalını qeyd etmək mümkündür. 1986 – cı ildə bu kinoklubların repertuarında 200 – dən artıq əsər – bədii filmlər, sənədli filmlər, cizgi filmləri və s. nümayiş etdirilmişdir. Lakin bununla yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, elmi – kütləvi, tarixi – xronikal, xronikal – sənədli və tədris filmlərinin əhəmiyyəti olduqca böyük olsa da, onlara kino sənətinin inkişafı və yaradıcılıq prosesində kifayət qədər yer ayrılmırdı. Eyni zamanda kinofilmlərin istehsalı zamanı müasir elm və texnikanın nailiyyətlərinin tətbiqinə də ehtiyac duyulurdu.

Yaradıcı ziyalıların fəaliyyəti və yaratdıqları əsərlərin nümayişi mədəniyyətin inkişafı sahəsində görülən işlərin bir növ yaradıcılıq hesabatı sayıla bilər. Bu baxımdan rəssamlar, bəstəkarlar, dramaturqlar, teatr və kino xadimlərinin əsərlərinin sərgiləri təşkil edilir, fəaliyyətlərini əks etdirən fotostend və fotoalbomlar hazırlanır, əsərləri radio və televiziya verilişlərinin proqramlarına salınır, tamaşaları hazırlanır, kinofilmləri nümayiş etdirilir, oynadıqları rolların əhəmiyyəti sənətşünaslar və ədəbi tənqidçilər tərəfindən araşdırılır və

təhlil edilirdi. Müxtəlif yeni əsərlər, teatr tamaşaları, sənədli və bədii filmlər tamaşaçıların müzakirəsinə verilir, onların obyektiv və mütərəqqi fikir və rəyləri nəzərə alınırdı.

1960 – cı ildə respublikanın müxtəlif müəssisə və təşkilatlarında cürbəcür mövzularda məruzələr oxumaq üçün Opera və Balet Teatrı, Gənc Tamaşaçılar Teatrının aktyorları və Teatr Cəmiyyətinin üzvlərindən ibarət 4 briqada təşkil olunmuşdu.

Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqları mədəniyyətin inkişafı sahəsində nəzəri və əməli fəaliyyətlə məşğul olaraq öz yaradıcılıq və təşkilati işlərini formalaşdırırdı. Yaradıcılıq İttifaqları, birlikləri və cəmiyyətlərində təmsil olunan yaradıcı ziyalıların qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biri bədii cəhətdən yüksək səviyyəli əsərlərin yaradılması üçün durmadan çalışmaq və mübarizə aparmaqdır. Sənət əsərlərinin ideya – bədii səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün müzakirələr, diskussiyalar, dəyirmi stollar təşkil olunur, əsərlərə müsabiqə və baxış keçirilirdi. İttifaqların həyata keçirdiyi yaradıcı – təşkilati işlər onların fəaliyyətinin əsas sahələrindən birini təşkil edirdi. Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının respublikada göstərdiyi fəal nəzəri və əməli fəaliyyətin dərin elmi tədqiqi tarix elmləri doktoru, professor Nisbət Mehdiyeva tərəfindən aparılmışdır. İstedadlı tarixçi alim, bu sahənin gözəl bilicisi, Azərbaycan mədəniyyətinin aktual məsələləri, yaradıcı ziyalıların mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti, Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyət sahəsində rolu, yeri və fəaliyyətinin 1960–1980 – ci illər dövrünün araşdırmaçısı professor Nisbət Mehdiyeva fundamental elmi əsərləri ilə yaradıcı ziyalı və yaradıcılıq məsələlərinin öyrənilməsində müstəsna rol oynamışdır. Professor Nisbət Mehdiyevanın "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" (1990) adlı dərs vəsaiti, "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni əlaqələri (1960–1980 – ci illər)" (1991) və "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" (2014) adlı 2 monoqrafiyası Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının fəaliyyəti və respublikada yaradıcı ziyalıların mədəniyyətin inkişafı sahəsində oynadıqları rola həsr olunmuş fundamental elmi – tədqiqat əsərləridir. Tədqiqatçı qeyd edir ki, bədii cəhətdən yüksək səviyyəli əsərlərin yazılması uğrunda mübarizə yaradıcılıq ittifaqlarının fəaliyyətində

əsas yer tuturdu. Belə ki, Yazıçılar İttifaqı 1970 və 1971– ci illərdə keçirdiyi səyyar plenumlarda bədii əsərlərdə insan obrazının yaradılması məsələsi və xalqlar dostluğunun Azərbaycan ədəbiyyatında əksi, humanizm ideyalarının bədii ədəbiyyata gətirilməsi və s. aktual məsələləri müzakirəyə çıxarmışdır. Ədəbiyyat və incəsənət əsərlərinin ideya – bədii səviyyəsinin yüksəldilməsində ədəbi – bədii tənqidin rolu da burada vurğulanmışdır. Bununla Yazıçılar İttifaqı orqanlarının tənqid şöbələri məşğul olurdu. İttifaq yaradıcılıq problemlərinin həlli və yaradıcılıq hesabatlarının hazırlanması – dinlənilməsi məsələlərinə xüsusi diqqət yetirirdi.

Yaradıcı ziyalılar bu dövrdə yaratdıqları ədəbiyyat və incəsənət əsərlərinin bədii – mənəvi cəhətdən mükəmməl, möhkəm kompozisiyaya malik, dəqiq süjet xətti, dolğun insan obrazları və rəngarəng təsir vasitələrinə söykənən mükəmməl bir yaradıcılıq nümunəsi olması uğrunda durmadan çalışır və mübarizə aparırdılar. Onlar çalışırdılar ki, teatr tamaşaları və kinofilmlər nəinki öz məzmunu ilə tamaşaçıları tərbiyə etsin, həm də forma yeniliyi, insan xarakterinin zənginliyi və həyat tərzinin xarakterik xüsusiyyətlərini əks etdirsin. Eyni zamanda yaradıcı ziyalılar öz əsərlərində şablonçuluq, primitivlik, standart mövzulardan əl çəkmək, cəsarətli axtarışlar, novaturluq, yeni janr və yaradıcılıq problemlərinin həllinin vacibliyinə çalışırdılar. Yaradıcı ziyalıların Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında rolu olduqca spesifik və rəngarəng olmuş, onlar XX əsrin 60–80-ci illərində uğurlu və eyni zamanda yaradıcılıq mübarizəsi ilə zəngin şərəfli yol keçmişlər. Yaradıcı ziyalıların mədəniyyətin bütün sferalarının inkişafında oynadıqları rol Azərbaycan mədəniyyətini olduqca zənginləşdirmiş, inkişaf etdirmiş və mütərəqqi– realist çalarlarla zəngin, yalnız dəqiq faktlar və bir qədər də sənətkarın yaradıcı təxəyyülünə əsaslanan misilsiz sənət nümunələrinin yaranmasına səbəb olmuşdur.

IV fəsil

XX ƏSRİN 60–80 – Cİ İLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN YARADICILIQ İTTİFAQLARININ TƏBLİĞAT SAHƏSİNDƏ FƏALİYYƏTİ PROFESSOR NİSBƏT MEHDİYEVANIN ELMİ YARADICILIĞINDA

4.1. Yaradıcılıq İttifaqlarının təbliğat sahəsində fəaliyyəti

Təbliğ dedikdə təşkilati tədbirlər, əsərlərin yazılmasının forma və üsulları, kütləvi təbliğat, onun təşkili və s. nəzəri və praktik aspektlər nəzərə alınmalıdır. Təşkilati tədbirlər olaraq təbliğ büroları və şöbəsinin yaradılması nəzərdə tutulmuşdur. Təbliğat bürolarının fəaliyyətinə yaradıcı ziyalıların insanlarla görüşləri və oxucu, tamaşaçı konfranslarının təşkili, disputlar və s. kütləvi – mədəni tədbirlərin keçirilməsi, müxtəlif yaradıcı peşə sahiblərinin təbliğat sahəsində fəaliyyətinin təşkil edilməsi, müxtəlif yaş kateqoriyalı insanlarla iş planının işlənib hazırlanması, yaradıcı ziyalılarla oxucu və tamaşaçılar arasında mənəvi körpünün qurulması, cəmiyyətin ideoloji, mənəvi və estetik tərbiyəsinin formalaşdırılması və s. nəzəri və əməli tədbirlər daxildir.

Təbliğat büroları xətti ilə ölkədə yaradıcı ziyalılarla oxucular və tamaşaçılar arasında mütəmadi görüşlər, tədbirlər, dəyirmi stollar, disputlar, diskussiyalar, müzakirələr və s. mühün tədbirlər silsiləsi keçirilmişdir. Bu sırada yeni – yeni əsərlərin yaranması, yaradıcılıq forma və metodlarının işlənib hazırlanması, yaradıcı ziyalıların bədii təxəyyülünün məhsulu olan gözəl sənət nümunələri və əsərlərin müzakirəsinin keçirilməsi, yaradıcılıq axtarışlarının müəyyənləşdirilməsi və s. vasitələr təbliğatın əsas istiqamətlərindən hesab oluna bilər. Eyni zamanda mühazirələrin oxunması, mədəniyyət universitetlərinin işində iştirak, poeziya günləri və həftələrinin mütəmadi olaraq keçirilməsi, mədəni tədbirlərin təşkili və yaradıcı təşkilatların fəaliyyətinə hamiliyin təmin edilməsi, mədəni – maarif müəssisələri ilə

əməli işin təşkili, bədii özfəaliyyətin inkişafına qayğı, sərgilərin nümayişi, musiqi təbliğatı, festivalların təşkilinin mütəmadi xarakter alması, teatr tamaşalarınn təbliği, kino – təbliğat, kinofilmlərin müzakirəsi, nümayişi, ssenarilərin real həyat hadisələrindən götürülməsi və real faktlara söykənməsi, bədii və sənədli film çəkilişi və s. təbliğatın əsas sahələridir. Yalnız 1973 – cü ildə Rəssamlar İttifaqı və Mədəniyyət Nazirliyi birgə 100 sərgi təşkil etmişdir. Lakin eyni zamanda onu da qeyd etmək lazımdır ki, ciddi sosial – mənəvi problemlər, real faktlar, əhəmiyyətli məsələlər, ölkə və xalqın real həyatından irəli gələn epizodları özündə əks etdirən bu ədəbi – bədii əsərlərlə yanaşı, bayağı, cılız, kiməsə xoş gəlsin deyə yazılan və yaradılan, qələmə alınan əsərlərə də rast gəlmək mümkün idi. Bununla yanaşı yaradıcılıq ittifaqlarının fəaliyyətində prinsipal mövqenin nümayiş etdirilməsi, məsuliyyət, tələbkarlıq, istedada qayğı, onların məhv edilməsi və sıradan çıxarılmasına hər vəchlə həm dövlət, həm də vətəndaşlar və yaradıcı təşkilatlar tərəfindən maneçilik göstərilməsi ölkənin yaradıcı ziyalı mühiti qarşısında duran ən mühüm və ümdə vəzifələrdən hesab olunmalıdır. Bu baxımdan bütün ədəbi – bədii əsərlər və müxtəlif sənət nümunələrinin yaradılmasında vicdanlılıq, bəşəriyyət, humanizm, sənət və elm, ölkə qarşısında məsuliyyət kimi xüsusiyyətlər əldə rəhbər tutulmuş və vətəndaş, yaradıcı ziyalı hər zaman bu prizmadan ölkədə cərəyan edən hadisələr, mövcud ictimai – siyasi vəziyyət, ölkənin durumu, gündəlik həyatda qarşılaşdığımız neqativ hallar və çatışmazlıqlara vətəndaş mövqeyindən yanaşaraq hər zaman öz yolu ilə getmiş və öz sözünü deməyə çalışmışdır. Bu baxımdan tarixçi alim, böyük pedaqoq, həmişəyaşar ziyalı, professor Nisbət Mehdiyevanın (Şəkil 1) bu sahədə apardığı geniş tədqiqat işləri, qaldırdığı aktual məsələlər, daim reallıqla səsləşən, haqqın üstünlüyünü müdafiə edən gözəl tədqiqat əsərləri olduqca diqqətəlayiqdir.

Professor Nisbət Mehdiyevanın "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" (1990) adlı dərs vəsaiti, "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni əlaqələri (1960–1980 – ci illər)" (1991) və "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" (2014) adlı 2 monoqrafiyası və s. əsərləri bu baxımdan olduqca diqqətəlayiq olub

Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının fəaliyyətinin öyrənilməsində fundamental tədqiqat əsərləri hesab olunmalıdır.

Şəkil 1. Tarix elmləri doktoru, Professor Nisbət Mehdiyeva

Professor Nisbət Mehdiyevanın "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı dərs vəsaiti (Şəkil 2) Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının müxtəlif forma və metodlardan istifadə edərək ədəbiyyat və incəsənət əsərlərini geniş şəkildə yaymaq sahəsində gördüyü kütləvi təbliğat fəaliyyətinə həsr olunmuşdur. Yaradıcı ziyalıların bədii mədəniyyətin təbliği sahəsində həyata keçirdikləri tədbirlər, sərgilər, festivallar, teatr və kino əsərlərinin nümayişi və s. mühüm məsələlər ətraflı şəkildə işıqlandırılmışdır.

Professor Nisbət Mehdiyevanın "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni əlaqələri (1960–1980 – ci illər)" adlı monoqrafiyasında (Şəkil 3) Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının respublikada bədii tərcümə, ədəbiyyatın təbliği və ədəbi – mədəni tədbirlər sahəsində əlaqələr sferasında fəaliyyəti və s. mühüm yaradıcılıq aspektləri öz əksini tapmışdır. Monoqrafiyada Bəstəkarlar, Rəssamlar, Kinematoqrafçılar, Teatr Xadimləri İttifaqları və "Azərbaycanfilm"

kinostudiyasının musiqi, rəssamlıq, teatr və kino əsərləri vasitəsilə çoxsahəli əlaqələri ətraflı tədqiq və şərh edilmişdir.

Н. Ч. МЕҺДИЈЕВА

АЗӘРБАЈЧАН ЈАРАДЫЧЫЛЫГ ИТТИФАГЛАРЫНЫН КҮТЛӘВИ ТӘБЛИҒАТ САҺӘСИНДӘ ФӘАЛИЈЈӘТИ

(1960—1980-чи илләр)

Şəkil 2. Professor Nisbət Mehdiyevanın "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı dərs vəsaiti

Bu əlaqələrin respublika və xarici ölkələrin müvafiq ittifaq və təşkilatları ilə qarşılıqlı surətdə həyata keçirilməsi kimi aspektlər də tədqiqat əsərində vurğulanmışdır. Bununla yanaşı Professor Nisbət Mehdiyeva əsərdə Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni əlaqələrinin forma və metodlarının təkmilləşdirilməsi, səmərəliliyinin artırılması sahəsində müəyyən təkliflər və yaradıcılıq prosesi dövründə yol verilmiş nöqsanların aradan qaldırılması sahəsində bir sıra tövsiyələr irəli sürmüşdür. Tədqiqatçının bu sahədə gördüyü dəyərli elmi iş və apardığı geniş fəaliyyət real faktlar və əməli fəaliyyətə dayanaraq görkəmli alimin böyük elmi araşdırmalarının məhsulu hesab oluna bilər.

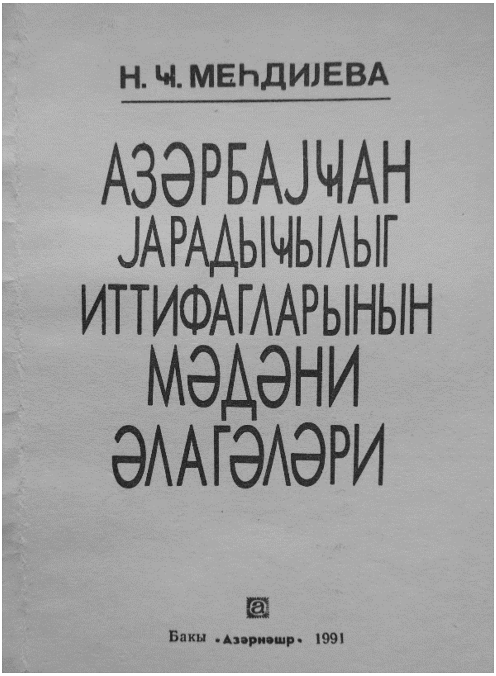

Şəkil 3. Professor Nisbət Mehdiyevanın “Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni əlaqələri (1960–1980 – ci illər)” adlı monoqrafiyası (1991)

Professor Nisbət Mehdiyevanın “Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)” adlı monoqrafiyasında (Şəkil 4) Azərbaycan tarixşünaslığında Yazıçılar İttifaqı, Bəstəkarlar İttifaqı, Rəssamlar İttifaqı, Teatr Xadimləri İttifaqı və Kinematoqrafçılar İttifaqının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti məsələsi öz əksini tapmışdır. Ölkədə yaradıcı ziyalıların ideya – siyasi səviyyəsi, professional sənətkarlığı, ittifaqların yaradıcılıq və təşkilati işləri, bədii mədəniyyətin təbliği sahəsində onların rolu və mədəni əlaqələr sferasında fəaliyyəti problemi müəllif tərəfindən geniş tədqiqata cəlb edilmişdir. Professor Nisbət Mehdiyevanın bu tədqiqat əsəri böyük maraq doğurur. Yaradıcılıq İttifaqlarının fəaliyyəti olduqca rəngarəng olub müxtəlif mədəniyyət məsələlərini özündə əks etdirir, əhəmiyyətli və özünəməxsusdur. Bu yaradıcı təşkilatlar sırf yaradıcılıq, sənət

fəaliyyəti ilə məşğul olaraq xalqın mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsində mühüm rol oynayır. Tədqiqatçı Professor Nisbət Mehdiyeva hər bir məsələnin izahı və araşdırılması prosesində əldə edilmiş nailiyyətlər və qazanılmış müvəffəqiyyətlərə yer ayırmaqla yanaşı, çatışmazlıqlar və yol verilmiş qüsurları da qeyd edərək onların aradan qaldırılması üçün vacib əməli tədbirlər planının işlənib hazırlanmasının zəruriliyini göstərmişdir.

Şəkil 4. Professor Nisbət Mehdiyevanın "Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər)" adlı monoqrafiyası (2014)

Respublikada Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni tərbiyə işinin aparılması, təşkili, formalaşdırılması və s. sahələrdə rolu özünəməxsusdur. Yaradıcılıq İttifaqlarının bu fəaliyyətinin səmərəli şəkildə həyata keçirilməsində Təbliğ bürosu və klub, Sərgi salonu, Şəkil qalereyası, Bəstəkarlar evi, Kino evi, Aktyor evi və s. – in rolunu xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Belə ki, yazıçılar üçün Bədii ədəbiyyatı təbliğ bürosu, rəssamlar üçün Sərgi salonu, Bəstəkarlar İttifaqının nəzdində Musiqi təbliği bürosu yaradılmışdır. 1960 – cı ildə yaradılan Sərgi salonu artıq 1974 – cü ildə Azərbaycan Dövlət Şəkil Qalereyasına çevrilmişdir.

Azərbaycan Kinematoqrafiya İşçiləri İttifaqı nəzdində 1962 – ci ildə kino sənətini təbliğ edən şöbə fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Bu şöbədə mütəmadi olaraq geniş aspektli mühazirələr oxunur, yaradıcılıq görüşləri və müxtəlif tədbirlər keçirilirdi.

Ədəbiyyat və incəsənət əsərlərinin təbliğində Yazıçılar İttifaqının orqanları "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti, "Azərbaycan", "Ulduz", "Qobustan", "Литературный Азербайджан" jurnalları, o cümlədən respublikanın müxtəlif mətbuat orqanlarının rolu və fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Təsviri incəsənətin təbliğində kütləvi informasiya vasitələri olan televiziya və radiodan da geniş istifadə edilirdi. Televiziyada rəssamların fərdi və ümumi sərgilərinə aid 20 xüsusi veriliş, onlarla qısametrajlı film göstərilmişdir. Rəssamlar İttifaqı nəşriyyat və dövri mətbuat orqanları vasitəsilə də fəal təbliğat aparırdı. Azərbaycan rəssamlarının əsərlərindən ibarət rəngli albomlar, şəkillər, bədii poçt kartoçkası dəsti və s. buraxılırdı. Rəssamlar haqqında əsər və kataloqlar da nəşr edilirdi. Respublikanın bədii həyatı, yaradıcılıq mühitində baş verən yeniliklər və s. qəzet və jurnallarda işıqlandırılırdı.

Kino sənəti televiziya verilişləri vasitəsilə də geniş şəkildə təbliğ olunurdu. Hər ay televiziyada "Yazıçı və ekran" adlı televiziya verilişi təşkil edilirdi. Bu verilişlərdə ədəbi əsərlərin ekranlaşdırılmasının aktual problemləri, ədəbiyyatla kinonun qarşılıqlı əlaqələri, ədəbi əsərlərin ən yaxşı nümunələri, yeni – yeni süjet və ideya axtarışı nəticəsində meydana çıxan sənət əsərlərinin kinoya gətirilməsi və s. məsələlərdən bəhs edilirdi.

Professor Nisbət Mehdiyeva XX əsrin 60–80-ci illərində Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının ədəbiyyat və incəsənət əsərlərinin tərbiyəvi əhəmiyyətinin artırılması sahəsində daim yeni forma axtarışında olduğunu göstərmişdir. Tədqiqatçıya görə, belə formalardan biri musiqi lektoriyalarının fəaliyyəti, əsərlərin müzakirəsi, oxucu və tamaşaçı konfransları, müxtəlif disputların keçirilməsi və s. olmuşdur. Bu tədbirlərin keçirilməsində məqsəd geniş dinləyici, tamaşaçı və oxucu auditoriyası ilə bilavasitə təmasın qurulması, yaradıcılıq diskussiyaları və fikir mübadiləsinin aparılması olmuşdur.

1960 – cı ildə Respublika Rəssamlar İttifaqının üzvləri 85 mühazirə oxumuşlar. Bu mühazirələr müxtəlif idarə və təşkilatlar, hərbi hissələr, sərhəd rayonları, mədəniyyət evləri, zabitlər evi, incəsənət muzeyi və s. yerlərdə

keçirilən tədbirlərdə oxucu, dinləyici və tamaşaçıların diqqətinə çatdırılırdı. Bu tədbirlərdə 6000 adam iştirak etmişdi. 1962 – ci ildə Rəssamlar İttifaqının üzvləri 102 məruzə oxumuşlar. Hər il təşkil olunan mühazirələrin coğrafi xəritəsi olduqca geniş idi.

Respublika Yazıçılar İttifaqının Bədii ədəbiyyatı təbliğ bürosu 1970–1975 – ci illərdə yazıçıların 27 563 görüşünü təşkil etmişdir. Bu görüşlərdə 200 – ə yaxın yazıçı iştirak etmişdir. Bu görüşlərin əksəriyyəti ayrı – ayrı məruzələr, mühazirələr, disputlar, diskussiyalar, yaradıcılıq hesabatları, yeni – yeni yaradıcılıq forma və metodlarının müzakirəsi və təhlili, oxucularla sual – cavablar, dairəvi stollar, müxtəlif müsahibə formalı görüş və tədbirlərin keçirilməsi, yaradıcı fəaliyyətin qiymətləndirilməsi və istiqamətlərin müəyyən edilməsi və s. məsələlərə həsr edilirdi. Tədqiqatçı bu məsələlərə xüsusi diqqət çəkərək onların vacibliyini vurğulamışdır.

Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti XX əsrin 70 – ci illərində mühazirə – təbliğat vasitəsindən səmərəli istifadə mövzusunu əldə rəhbər tutaraq respublikanın müxtəlif şəhərlərində təkcə 6 il ərzində teatr sənətinin problemləri ilə bağlı 596 mühazirənin oxunmasını təşkil etmişdir. Bu mühazirələrin mövzuları "Teatrda realizm", "Klassiklərin müasir oxunuşu", "Aktyor Kukla Teatrında" və s. olmuşdur. Belə ki, bu mövzularda oxunan mühazirələr tamaşaçıların teatr sənətinin problemləri, teatrların repertuarları və sənətkarlıq məsələləri ilə tanış edilməsi, XX əsr teatr yaradıcılığında aktyor və səhnə problemi, müasir teatr tamaşaçıların gözü ilə, teatr və realizm aspektləri, teatral baxışın formalaşması, müasir həyatda teatrın yeri, aktyor və tamaşaçı anlayışının qurulması, real həyati fakt və hadisələrin teatrda əks olunması və s. məsələlərin həlli, analizi və real şəkildə səhnələşdirilməsinə yönəlmişdi.

Professor Nisbət Mehdiyeva qeyd edir ki, Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqının Təbliğat bürosu kino sənətinin təbliği ilə bağlı demək olar hər il 440 məruzə oxunmasını təşkil edirdi. Tədqiqatçının sözlərinə görə, Respublika Yaradıcılıq İttifaqlarının təşkil etdiyi bu mühazirələr ədəbiyyatşünaslar, teatrşünaslar, sənətşünaslar, musiqişünaslar və kinoşünaslar tərəfindən oxunurdu. Həmçinin Professor Nisbət Mehdiyeva göstərir ki, müvafiq sənətlər üzrə çalışan və ixtisaslaşan sənətşünaslar və tənqidçilər də bu işə cəlb olunurdular.

Təbliğatın bu müxtəlif formaları hər biri özünəməxsus şəkildə fəaliyyət göstərərək əhalinin mədəni – estetik tərbiyəsi və zövqünün formalaşmasında həlledici rol oynayırdı. Sənət əsərlərinin təbliğində yaradıcılıq ittifaqlarının mütəmadi olaraq keçirdiyi poeziya günləri, rəssamlıq günləri, ədəbiyyat və incəsənət həftələri də mühüm rol oynayırdı. Yazıçılar İttifaqının hər il keçirdiyi poeziya günlərində oxunan şeirlər daha sonra ayrıca kitab şəklində çap edilirdi.

Respublika Rəssamlar İttifaqının 1961 – ci il aprelin 1–16 – da keçirdiyi Rəssam günündə 8 sərgi açılmış, 4 məruzə oxunmuş, 10 söhbət təşkil edilmiş və 15 görüş keçirilmişdir. Bununla əlaqədar olaraq, radioda 7, televiziyada 9 veriliş hazırlanmış, efirə verilmiş və qəzetlərdə məqalələr çap edilmişdir. Bu silsilədən Bakı, Sumqayıt, Gəncə şəhərləri və Neft Daşlarında da "Rəssam günü" keçirilmiş, burada peşəkar rəssamlar, sənətşünaslar, tənqidçilər və digər yaradıcı ziyalılar iştirak etmişdir.

4.2. Ədəbi – mədəni əlaqələr

Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqları beynəlxalq əlaqələrdə yaxından iştirak edirdi. Tədqiqatçının sözlərinə görə, bu əlaqələrin forma və vasitələri zəngin, əhatə dairəsi geniş, coğrafiyası sərhədsiz, əhəmiyyəti isə böyük idi. Yaradıcılıq İttifaqlarında keçirilən yığıncaqlarda beynəlxalq mədəni əlaqələr, tərcümə problemləri, müzakirələr, disputlar, müsahibələr, yaradıcılıq mühitinin formalaşması və inkişafında beynəlxalq əlaqələrin rolu və yeri, müxtəlif yaradıcılıq məsələləri və problemləri və s. aspektlərə geniş yer verilirdi.

Görkəmli tədqiqatçı qeyd edir ki, Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının müxtəlif ölkələrin ədəbiyyat və incəsənət əsərlərinin nəşri, nümayişi və təbliği ilə məşğul olan müəssisələri və qurumları ilə əlaqələrinin forma və metodları olduqca rəngarəngdir. Tanışlıq, öyrənmə, əlaqə yaratmaq, mübadilə, inkişaf etdirmək və s. forma və metodlar bu təşkilatların fəaliyyətində mühüm yer tuturdu.

Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının beynəlxalq mədəni əlaqələrinin tədqiqi üçün görülən işlər, toplanmış materiallar və faktlar rəngarəng və dəyərlidir. Belə ki, onların yazılması, təhlili və formalaşdırılması olduqca zəruridir. Yaradıcılıq İttifaqlarının beynəlxalq əlaqələri, əsasən,

ədəbi – mədəni əlaqələr və incəsənət sahəsində əməkdaşlıq məsələlərini əhatə edirdi.

Mədəni əlaqələr sahəsində qarşılıqlı təsir və zənginləşmə mühüm məsələlərdən biri olub öz aktuallığı ilə hər zaman seçilir. Qarşılıqlı milli zənginləşmə və mədəni əməkdaşlıq beynəlxalq əlaqələrin qurulması və möhkəmlənməsində mühüm rol oynayır. Xalqların mədəni irsi və onların bu sahədəki tərəqqisi mədəni əlaqələr vasitəsi ilə də təzahür edir.

Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının beynəlxalq mədəni əlaqələr sahəsində fəaliyyətində bədii tərcümə və ədəbiyyatın təbliği əsas yer tuturdu. Tədqiqatçı hesab edir ki, məhz buna görə İttifaqın nəzdində tərcümə bölməsi fəaliyyət göstərirdi. Bir sıra əsərlərin Azərbaycan dilinə, Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələrinin isə dünyanın müxtəlif dillərinə tərcümə olunaraq nəşr edilməsi, eyni zamanda nəsr, poeziya və dram əsərlərinin tərcüməsinin ədəbi orqanlarda çap edilməsi Yazıçılar İttifaqının qarşısında duran ən vacib məsələlərdən hesab oluna bilərdi. XX əsrin 60–70 – ci illərində 100 – dən artıq Azərbaycan sənətkarının əsəri, ümumilikdə, təxminən 500 adda kitab müxtəlif xalqların dillərinə tərcümə olunmuşdur.

Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının ədəbi – mədəni əlaqələri Polşa, Bolqarıstan, Macarıstan, İtaliya, İspaniya, İngiltərə, Fransa, ABŞ, Monqolustan, Vyetnam, Əfqanıstan, İran, İraq və dünyanın digər ölkələri ilə əməkdaşlığı özündə təcəssüm etdirirdi.

Professor Nisbət Mehdiyeva öz tədqiqatlarında göstərir ki, bu dövrdə Azərbaycan – Avropa ədəbi əlaqələri böyük miqyas almışdı. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının əlaqədar institutları və ali məktəblərin müvafiq kafedraları bu əlaqələri tədqiq edərək yayır və ayrıca məcmuələr çap olunurdu.

XX əsrin 70–80 – ci illərində "Gənclik" nəşriyyatı dünya ədəbiyyatı xəzinəsindən ən qiymətli incilər – unikal əsərləri 50 cild həcmində nəfis tərtibatda çap etməyə başlamışdır. Bu əsərlərin əksəriyyətinin Azərbaycan oxucusuna məlum olmasına baxmayaraq, bu seriyada onların küll halda, bir sistem kimi çap olunması ilk dəfə olmuşdur. Dünya ədəbiyyatı xəzinəsindən incilər 1990 – cı ilədək mütəmadi şəkildə nəşr edilmişdir.

XX əsrin 70 – ci illərində Bolqarıstan, Çexoslovakiya, Macarıstan, Polşa və Danimarkada Azərbaycan mədəniyyəti günləri, Azərbaycanda isə bu ölkələrin mədəniyyət günləri keçirilmişdir.

Professor Nisbət Mehdiyeva qeyd edir ki, mədəni əlaqələrin inkişafında tərcümə ədəbiyyatı, kitab nəşri və kitab təbliği ilə yanaşı, kitab aylığı və kitab yarmarkalarının keçirilməsi sahəsində aparılan qarşılıqlı mübadilələrin böyük əhəmiyyəti var idi. 1975 – ci ildə Azərbaycan Respublikası "Azərbaycan – beynəlxalq kitab sərgisində" devizi altında Beynəlxalq kitab sərgi – yarmarkasında iştirak etmişdir. 1977 – ci ildə keçirilən Beynəlxalq kitab sərgi – yarmarkasında müxtəlif xarici ölkə nəşriyyatları, kitab ticarəti firmaları, nəşriyyat avadanlıqları və çap işi üzrə ixtisaslaşan müəssisələr, əlaqədar təşkilatlar və s. iştirak etmişdir. XX əsrin 80 – ci illərində Bakı şəhərində Almaniyanın "Buxexport" Xarici Ticarət Birliyi topdansatış kitab yarmarkası keçirmişdir.

1986 – cı ildə Azərbaycan yazıçılarının VIII qurultayında yaradıcılıq ittifaqları və təşkilatları, mədəniyyət ocaqlarının fəaliyyət metodlarının yenilənməsi, onların fəaliyyətinin məzmununun zənginləşdirilməsi, yazılan, tərcümə edilən və başqa xalqların dillərində səslənəcək bütün əsərlərin dövrün tələblərinə cavab verməsi, tərcümə işinin təşkili, nəşri, yayılması və təbliği kimi məsələlər ümdə xarakter daşımış və tədqiqatçının əsərlərində ətraflı araşdırılaraq dövrün ictimai – siyasi analizi prizmasından məsələyə münasibət bildirilmişdir.

4.3. İncəsənət sahəsində əməkdaşlıq

Hər bir xalqın tükənməz sərvətini onun dili və tarixi ilə yanaşı, musiqisi də təşkil edir. Əsrlərdən süzülüb gələn Azərbaycan musiqisinə qayğı göstərərək, onu inkişaf etdirmək, müasirləşdirmək, təbliğ etmək və yaymaq Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının qarşısında duran ən mühüm məsələlərdir. Musiqi əsərlərinin geniş miqyasda yayılması və təbliğində incəsənət bayramı, mahnı və rəqs bayramı, məhsul bayramı, val və disklərin buraxılması, incəsənət işçilərinin çıxışları, festivallar və s. forma və üsullardan istifadə edilirdi. Azərbaycan bəstəkar və müsiqişünaslarının mahnı təbliği sahəsində fəaliyyəti tədqiqatçıya görə geniş tamaşaçı və dinləyici auditoriyasına hesablanırdı.

Bu baxımdan 1961 – ci ildə Respublika stadionunda keçirilən “İncəsənət bayramı”nı misal göstərmək olar. Bu tədbirdə 60 mindən artıq tamaşaçı iştirak etmişdir.

Maarif, mədəniyyət ocaqları və elmi mərkəzlərlə yanaşı, yaradıcılıq ittifaqları da əhalinin bədii – estetik zövqünün formalaşması, onun mənəvi – əxlaqi dəyərlərinin durmadan zənginləşməsi, insanların ahəngdar inkişaf etmiş şəxsiyyət kimi püxtələşməsi üçün onlara gözəllik hislərinin aşılanması, incəsənət əsərləri, tarixi – memarlıq abidələrinin təkrarsız gözəlliyinin dərk edilməsi və qiymətləndirilməsi sahələrində fəal iştirak edir. Tədqiqatçı qeyd edir ki, XX əsrin 60 – cı illərində Azərbaycan bəstəkarlarının vala köçürülmüş əsərləri geniş təbliğ edilir və onların satışı təmin olunurdu. 1965 – ci ildə Bakı şəhərində açılmış yeni musiqi əsərləri satılan mağazada musiqisevərlər bəstəkarların əsərlərinin partiturasını əldə edirdilər. Ölkədə musiqi təbliğatı sahəsində radio və televiziya verilişlərinin imkanlarından istifadə edilirdi. Yaradıcılıq İttifaqlarının incəsənət əsərlərinin təbliği sahəsində iştirak və təşkil etdiyi tədbirlərdən biri də festivallar idi.

Tədqiqatçı bu baxımdan musiqi festivalları, kino festivalları, teatr və dramaturgiya festivalları, özfəaliyyət yaradıcılığı festivalları və s. tədbirləri qeyd etmişdir. 1974 – cü ildə Respublika mahnı festivalı keçirilmişdir. 1976 – cı ildə keçirilən incəsənət festivalında Qərbi Avropa, Azərbaycan və digər respublikaların bəstəkarlarının əsərləri ifa edilmişdir. Azərbaycan bəstəkarları və musiqişünasları 1971 – ci ildə VII Beynəlxalq musiqi konqresi, 1973 – cü ildə Asiya və Afrika ölkələrinin III Beynəlxalq musiqi tribunası, 1978 – ci ildə muğam sənətinə həsr olunmuş Beynəlxalq musiqi simpoziumunda fəal iştirak etmiş və musiqi təbliği sahəsində əhəmiyyətli fəaliyyət göstərmişlər.

Kino əsərlərinin festivalları öz əhatə dairəsi və təsir gücünə görə olduqca mühüm idi. Professor Nisbət Mehdiyeva bu sahəni öz elmi yaradıcılığında geniş şəkildə tədqiq etmişdir. 1960 – cı ildə Azərbaycanda “Elm və texnikanın nailiyyətləri istehsalata” adlı elmi – texniki filmlər festivalı keçirilmişdir. Festival günlərində kinoteatrlarda stendlər, sərgilər, foto – vitrinlər təşkil olunmuş, 896 mühazirə oxunmuş, 1632 seans nümayiş olunmuş, burada elm və texnikanın nailiyyətlərinə həsr edilmiş sənədli filmlər göstərilmişdir.

1986 – cı ildə Bakı şəhərində VII Televiziya gənclər proqram və filmləri festivalında 70 kinostudiyadan 150 nəfər nümayəndə iştirak etmişdir.

Tədqiqatçı hesab edir ki, teatr sənətinin təbliği sahəsində də müəyyən işlər görülmüşdür. Azərbaycan teatrının fəaliyyətində mədəni əlaqələr sistem şəklində inkişaf etmişdir. XX əsrin 60–80-ci illərində aktyor və rejissor, dramaturq kadrların fəaliyyətinin düzgün nizamlanmasında çatışmazlıqlar, kinonun inkişafı, televiziya verilişlərinin kütləvi hal alması və s. amillər teatrın inkişafında müəyyən durğunluğun yaranmasına səbəb olmuşdur.

Azərbaycan teatrının mədəni əlaqələri – görüşlər, yaradıcılıq əlaqələri, qastrollar, aylıqlar, dekadalar, günlər, festivallar və s. mədəni tədbirlər vasitəsilə həyata keçirilirdi. Belə tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün təşkilati tədbirlər, canlı əlaqələr və müxtəlif köməkçi vasitələrdən istifadə edilirdi. 1979 – cu ildə Azərbaycanda keçirilən dramaturgiya və teatr sənəti festivalında müxtəlif teatrlar, sənət xadimləri, yazıçılar, yazıçı – tərcüməçilər, dramaturqlar və b. iştirak etmişlər. Eyni zamanda tədqiqatçı Azərbaycanda başqa respublikaların teatr günləri, dekadaları və festivallarının keçirildiyini qeyd edir. 1972 – ci ildə Bakı şəhərində Respublika Teatr Cəmiyyətinin təşkilatçılığı ilə müxtəlif respublikaların teatr günləri keçirilmişdir.

Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti və respublika teatrlarının yaradıcılıq görüşləri, mübadilələri və qastrol səfərləri olduqca rəngarəng idi. 1980 – ci ildə Bakı şəhərində keçirilən "Yaradıcı gənclər teatrı həftəsi"ndə müxtəlif dramaturqların əsərlərinə qoyulmuş tamaşalarla yanaşı, müzakirə və disputlar da aparılmışdır.

Azərbaycan səhnəsində müxtəlif ölkələrdən olan müəlliflərin əsərlərinin göstərilməsi, o cümlədən bu xalqların teatr səhnələrində respublika dramaturqlarının müxtəlif əsərlərinin səhnələşdirilməsi xalqlar arasında mədəni əlaqələrin güclənməsi və teatr sahəsində təbliğatın aparılmasına bariz sübutdur. Azərbaycan teatr kollektivləri 1968 – ci ildə bolqar və macar dramaturgiya festivallarında fəal iştirak etmişdir. 1965 – ci ildə Bakı şəhərində keçirilən Çexoslovakiya mədəniyyəti dekadasında iştirak edən artistlər Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrının "Toska" və "Məhəbbət əfsanəsi" ilə səhnəyə çıxmışılar. Bu tamaşaları ölkələr arasında mədəni əlaqələrdə əsas vasitə hesab etmək mümkündür. 1979 – cu ildə respublika incəsənət ustaları

və bədii kollektivləri Hollandiya, Almaniya Federativ Respublikası, İtaliya və İsveçrədə incəsənətin təbliği sahəsində mühüm rol oynamışdır.

İncəsənət əsərlərinin təbliğində bədii özfəaliyyət və gənclərin respublika festivalları da müəyyən rol oynayırdı. 1970 – ci ildə keçirilən bədii özfəaliyyət sənəti festivalı bu baxımdan diqqətəlayiqdir. 1986 – cı ildə II Respublika xalq yaradıcılığı festivalında baxışlar, müsabiqələr və sərgilər keçirilmişdir. Burada ilk dəfə olaraq xalq yaradıcılığı festivalında dram kollektivlərinin çıxışlarına baxış keçirilmişdir. Peşəkar rejissor, aktyor və teatrşünaslar 100 – dən çox kollektiv – 48 xalq teatrı, 35 dram dərnəyi və 20 təbliğat briqadasının çıxışlarına baxmışlar. Professor Nisbət Mehdiyeva haqlı olaraq göstərir ki, teatr təbliğatı kompleks yaradıcılıq sahəsidir. Burada yaradıcılıq təşkilatları, teatr kollektivləri, dramaturqlar və teatr tənqidçiləri həlledici rol oynayır.

Rəssamlıq əsərləri, əsasən, sərgilər, baxışlar vasitəsilə yayılır və təbliğ edilir. Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı fərdi sərgilər – yaradıcılıq və hesabat sərgilərinin təbliğinə xüsusi diqqət yetirirdi. Təsviri sənət əsərlərinin təbliğində sənətşünas alimlər də yaxından iştirak edirdilər. Bir tərəfdən rəssamların əsərləri sərgilər vasitəsilə əhali arasında təbliğ olunurdusa, digər tərəfdən onların təsvir və analizinə həsr olunmuş sənətşünaslıq əsərlərinin sənətsevərlərə təqdim edilməsi məhz bu əsərlərin təbliğini təmin edirdi.

1960 – cı ildə Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı şəhərlərdə 14 rəsm günü keçirmiş, incəsənət həftəsində 4 sərgi göstərmiş, bu sərgilərə 90 min tamaşaçı baxmışdır. 1961 – ci ildə respublika bədii sərgisində 120 müəllifin 200 – dən artıq təsviri sənət, qrafika və heykəltəraşlıq əsəri nümayiş etdirilmişdir. 1962 – ci ildə respublikada açılmış 97 sərgidə 272 780 tamaşaçı nümayiş etdirilən rəsm əsərlərinə baxmışdır. Bu sərgilər öz rəngarəngliyi ilə seçilmişdir. 1966–1970 – ci illərdə respublikada 200 – ə yaxın səyyar sərgi təşkil edilmişdir.

Professor Nisbət Mehdiyeva öz tədqiqatlarında qeyd edir ki, sərgi yaradıcılığı əyanilik, dinamiklik, müasirlik, aktuallıq tələb edən və zamanın tələblərinə cavab verən sahədir. Sərgilər insanların estetik tərbiyəsinin ən fəal növlərindən biri hesab olunurdu. Rəssamlar İttifaqının təşkil etdiyi rəsm əsərlərinin sərgiləri ilə yanaşı, heykəltəraşlıq nümunələrinə baxış, aqitplakat – təbliğat plakatlarının çəkilməsi, tərtibatı və yayılması incəsənət əsərlərinin

təbliğinin mühüm vasitələri hesab oluna bilərdi. Rəssamlar İttifaqı aqitplakat emalatxanasının işini daim təkmilləşdirərək onun inkişafı və təbliğinə xüsusi diqqət yetirirdi. Respublikada təşkil olunan aqitplakat sərgilərində müxtəliflik, çoxcəhətlik, süjet rəngarəngliyi, fərqli və özünəməxsus təsirli vasitələr xüsusilə diqqətəlayiqdir.

Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının beynəlxalq əlaqələri sərgi və mövzu mübadilələri, şəxsi əlaqələrin qurulması, ittifaqın tədbirlərində müxtəlif respublikaların rəssamlar ittifaqları nümayəndələrinin iştirakı və s. formalarda təzahür edirdi. XX əsrin 70 – ci illərində Azərbaycan rəssamlarının əsərləri müxtəlif respublikalarda, başqa xalqların incəsənət nümunələrindən ibarət sərgilər isə respublikada dəfələrlə nümayiş etdirilmişdir.

Azərbaycan rəssamlarının xarici ölkələrin fırça ustaları ilə sıx yaradıcılıq əlaqələri olmuşdur. 1963 – cü ildə Bolqarıstanda Azərbaycan rəssamlarının əsərlərindən ibarət "Bizim müasirimiz" adlı sərgi, 1964 – cü ildə Polşa və Çexoslovakiyada sərgilər, 1965 – ci ildə Praqa şəhərində ölkə rəssamlarının iki sərgisi nümayiş etdirilmişdir. 1965 – ci ildə Lyublyana şəhərində VI Beynəlxalq qrafika sərgisində dünyanın 42 ölkəsindən 400 rəssam və keçmiş Sovet İttifaqından 10 qrafika ustası iştirak etmişdir. Lyublyana sərgisində Azərbaycanı rəssam Ə.Rzaquliyev qravyür əsərləri ilə təmsil etmişdir. 1968–1970 – ci illərdə Almaniya Demokratik Respublikasında 4 dəfə, Polşada 2 dəfə, Macarıstan, Bolqarıstan və Rumıniyada sərgilər nümayiş etdirilmişdir. XX əsrin 70 – ci illərində Polşada Azərbaycan rəssamlarının müstəqil sərgisi, Almaniya Demokratik Respublikasında Leypsiq yarmarkasında ölkə rəssamlarının iştirakı, Çexoslovakiyada respublika rəssamlarının əsərlərinin nümayişi, Polşada 2 rəssamımızın fərdi sərgiləri, müxtəlif tədbir və sərgilərdə iştirakı təmin edilmişdir. Respublika rəssamlarının belə beynəlxalq sərgilərdə iştirakı təsviri sənətin bütün forma və janrlarının yayılması, təbliği və inkişafında böyük rol oynamışdır. Çexoslovakiya rəssamlarının iştirakı ilə hazırlanmış "Dostluq palitrası" sərgisi Bakı şəhərində nümayiş etdirilmişdir. Azərbaycan rəssamları yaradıcılıq ezamiyyətlərinə gedərək yeni – yeni rəsm əsərləri çəkir və bu ölkələrin təbliği ilə məşğul olaraq tamaşaçıları həmin ölkələr və onların incəsənəti ilə tanış edirdilər. 1959–1960 – cı illərdə respublika rəssamları Çexoslovakiya, Polşa, Rumıniya və Bolqarıstana ezam olunmuşlar. Qarşılıqlı

sərgi mübadilələri sonrakı illərdə də davam etmişdir. Tədqiqatçı alim professor Nisbət Mehdiyeva göstərir ki, 1971–1975 – ci illərdə Bakı şəhərində Çexoslovakiya, Almaniya Demokratik Respublikası, Polşa, Rumıniya və s. ölkələrin incəsənət əsərlərinin sərgiləri keçirilmişdir.

Yaradıcı ziyalıların beynəlxalq əlaqələri mədəniyyətin inkişafı və zənginləşməsində mühüm rol oynamışdır. Bu sahədə görkəmli tədqiqatçı professor Nisbət Mehdiyevanın elmi tədqiqatlarının əhəmiyyəti danılmazdır.

NƏTİCƏ

Tarix hər zaman öz qəhrəman övladları ilə fəxr edir. Belə şəxslər öz yüksək əxlaqi – mənəvi dəyərləri, istedadı, bacarıq və qabiliyyəti, ağlagəlməz dərəcədə böyük zəhməti, təhsil və elmin inkişafı yolunda yorulmaq bilmədən çalışması, ölkənin bütün dünyada layiq olduğu dürüstlüklə tanınması, öz yüksək şəxsi keyfiyyətləri və s. üstün cəhətləri ilə daim öndə olmuş və xüsusilə fərqlənmişlər. Zaman keçdikcə bu insanlar şəxsiyyət kimi formalaşmış, tarixdə və çalışdıqları, fəaliyyət göstərdikləri sahələrdə sonsuz həvəs, optimizm, ruh yüksəkliyi, öz işinə sədaqət və etibarlılıq kimi dəyərli xüsusiyyətlər nümayiş etdirmişlər.

Böyük istedadı, yüksək alimlik duyumu və dühası, şüuru və dərrakəsi, bacarıq və qabiliyyəti, geniş dünyagörüşü, zəngin elmi və pedaqoji təcrübəsi, sonsuz öyrənmək və öyrətmək istəyi, həyata, insanlara və ölkəsinə tükənməz məhəbbəti, mübarizliyi, yaşamaq və işləmək həvəsi, üzləşdiyi bütün çətinlikləri və maneələri igidliklə aşması, zəngin pedaqoji və elmi irsi və s. üstün keyfiyyətlərinə görə tarix elmləri doktoru, professor Nisbət Mehdiyeva böyük alim, ziyalı və işıqlı insan, əvəzolunmaz şəxsiyyətdir. Professor Nisbət Mehdiyevanın Azərbaycan tarix elminin inkişafında oynadığı nəhəng rol danılmazdır.

Mədəni inkişafında böyük və olduqca mürəkkəb mərhələ keçmiş Azərbaycan zaman keçdikcə öz maddi və mənəvi sərvətlərini qoruyub saxlamaqla yanaşı, onları inkişaf etdirmiş, zənginləşdirmiş, yaradıcılıq istiqamətləri və spektrlarını rəngarəng və mürəkkəb elementlərlə çulğalaşdıraraq yenilikçi, mütərəqqi, mübariz, saf, dürüst və yüksək ideallara sadiq yeni mədəniyyət anlamı formalaşdırmışdır. Mədəniyyət həm də cəmiyyətin inkişafı ilə bağlı olub, aid olduğu dövrün bütün təzahürləri, obyektiv və subyektiv şərtləri, xarakterik xüsusiyyətləri, real və aktual aspektlərini özündə birləşdirərək onların real və dürüst təcəssümünə çevrilir. Dövlətin qayğısı və xalqın böyük sevgisi sayəsində mədəniyyətin müxtəlif sferaları ümumi məcmu formadan hər biri müstəqil şəkildə fəaliyyət göstərən, getdikcə inkişaf edən, təkmilləşən,

zənginləşən, durmadan dəyişən və eyni zamanda sənətin bütün qanunauyğunluqlarına sadiq qalan fəaliyyət sahələrinə çevrilmişdir.

XX əsrin 60–80-ci illərində respublikada mədəniyyət sahəsində əldə edilmiş

nailiyyətlər həm də bu dövrdə artıq öz sözünü deməyə çalışan, var qüvvəsini mədəniyyətin inkişafına yönəldən və bacarıqlı yaradıcı ziyalıları öz sıralarında birləşdirən yaradıcılıq ittifaqlarının apardığı səmərəli və yaradıcı fəaliyyətlə birbaşa bağlı idi. Mədəniyyətin bütün komponentləri yaradıcılıq ittifaqlarının fəaliyyətində öz əksini tapırdı.

Mədəniyyət hər xalqın ayrılmaz tərkib hissəsidir. Mədəniyyəti inkişaf etməyən xalq özünü dərk edə bilməz və digər xalqlar arasında öz layiqli yerini tuta bilməz. Mədəniyyət yaradıcılıq deməkdir. Yaradıcılıq isə yaradıcı ziyalıların fəaliyyətində təzahür edir. Yaradıcı ziyalılar mədəniyyəti inkişaf etdirən, zənginləşdirən, yeni – yeni mükəmməl sənət nümunələri, ədəbiyyat və incəsənət əsərləri yaradan, təbliğ edən, yeni yaradıcılıq axtarışında olan, yeni fikir və ideyaları sənətə gətirən novatorçu, mütərəqqi dünyagörüşlü, yetkin və yaradıcı şəxslərdir. Yaradıcı ziyalılar öz bacarıq və istedadları, sonsuz yazıb yaratmaq həvəsi, geniş dünyagörüşü, mütərəqqi fikir və ideyaları, ziyalı mövqeyi, hadisələri yalnız dürüst və realist prizmadan təsvir etmək bacarığı, yaradıcı şəxsin bütün bədii təxəyyülünə baxmayaraq eyni zamanda real hadisə və faktları sənətə gətirmək bacarığı və s. üstün keyfiyyətləri ilə seçilərək özlərini bir ziyalı kimi yetişdirir, inkişaf etdirir və özləri inkişaf etdikcə mədəniyyəti də inkişaf etdirir, təkmilləşdirir və müasirləşdirirdilər. Yaradıcı ziyalılar mədəniyyətin müxtəlif sahələrində çalışaraq gözəl dram əsərləri yaradır, füsunkar aktyor ifası nümayiş etdirir, maraqlı əsərlər səhnələşdirir və teatr tamaşalarına quruluş verir, zəngin süjetli kinofilmlər çəkir və mədəniyyətin qarşısında duran ən çətin problemləri sənətə gətirərək onların həlli yollarını axtarırdılar. Onlar realizm ideyalarını rəhbər tutaraq bu mövzuları bir qədər sənətkar təxəyyülü ilə zənginləşdirir və bunları birləşdirərək gözəl əsərlər, tablolar, rəsm əsərləri, heykəltəraşlıq nümunələri, gözəl tamaşalar, maraqlı kinofilmlər, fundamental musiqi əsərləri və s. ədəbiyyat və incəsənət şedevrləri yaradırdılar. Hər bir əsər konkret mövzu, vahid süjet xətti, obrazların vəhdəti, yazıçı və ya sənətkarın nəzərdə tutduğu və təsvir etmək istədiyi

hadisənin məcmusudur. Bu vəhdət obrazları əlaqələndirir, elementləri birgə təcəssüm etdirir, hər bir epizodu hadisə və ya problemin ümumi mahiyyəti ilə çulğalaşdırır. Yaradıcı ziyalılar isə bu vəhdəti istedad və bacarıqla ifadə edərək misilsiz sənət nümunələri yaradırdılar. Mədəniyyət öz inkişafına görə bu yaradıcı ziyalıların böyük zəhməti, sonsuz istedadı, bacarıq və qabiliyyəti, yaradıcılıq sənətkarlığına borcludur.

XX əsrin 60–80-ci illərində Azərbaycanın yaradıcı ziyalıları öz elmi və bədii fəaliyyəti ilə böyük işlər görərək mədəniyyətin aktual problemlərinin həlli və araşdırılmasında iştirak etmişlər. Yaradıcı ziyalıların Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında rolu olduqca fərqli olub bu dövrdə xüsusi fəallığı və aktuallığı ilə seçilmişdir. Onlar müxtəlif yaradıcılıq ittifaqlarında təmsil olunaraq fərdi, unikal, spesifik, düşündürücü və olduqca dəyərli sənət əsərləri yaradırdılar. Yaradıcı ziyalıların bu dövrdə apardıqları geniş fəaliyyət, yaradıcılıq ittifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində rolu və s. tədqiqatçı alimlər tərəfindən araşdırılaraq onların elmi qiyməti verilir, dəqiq elmi analizi aparılır və tədqiqat əsərləri yazılırdı.

Azərbaycan mədəniyyəti öz yaradıcı ziyalıları ilə fəxr edir. Onlar çox qısa zaman fasiləsində olduqca böyük iş görmüş və mədəniyyətin hər bir sahəsini ayrı – ayrılıqda inkişaf etdirməyə nail olmuşlar. Mədəniyyət də dəmir kimidir, işləndikcə, oxunduqca, yazıldıqca, ifa edildikcə, dərk edildikcə inkişaf edir, mükəmməlləşir, mütərəqqi fikir və ideyaları özündə təcəssüm etdirir və daim incə zövqləri oxşayır. Bu baxımdan XX əsrin 60–80-ci illərində yaradıcı ziyalıların Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı sahəsində rolu danılmazdır və ən layiqli yerlərdən birini tutur.

Görkəmli tədqiqatçı alim, tarixçi, tarix elmləri doktoru, professor Nisbət Mehdiyeva respublikada mədəniyyət problemləri, Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində fəaliyyəti, mədəni əlaqələri, onların inkişafı və möhkəmlənməsi, mədəniyyətin inkişafı sahəsində gördüyü iş və geniş fəaliyyət dairəsinə görə XX əsrin 60–80-ci illər dövrünü əhatə edərək mədəniyyətin qarşısında duran aktual xarakterli problemlərin tədqiqata cəlb edilməsi, onlara fundamental elmi əsərlər həsr edilməsi və yazılmasında nəhəng əməyi olan dəyərli araşdırmaçıdır. Mədəniyyətin hər bir sferası və bu sahələrin üzləşdiyi maneə və çətinlikləri, əldə olunan nailiyyət və uğurları

addım – addım araşdıran bu istedadlı tədqiqatçı, bu sahənin mahir bilicisi və mütəxəssisi professor Nisbət Mehdiyeva olduqca dəqiq və ətraflı tədqiqatlar və elmi axtarışlar aparmış, külli miqdarda mənbəyə müraciət edərək dəqiq faktlar qaldırmışdır.

Mədəniyyət cəmiyyətin mənəvi inkişafında mühüm rol oynayır. Mədəniyyətin bütün sferalarının təbliği olduqca əhəmiyyətli olub şəxsiyyətin bir fərd, müstəqil kadr kimi formalaşmasında ən güclü təsir vasitəsi hesab edilə bilər. Bu baxımdan Professor Nisbət Mehdiyevanın mədəniyyətin aktual problemləri və Azərbaycan mədəniyyətinin XX əsrin 60–80-ci illər dövrünə həsr olunmuş elmi tədqiqatları olduqca dəyərli mənbə və nəhəng fundamental əsərlərdir. Gənc və həmişəyaşar professor Nisbət Mehdiyevanın bu əsərləri də onun özü kimi həmişə gənc və həmişə yaşar olub Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında xüsusi rol oynamışdır. Bu elmi axtarışların təsiri, rolu və əhəmiyyəti danılmazdır.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ MƏNBƏ VƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

Azərbaycan dilində

1. Azərbaycan kinematoqrafçılarının üçüncü qurultayı. Bakı: 1975.
2. Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyinin arxivi, f. 13, siy. 1, iş 348, v. 295–297; siy. 7, iş 348, v. 172; iş 352, v. 28.
3. Azərbaycan Milli Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi, f. 254, siy. 2, iş 122, v. 41; iş 132, v. 26; iş 151, v. 175; iş 158, v. 65; iş 159, v. 19–22; f. 330, siy. 10, iş 58, v. 40; f. 344, siy. 3, iş 227, v. 53; iş 261, v. 67–69; iş 262, v. 6, 80; iş 270, v. 104; iş 272, v. 17, 58, 59; iş 282, v. 31, 159; f. 444, siy. 1, iş 8, v. 9; iş 49, v. 14; iş 50, v. 1, 3; iş 116, v. 9; iş 188, v. 66; iş 212, v. 89; f. 486, siy. 1, iş 161, v. 92; iş 162, v. 1, 2; iş 165, v. 80–81, 102–103; iş 187, v. 37, 39; iş 189, v. 9–10; iş 213, v. 16, 18; f. 501, siy. 1, iş 101, v. 6, 7, 8; iş 145, v. 9, 15; iş 283, v. 265; iş 120, v. 47–48; siy. 2, iş 288, v. 85, 88–90; siy. 4, iş 140, v. 32; siy. 6, iş 195, v. 80; siy. 7, iş 147, v. 127; iş 262, v. 36.
4. Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı İdarə heyətinin V və VI qurultaylar arasında görülən yaradıcılıq – təşkilat işləri haqqında hesabat. Bakı: 1976.
5. MLİ Azərbaycan filialının partiya arxivi, f. 1, siy. 397, iş 52, v. 23.
6. Mehdiyeva N. Azərbaycan rəssamlarının mədəni əlaqələri (1960–1980 – ci illər). Mədəni – maarif, 1991, № 2.
7. Mehdiyeva N. Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının kütləvi təbliğat sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər). Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 1990.
8. Mehdiyeva N. Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni əlaqələri (1960–1980 – ci illər). Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1991.
9. Mehdiyeva N. Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəni – maarif sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər). Azərbaycan SSR – də mədəni – maarif işi. Elmi əsərlərin tematik məcmuəsi. Bakı: ADU, 1989.
10. Mehdiyeva N. Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafında rolu. İxtisas kursunun proqramı. Bakı: BDU, 1990.

11. Mehdiyeva N. Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər). Tarix elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı: 1991.
12. Mehdiyeva N. Azərbaycan Yaradıcılıq İttifaqlarının mədəniyyətin inkişafı sahəsində fəaliyyəti (1960–1980 – ci illər). Bakı: Mütərcim, 2014.
13. Mehdiyeva Nisbət // XX əsr Azərbaycan yazıçıları. Ensiklopedik məlumat kitabı (Təkmilləşdirilmiş üçüncü nəşr). Bakı: "Nurlar" Nəşriyyat – Poliqrafiya Mərkəzi, 2004.
14. Mehdiyeva N. Yaradıcı ziyalıdan çox şey asılıdır. Azərbaycan təbiəti, 1987, № 2.
15. Rəhimova (Mehdiyeva) N. Azərbaycan Həmkarlar İttifaqlarının partiyanın rəhbərliyi altında neft sənayesinin bərpası uğrunda mübarizəsi (1921–1925 – ci illər). Tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı: 1968.

İngilis dilində

16. Mehdiyeva, A. The activity of the Azerbaijan Creative Unions in the field of propaganda in the 60–80s of the XXcentury in the scientific work of Professor Nisbet Mehdiyeva // Sciences of Europe (Praha, Czech Republic). No 180 (2025). The journal is registered and published in Czech Republic, pp. 19–26.
17. Mehdiyeva, A. The prominent scientist who played the invaluable role in the development of historical science in Azerbaijan // Sciences of Europe (Praha, Czech Republic). No 173 (2025). The journal is registered and published in Czech Republic. ISSN 3162-2364, pp. 36–41.
18. Mehdiyeva, A. The role of creative intellectuals in the development of Azerbaijan culture (1960–1980s) // NJD-iScience. Norwegian Journal of development of the International Science. № 174/2026, pp. 18–26.
19. Mehdiyeva, A. The scientific investigations of the outstanding researcher scholar Professor Nisbet Mehdiyeva in the field of culture (60–80s of the XXcentury) // Sciences of Europe (Praha, Czech Republic). No 186 (2026). The journal is registered and published in Czech Republic, pp. 32–43.

Rus dilində

20. Абасова Э. Музыкальное искусство // Расцвет Азербайджанского советского искусства. Баку: Элм, 1986, с. 65–81.
21. Аббасова Э. Высокое искусство музыки // Культура советского Азербайджана. Баку: Азернешр, 1980, с. 44–61.
22. Алиев А. Кино вчера и сегодня // Культура Советского Азербайджана. Баку: Азернешр, 1980, с. 96–104.
23. Алиева А. Киноискусство // Расцвет Азербайджанского советского искусства. Баку: Элм, 1986, с. 105–125.
24. Алиева А. Театр и его мастера // Культура Советского Азербайджана. Баку: Азернешр, 1980, с. 62–76.
25. Алиева А. Театральное искусство // Расцвет Азербайджанского советского искусства. Баку: Элм, 1986, с. 92–104.
26. Асадуллаев С. В русле социалистического реализма // Культура Советского Азербайджана. Баку: Азернешр, 1980, с. 25–43.
27. Габибов Г. Изобразительное искусство // Расцвет Азербайджанского советского искусства. Баку: Элм, 1986, с. 28–43.
28. Наджафов М. От наскальных рисунков до международных выставок // Культура Советского Азербайджана. Баку: Азернешр, 1980, с. 77–95.
29. Союз кинематографистов Азербайджана. От съезда к съезду (1976–1980 гг.). Баку: 1981.
30. Союз композиторов Азербайджана. Справочник. Декабрь 1973 – июнь 1979 гг. Баку: 1979.
31. Союз композиторов Азербайджана 1934–1994 гг. Баку: 2014.
32. Усейнов М. Вступительная статья // Расцвет Азербайджанского советского искусства. Баку: Элм, 1986, с. 3–10.

CONTENTS

FROM THE EDITOR 9

FROM THE AUTHOR..12

INTRODUCTION 15

Chapter I. THE ACTIVITY OF THE TIRELESS FIGHTER AND PROMINENT HISTORIAN SCIENTIST PROFESSOR NISBET MEHDIYEVA......24

1.1. Scientific activity................................. 24

1.2. Labor activity.................................... 31

Chapter II. THE SCIENTIFIC INVESTIGATIONS OF THE OUTSTANDING SCHOLAR PROFESSOR NISBET MEHDIYEVA IN THE FIELD OF CULTURE (60–80s of the XXcentury) 33

2.1. The works done in the field of culture............... 33

2.2. The scientific investigations conducted by Professor Nisbet Mehdiyeva in the field of culture and their impact on the development of culture 49

Chapter III. THE ROLE OF CREATIVE INTELLECTUALS IN THE DEVELOPMENT OF CULTURE (1960–1980s)........57

3.1. The formation of creative intellectuals 57

3.2. The role of creative intellectuals in the field of development of culture 66

Chapter IV. THE ACTIVITY OF THE AZERBAIJAN CREATIVE UNIONS IN THE FIELD OF PROPAGANDA IN THE 60–80s OF THE XXCENTURY IN THE SCIENTIFIC WORK OF PROFESSOR NISBET MEHDIYEVA 74

4.1. The activity of the Creative Unions in the field of propaganda 74

4.2. The literary and cultural relations.................... 82

4.3. The cooperation in the field of art 84

CONCLUSION 90

LIST OF SOURCES AND REFERENCES USED....................94

MÜNDƏRİCAT

REDAKTORDAN 107

MÜƏLLİFDƏN..110

GİRİŞ..113

I fəsil YORULMAZ MÜBARİZ VƏ GÖRKƏMLİ TARİXÇİ ALİM PROFESSOR NİSBƏT MEHDİYEVANIN FƏALİYYƏTİ 122

1.1. Elmi fəaliyyət 122

1.2. Əmək fəaliyyəti 129

II fəsil GÖRKƏMLİ ALİM PROFESSOR NİSBƏT MEHDİYEVANIN MƏDƏNİYYƏT SAHƏSİNDƏ ELMİ TƏDQİQATLARI (XX ƏSRİN 60–80 – Cİ İLLƏRİ)...131

2.1. Mədəniyyət sahəsində görülən işlər..131

2.2. Professor Nisbət Mehdiyevanın mədəniyyət sahəsində apardığı elmi tədqiqatların mədəniyyətin inkişafına təsiri..146

III fəsil YARADICI ZİYALILARIN MƏDƏNİYYƏTİN İNKİŞAFINDA ROLU (XX ƏSRİN 60–80 – Cİ İLLƏRİ) 154

3.1. Yaradıcı ziyalıların formalaşması..154

3.2. Yaradıcı ziyalıların mədəniyyətin inkişafı sahəsində rolu..163

IV fəsil XX ƏSRİN 60–80 – Cİ İLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN YARADICILIQ İTTİFAQLARININ TƏBLİĞAT SAHƏSİNDƏ FƏALİYYƏTİ PROFESSOR NİSBƏT MEHDİYEVANIN ELMİ YARADICILIĞINDA.. 170

4.1. Yaradıcılıq İttifaqlarının təbliğat sahəsində fəaliyyəti 170
4.2. Ədəbi – mədəni əlaqələr 178
4.3. İncəsənət sahəsində əməkdaşlıq 180

NƏTİCƏ. 186

İSTİFADƏ EDİLMİŞ MƏNBƏ VƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI. 190

CONTENTS 196